T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BULGAR EDEBİYATININ ÇEVİRİLER YOLUYLA TÜRKÇEYE GİRİŞİ ÜZERİNE BETİMLEYİCİ BİR İNCELEME: VARLIK DERGİSİ ÖRNEĞİ

MEHMET SARI

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ RAHMAN AKALIN

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet SARI tarafından hazırlanan **"Bulgar Edebiyatının Çeviriler Yoluyla Türkçeye Girişi Üzerine Betimleyici Bir İnceleme: Varlık Dergisi Örneği"** Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca **13.05.2019 Pazartesi** günü saat **11.00**' da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Dr. Öğr. Üyesi Rahman AKALIN (Danışman)	KABUL	
Prof. Dr. Ayşe Dilek ERBORA	KABUL	
Dr. Öğr. Üyesi Aslı ARABOĞLU	KABUL	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10252675
Yazar Adı / Soyadı	MEHMET SARI
T.C.Kimlik No	22552967648
Telefon	5063460867
E-Posta	mhmtsar23@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Bulgar Edebiyatının Çeviriler Yoluyla Türkçeye Girişi Üzerine Betimleyici Bir İnceleme: Varlık Dergisi Örneği
Tezin Tercümesi	A Descriptive Study on the Introduction of Bulgarian Literature into Turkish through Translations: Case of Varlık Journal
Konu	Batı Dilleri ve Edebiyatı = Western Linguistics and Literature ; Mütercim-Tercümanlık = Translation and Interpretation
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	87
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ RAHMAN AKALIN
Dizin Terimleri	Türkçe çeviri=Turkish translation ; Batı edebiyatı=Western literature ; Bulgar edebiyatı=Bulgarian literature ; Türk edebiyatı=Turkish literature ; Bulgarca=Bulgarian
Önerilen Dizin Terimleri	Bulgar Edebiyatı= Bulgarian Liteature ; Cumhuriyet Dönemi= Republican Era ; Varlık Dergisi= Varlik Journal ; çeviri=translation ; kültür=culture ; repertuvar=repertoire ; dünya edebiyatı=world literature ; edebi türler=literary genres ; planlama= planning

11.06.2019

İmza:.....

Tezin Adı: Bulgar Edebiyatının Çeviriler Yoluyla Türkçeye Girişi Üzerine Betimleyici Bir İnceleme: Varlık Dergisi Örneği

Hazırlayan: Mehmet SARI

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, Cumhuriyet Dönemi'nde ulusal edebiyat oluşturma süreci esnasında yayımlanmaya başlayan Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'nın yerini saptamak, dergide Bulgar Edebiyatı'ndan Türkçeye yapılan çevirilerin yıllara, metin türlerine ve çevirmenlere göre dağılımlarını incelemektir.

Çalışmanın ana materyalleri olan metinler, Varlık Dergisi'nin yayımlanmaya başladığı 1933 yılından 1960 yılına kadar dergi içerisinde yer alan sayılardan derlenmiştir. Eser, inceleme dönemleri veri analizlerinin doğru ve tutarlı olabilmesi için altı döneme ayrılmıştır. Her bir dönemde, eserler metin türlerinin rahatlıkla incelenebilmesi ve anlaşılabilmesi adına "edebi eserler" ve "edebi türlere ilişkin yazılar" başlığı altında ele alınmıştır. Çalışmanın *genel değerlendirme* kısmında, tarafımca toplanan veriler çerçevesinde Cumhuriyet dönemi'nde yayımlanan Varlık Dergisi ve bu derginin içinde yer alan çevirilerin ulusal repertuvarın oluşum sürecinde oynadığı önemli rol vurgulanmıştır. Elde edilen veriler ışığında, Bulgar Edebiyatı'nın Türk Edebiyat dizgesine girişinde Varlık Dergisi'nde yayımlanan Bulgarca çevirilerin oldukça önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın, Bulgar Edebiyatı'nın Türk Edebiyat dizgesine çeviriler yoluyla girişi üzerine betimleyici bir inceleme olması bakımından, Bulgarca Çeviribilim alanında öncü bir tez niteliği taşıdığı söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Bulgar Edebiyatı, Cumhuriyet Dönemi, Varlık Dergisi, çeviri, kültür, repertuvar, dünya edebiyatı, edebi türler, planlama.

Thesis Title: A Descriptive Study on the Introduction of Bulgarian Literature into Turkish through Translations: Case of Varlık Journal

Prepared by: Mehmet SARI

ABSTRACT

The main objective of this study is to determine the place of Bulgarian literature in *Varlik* Journal, which started publication during the same period as the process of creating a national literature in the Turkish Republican Era, and to analyse the distribution of translations from Bulgarian literature to Turkish in terms of their years, text types and translators.

The main textual materials of the study were compiled from the issues published between the year 1933, when the first issue was published, and 1960. The work is divided into six periods for the analysis of data to be accurate and consistent. In each period, the works were grouped under the categories of "literary works" and "works regarding literary genres" in order that the text types can be easily studied and understood. In the *Overall Evaluation* section of the study, all the collected data were taken into consideration, and the key role played Varlık Journal published during the Republican Era and by the translations in this journal in the formation of a national repertoire was demonstrated. Besides, it is concluded that the Bulgarian translations published in *Varlik* Journal took an important place in the emergence of the Bulgarian literature into the Turkish literary system.

This study is a pioneering thesis in the field of Bulgarian Translation Studies in regards to its descriptive nature on the emergence of Bulgarian literature through translations into Turkish Literary system.

Keywords: Bulgarian Literature, Republican Era, *Varlik* Journal, translation, culture, repertoire, world literature, literary genres, planning.

ÖN SÖZ

Dergiler, bir toplumun kültür, edebiyat ve sanat hayatının oluşum ve gelişim sürecinde önemli rol oynar. Dergicilik Türkiye'de bilincin gerçek anlamda kurulduğu, toplumsallaşmanın da kültürel oluşumların da en ileri düzeyde yaşadığı evredir. Cumhuriyet sonrası kültür hayatı üzerine yapılacak bir araştırma için başvurulacak temel kaynaklardan birisi hiç kuşkusuz Varlık dergisidir. 1933 yılında yayın hayatına başlayan dergi edebiyat, kültür ve sanat alanında, o yıllardan günümüze kadar aralıksız olarak yayımlanan tek süreli yayın olma özelliğine sahiptir. Bu bakış açısıyla derginin, geçmişten günümüze kültürel, siyasal, toplumsal çizgide önemli bir fonksiyona sahip olduğu aşikardır.

Bu kapsamda çalışmanın amacı, Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanmaya başlayan, 1933 yılından günümüze değin kesintisiz bir şekilde yayımlanmaya devam eden, en uzun soluklu dergi olma niteliği taşıyan ve yayımlandığı döneminin en önemli sanat ve fikir mecmuası olan Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'nın yerini saptamaktır. Bunun yanısıra, Bulgar Edebiyatı'ndan Türkçeye yapılan çevirilerin yıllara, metin türlerine ve çevirmenlere göre dağılımlarını incelemek çalışmanın diğer alt amacını oluşturmaktadır. Derginin günümüze kadar yayımlanmaya devam etmesi ve bu kadar çok sayıda dergiyi incelemenin zorlukları da göz önünde bulundurularak çalışma 1933-1960 yılları ile sınırlandırılmıştır. Cumhuriyet Dönemi çeviri tarihi araştırmalarının büyük çoğunluğunun 1960'larla sınırlandırılması da bu kesitin alınmasında etkili olmuştur.[1]

Çalışmamın giriş bölümünde, 1930'lu yıllarda Türk Edebiyatı'nda Balkanlar'a yönelik bir ilgi oluşması ve 1930'lu yılların başlarında imzalanan Balkan Antantı'nın etkisi sonucunda Bulgar edebiyatının kısa sürede Türk edebiyatımıza

[1] Şehnaz T. Gürçağlar, *Türkiye'de Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960,* İstanbul 2018
Bülent Aksoy, "Cumhuriyet Döneminde Çeviri Anlayışları", Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler, yay. haz. Mehmet Rifat, Düzlem Yayınları, İstanbul, 1995.

yansımasında Varlık dergisinin önemi ve Yaşar Nabi Nayır'ın Varlık Dergisi üzerinden yaptığı bilinçli tanıtım faaliyetlerinin etkilerinden bahsedilmiştir.

Çalışma dört ayrı bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, Even-Zohar'ın *Kültür Repertuvarı* kavramından yola çıkılarak çeviri eyleyenleri olarak dergiler, dergiler yoluyla repertuvarların oluşturulması ve kültür planlaması, dergiler ve ilk çeviriler Çoğuldizge Kuramı ve Çevirinin Bir Ulusun Edebiyatına Etkisi başlığı altında toplanmıştır. İkinci bölümde, Cumhuriyet döneminde yapılan çeviri etkinlikleri ile Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği yaptığı dönemde kurulmuş olan Tercüme Dergisi'nin edebiyatımıa etkisi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Varlık Dergisi'nin yayın hayatına girişi, derginin dünya edebiyatları ve çeviri ile olan ilişkisinden bahsedilmiş, Varlık Yayınları hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümde ise, Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'ndan Türkçe'ye yapılan çeviriler dikkate alınarak; telif /çeviri eserler, bu çevirilerde edebi eser ve edebi türlere ilişkin yazılar, çevirmenler, eser sayıları, eserlerin yıllara, metin türlerine göre dağılımları ve öne çıkan çevirmenlerden bahsedilmiştir.

Periyodikler incelenirken, sistemli ve metodik gayretler içerisinde bir özen gösterilmiştir. Araştırma yapılırken, Varlık Dergisi'nde 1933-1960 yılları arasında yayımlanan çeviriler derlenmiş, ardından bu çeviriler üzerinden çeşitli veri analizleri yapılmıştır.

Bu tezi hazırlarken benden desteğini esirgemeyen, olumlu ve yapıcı eleştirileriyle bana yol gösteren tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Rahman AKALIN'a, şu anda çalışmakta olduğum İstanbul Okan Üniversitesi'nde görev yapan, tez çalışmamın başından itibaren değerli önerileriyle çalışmama yön veren Doç. Dr. Cemal Demircioğlu'na teşekkürlerimi arz ederim.

Ayrıca, tez yazım sürecinde her daim sözleriyle beni yüreklendiren, yardımlarını hiç esirgemeyen saygıdeğer Prof. Dr. Ayşe Dilek Erbora'ya, lisans eğitimimden bu yana her zaman, her koşulda yanımda olduğunu hissettiren, bana her

daim yol gösteren değerli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Aslı Araboğlu'na da teşekkürü borç bilirim.

Aldığım tüm kararlarda yanımda olup beni her zaman manevi anlamda destekleyen yakın arkadaşım Aycan Çalışkan'a, tüm öğrencilik hayatım boyunca her türlü destekleri ile bana çalışma azmi veren kıymetli aileme minnetlerimi sunarım.

Mehmet SARI

Mayıs- 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ iii

İÇİNDEKİLER vi

KISALTMALAR viii

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM

ÇOĞULDİZGE KURAMI VE ÇEVİRİNİN BİR ULUS EDEBİYATINA ETKİSİ

1.1. Çeviri Eyleyenleri Olarak Dergiler 9

1.2. Dergiler Yoluyla Repertuvarların Oluşturulması ve Kültür Planlaması 16

1.3. Dergiler ve Varlık'ta Bulgar Edebiyatı'ndan İlk Çeviriler 21

2. BÖLÜM

KÜLTÜR REPERTUVARLARI VE ÇEVİRİ YAZINI

2.1. Cumhuriyet Dönemi Çeviri Etkinlikleri 30

2.2. Tercüme Bürosu 35

2.3. Tercüme Dergisi ve Edebiyatımıza Etkisi 40

3. BÖLÜM

VARLIK DERGİSİ VE ÇEVİRİ

3.1. Derginin Yayın Hayatına Girişi, Amacı ve İlkeleri 50

3.2. Varlık Dergisi ve Dünya Edebiyatları ile İlişkisi 55

3.3. Derginin Çeviri İle İlişkisi 56

3.3.1. Varlık Yayınları 59
3.3.2. Varlık Yayınları Adı Altında Çıkan Eserler 62

4. BÖLÜM

VARLIK DERGİSİ'NDE BULGAR EDEBİYATINDAN TÜRKÇEYE YAPILAN ÇEVİRİLER

4.1. 1930-1960 Telif-Çeviri Eser Dağılımı 66
4.2. 1930-1960 Çevirilerde Edebi Eser ve Edebi Türlerin Oranı 67
4.3. 1930-1960 Çevirlerde Edebi Eser ve Edebi Türlerin Yıllara Göre Dağılımı 68
4.4. 1930-1960 Çevirilerde Çevirmenler ve Eser Sayıları 69
4.5. 1930-1960 Çevirmenler ve Yaptıkları Çevirilerin Metin Türlerine Göre Dağılımı, Sayıları 70
4.6. 1930-1960 Çevirmenler ve Eserlerinin Yıllara Göre Dağılımı 71
4.7. Genel Değerlendirme 73

SONUÇ 76
KAYNAKÇA 80
EKLER 88

KISALTMALAR

BTNK: Birinci Türk Neşriyat Kongresi

TDK : Türk Dil Kurumu

Bulg. : Bulgarca

Çev. : Çeviren

Haz. : Hazırlayan

C. : cilt

S. : sayfa

vb. : ve benzeri

bk. : Bakınız

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

GİRİŞ

1930'lu yılların kültür ve sanat hayatı incelendiğinde Türk edebiyatında Balkanlara yönelik yeni bir ilginin oluşmaya başladığı görülür. Bu yeni yönelimin ortaya çıkmasında 1930 yılının başlarında imzalanan Balkan Antantı ile bölgeden Türkiye'ye yapılan göçlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu gelişmelerle birlikte Türk kamuoyunda Balkanlara yönelik ortaya çıkan eğilim kısa sürede edebiyata da yansır, *‹‹Balkan merkezli››* eserlerin özellikle de edebi eser türlerinin (hikâye, şiir, roman) ortaya çıkmasını sağlar. Edebiyat yoluyla Balkan-Türk milleti arasındaki dostluğu daha da güçlendirmek adına bazı önemli adımlar atılır. Bu adımları atanların en başında balkan kökenli bir yazar olan Yaşar Nabi Nayır gelir. Yazar, başında bulunduğu Varlık dergisi üzerinden Balkan kültürünü bilinçli bir tanıtma-tanıştırma faaliyetine girer.[2]

Yaşar Nabi Nayır'ın Balkan kültürünü tanıtma-tanıştırma faaliyetleri dergide öncelikle gezi yazıları ve makaleler ile başlar. Ancak bu dostluğun pekişmesi için önce bu halkların edebiyatlarının tanınmasını sağlar ve bilinmesi gerektiğini düşünür. Bu nedenle de Balkan dillerinde yazılan eserlerin Türkçeye çevirilerini yapmaya başlar.

Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da belirteceğimiz üzere, 1930 yılından sonra Balkan edebiyatlarından çok sayıda çeviriler yapılır. Ancak bu çeviri eserler çoğunlukla dergi ve gazete sayfalarında kalır. Çoğunluğunu kitaba dönüşmemiş müstakil hikayeler, romanlardan seçilmiş parçalar ve şiir türleri niteliğinde tercümeler oluşturur. Balkan dillerini bilen ve edebiyatlarını tanıyan, çeşitli isimlerin

[2] Saadet Çetin, "1930'lu Yıllarda Türk Edebiyatında Balkan İlgisi Ve Bir Yol Açıcı Olarak Yaşar Nabi Nayır", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* Cilt 5, Sayı 1, 2018, s.12.

kaleminden çıkan bu çevirilere 1930'lu yıllarda Varlık dergisinin hemen her sayısında rastlanır.[3]

Dergi, tercüme işini bilinçli bir faaliyet olarak sürdürür. Dergide Yunan, Bulgar ve Romen edebiyatlarından yapılan çeviriler, 1933 ile 1938 yılları arasında yoğun bir şekilde yayımlanır. Dergide, 1939 yılından sonra da tercüme hikâyeler yayımlanmaya devam edilir. Ancak bu çevirilerin belirli aralıklarla azaldığı görülür. Dergide, hem Bulgarcadan yaptığı çeviriler, hem de Bulgar edebiyatı üzerine yazdığı makalelerle ön plana çıkan bir diğer isim Türker Acaroğlu olur. Makaleleri haricinde derginin belirli sayılarında Acaroğlu'nun edebî tercümesi yayımlanır. Acaroğlu, hikâye ve şiir tercümelerini Panço Mihaylov, V. L. Azov, G. P. Domusçiev, Konstantin N. Pektanov, Stamatov, Hristo Botef, Lüdmir Stonayof, Elin Pelin ve Yordan Yovkov'dan yapar. Dergide zaman zaman Acaroğlu'nun yanı sıra Bulgar edebiyatından çeviri yapan başka isimlere de rastlanır. Hayri Rüştü Akyürek, Adem Şakar, Mustafa Şerif Alyanak, Rüştü Şardağ ve Ali Haydar Varlık dergisinde Bulgarca tercümelerine rastlanan diğer isimlerdir.[4]

Çalışmamızın genel amacı, Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'nın yerini saptamak, 1933 yılında yayın hayatına başlayan derginin 1933-1960 yıllarında çıkan sayılarında Bulgarca'dan Türkçeye yapılan edebiyat çevirilerinin dağılımlarını incelemektir. Bu inceleme, belirli dönemlerde kesintiye uğrasa da kültürlerarası iletişime katkı sağlayan çeviri eserlerin önemini göstermektedir.

[3] Saadet Çetin, "1930'lu Yıllarda Türk Edebiyatında Balkan İlgisi Ve Bir Yol Açıcı Olarak Yaşar Nabi Nayır", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* Cilt 5, Sayı 1, 2018, s.12.
[4] Saadet Çetin, *a.g.e.*, s. 12-31.

1. BÖLÜM

ÇOĞULDİZGE KURAMI VE ÇEVİRİNİN BİR ULUS EDEBİYATINA ETKİSİ

Itamar Even-Zohar'ın *Çoğuldizge Kuramı* çeviri yazınını kültürel bağlamda ve çeviri kuramını devingen bir sistem içerisinde ele alan ilk kuram olması açısından önemlidir. Ayrıca, Even-Zohar 'sistem' sözcüğünü ekleyerek kuramın genel kuram olmasını sağlamıştır. 1970'li yıllarda Even-Zohar tarafından geliştirilen bu kuram *Betimleyici Kuramlara* geçilmesine zemin hazırlamıştır. Mine Yazıcı, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları* adlı eserinde kuramı çeviribilimsel açıdan değerlendirmiş ve kuramın diğer kuramlara üç farklı açıdan fayda sağladığını savunmuştur. Yazıcı'nın, Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramından hareketle değerlendirdiği ve özellikle 'ikinci maddede vurguladığı durum' çeviribilim tarihinde yeni bir çığır açmıştır, uzun yıllar süregelen kaynak ekin ve metin odaklı anlayış yerini erek ekin ve metin odaklı anlayışa bırakmıştır. Böylece çeviribilimin inceleme odağı da kaynak metin ve ekinden erek metin ve ekine doğru kaymıştır. Kısacası, Even-Zohar'ın bu kuramıyla çeviribilimin inceleme alanı artık kaynak metin değil de erek metin başka bir deyişle *"çeviriler"* olmuştur. Dolayısıyla, çeviri kuramları da "çeviri metinler" göz önünde bulundurularak oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kuramla birlikte, uygulama alanının kuram alanını yönlendirmesi durumu değil de tam tersine kuramsal alanın uygulama alanına yön vermesi gerektiği yaklaşımı yerleşmeye başlamıştır.

Even-Zohar çoğuldizge kavramını/kuramını 1970'li yıllarda Tel Aviv Üniversitesinde geliştirmiş, bu konuyla ilgili ilk makaleyi ise 1970 yılında sunmuştur.[5] Kültür ve edebiyatın incelenmesi için bir araç olarak geliştirdiği çoğuldizge yaklaşımını 1920'lerde Rus biçimcilerinin ve Çek yapısalcılarının yürüttüğü çalışmalardan esinlenerek oluşturmuştur. Aslında kuramı ilk ortaya koyan Yuri Tinyanov ve Roman Jakobson'dur. Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramına

[5] Itamar Even Zohar, "*The Function of the Literary Polysystem in the History of Literature",* 2 Şubat 1970 tarihinde Tel Aviv Üniversitesi'nde düzenlenen Edebiyat Tarihi Kuramı Sempozyumu'nda sunulan bildiri.

öncülük eden ve ilk olarak Tinyanov ve Jakobson tarafından öne sürülen "dizgeler kuramı"nın amacı kültür ve edebiyat odaklı olup şöyle belirtilmiştir:

> *"Kuramın amacı toplumsal evrim içinde edebiyatın rolünü vurgulamak, edebiyatı toplumlarda gerçekleşen değişimlerde önemli bir işlev üstlenen, farklı öğelerin sürekli sökülerek yeniden ve farklı bileşimlerde kuruldukları bir alan olarak sunmaktı."*[6]

Even-Zohar, çoğuldizge ve dizgeci yaklaşım arasında temelde bir fark olmadığını bununla birlikte *'çoğuldizge'* terimini devingen dizgeci yaklaşımı vurgulamak için kullandığını belirtmiş ve terimi "Birbiriyle kesişen ve kısmen örtüşen, farklı seçenekleri kullanan, ancak üyeleri birbirine bağımlı, yapılandırılmış bir bütün teşkil eden çoklu bir dizge" olarak tanımlamıştır.[7] Bu tür bir kültür anlayışı ise farklı alanlar arasındaki karşılıklı ilişkileri görerek bunlardaki değişimleri açıklama olanağı sağlamıştır.

"Çoğuldizge kuramı ile ilgili 1978 yılında *Itamar Even-Zohar yayımladığı "The Position of Translated Literature Within the Polysystem*" başlıklı makalesinde, çevirinin ulusal kültürlerin biçimlenmesinde önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmiş ve çeviri edebiyatın ayrı bir dizge olarak incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır.[8] Even Zohar'ın bahsettiği, Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın da *Çoğuldizge Kuramı, Uygulamalar, Eleştiriler*[9] adlı makalesinde belirtmiş olduğu çoğuldizge kuramının çevirinin kendi içinde bir dizge oluşturmakla kalmadığını, aynı zamanda edebiyat çoğuldizgesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, çeviri edebiyatın çoğuldizge içindeki konumunun önceden belirlenmediğini; merkez ya da çevre konumunda olabileceği gibi tutucu ya da yenilikçi özellikler de taşıyabileceğini belirtmiştir. Ayıca, çevirilerin edebiyat çoğuldizgesinin merkezinde yer alarak merkezin

---

[6] Şehnaz Tahir Gürçağlar, "Çoğuldizge Kuramı, Uygulamalar, Eleştiriler" (in: *Çeviri Seçkisi I – Çeviriyi Düşünenler** Haz. Mehmet Rifat), Sel Yayıncılık, İstanbul 2008, s.194.

[7] Şehnaz Tahir Gürçağlar, "Çoğuldizge Kuramı, Uygulamalar, Eleştiriler", *Çeviri Seçkisi I – Çeviriyi Düşünenler,* Derleyen Mehmet Rifat, Sel Yayıncılık, İstanbul 2008, s.194.

[8] Ünal Yoldaş, "Çoğuldizge Kuramı", https://unalyoldasblog.wordpress.com/2016/01/05/coguldizge-kurami-4/, (5 Ocak 2016), s.2.

[9] Şehnaz Tahir Gürçağlar, "Çoğuldizge Kuramı, Uygulamalar, Eleştiriler" (in: *Çeviri Seçkisi I – Çeviriyi Düşünenler** Haz. Mehmet Rifat), Sel Yayıncılık, İstanbul 2008, s.194.

biçimlenmesinde etkin rol oynadıklarını, yapılan çevirilerin yenilikçi özellikler taşıdıklarını, repertuvarda yeni modellerin oluşumuna katkıda bunduklarını ifade etmiştir. Even-Zohar'a göre çevirilerin birincil konumda bulunabilmeleri için çoğuldizgede belli koşulların bulunması gerekir. Bu koşullar şu şekilde tanımlanmıştır:

> *"a) Çoğuldizge henüz oluşmamışken, ya da bir başka bir deyişle, edebiyat henüz "genç" ve yerleşme sürecinde iken;*
>
> *b) edebiyat ya "çevresel," ya "güçsüz" ya da her iki durumda iken;*
>
> *c) edebiyatta dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşanırken"*[10]

Edebiyatımızda Tanzimat Döneminde dışarıdan ithal yoluyla hikâye ve roman türünün nasıl gelip merkeze yerleştiği yukarıda sayılan bu üç maddeyle açıklanabilir. Nitekim Tanzimat döneminde Divan edebiyatıyla sözlü Halk edebiyatı arasında gidip gelinmesi ve dönemin diğer türler açısından bir boşluk yaşaması yerleşme sürecinde olan edebiyatımıza batı kökenli olan bu yeni türlerin- hikâye ve romanın- girmesini sağlamıştır.[11]

Çevirisi yapılmış olan metinler, edebiyat dizgesi içerisinde farklı konumlarda yer alabilirler. Bazı çeviri metinler merkez konumundayken, bazıları çevre konumunda yer alır. Bu durum da çevirmenlerin stratejilerini etkiler. Çeviri metinlerin konumu ve çeviri stratejileri arasında tanımladığı ilişkilerle Even-Zohar, çeviri metinlerin tek başlarına var olmadıklarını, diğer metinlerin oluşturduğu bir ilişkiler ağının içerisinde yer aldıklarını vurgulamıştır.[12]

---

[10] Çev. Saliha Paker, Even Zohar 1987:59; İngilizce metin için bkz. Even Zohar 1990b:47.
[11] Ahmet Hamdi Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Abdullah Uçman (Haz.), İst., YKY, 2007.
[12] Şehnaz Tahir Gürçağlar, "Çoğuldizge Kuramı" (in: *Çevirinin ABC'si*), İstanbul 2014, s.131.

Çoğuldizge kuramının çeviribilimsel açıdan önemi şöyle açıklanabilir: "Çoğuldizge kuramı, çeviri sürecine yeni bir bakış açısı getirmiş, özellikle de bu sürecin toplumsal-kültürel yönlerini vurgulayarak dilbilimsel kuramların açıklamakta yetersiz kaldığı çeviri ve kültür ilişkisi, kültürel dönüşümde çevirilerin işlevi, çeviri ile ilgili tanım ve davranışların zaman içinde değişimi gibi konulara ışık tutmuştur. Çoğuldizge kuramından önce çeviri ile ilgili oluşturulan modeller metin düzeyini aşamamış, çeviri metinlerin toplumsal-kültürel bağlamları içinde incelenmeleri gerektiği yeterince vurgulanamamıştı"[13]

Çoğuldizge kuramından yola çıkarak Betimleyici Çeviribilim Alanında çalışmalarına yön veren Gideon Toury'nin aksine çoğuldizge kuramında bazı eksiklikler olduğunu öne süren ya da kuramı başka bir boyutta ele alan bazı çeviribilimciler olmuştur. Maria Tymoczko çoğuldizge kuramını farklı bir açıdan ele alarak yeni bir yaklaşım geliştirmiştir:

> *"Tymoczko çoğuldizge kuramının çerçevesini, sömürgecilik sonrası dönemde çeviri olgularını da kapsayacak biçimde genişletti ve kuramı özellikle kültürlerarası güç ilişkilerini ve eşitsizlikleri ortaya koyan yönüyle benimsedi."*[14]

Annie Brisset'nin ise kurama getirdiği eleştiri şu yöndedir: "Kurama getirdiği eleştiride yalnızca çevirilerin edebi işlevlerini ele aldığını, edebiyatın söylemsel bir olgu olduğunu, yani diğer söylemlerin bir yansıması olduğunu göz ardı ettiğini belirtir."[15]

Gürçağlar, "Çoğuldizge Kuramı: Uygulamalar Eleştiriler" adlı makalesinde kuramı kısaca şöyle açıklar:

---

[13] Şehnaz Tahir Gürçağlar, "Çoğuldizge Kuramı. Uygulamalar, Eleştiriler" (in: Çeviri Seçkisi I – Çeviriyi Düşünenler, Yayıma haz. M. Rifat, İstanbul 2008, s. 196.

[14]Şehnaz Tahir Gürçağlar, "Çoğuldizge Kuramı Uygulamalar.Eleştiriler" (in: Çeviri Seçkisi I-Çeviriyi Düşünenler* haz. Mehmet Rifat), İstanbul 2008, s. 199.

[15] Şehnaz Tahir Gürçağlar, *a.g.e.,* s. 199.

> *"Belli mekân ve zamanlarda kültür, edebiyat ve çevirinin aralarında nasıl bir etkileşime girdiğini farklı fakat temas halinde dizgeler olarak kavramsallaştıran bu alanların birbirlerinden nasıl etkilendiğini, bu dizgelerde değişim ve dönüşümün nasıl gerçekleştiğini açıklama amacını taşıyan çoğuldizge kuramı, özellikle son yıllarda bazı eleştirilere hedef olmuş… Ne var ki bu eleştiri ve modellere imzalarını atan araştırmacılar da çoğuldizge kuramının çeviribilim alanına getirdiği ve yukarıda değinilen katkıları kabul etmekte, bugün tarihsel çeviribilim çalışmalarında kültür odaklı yaklaşımın çoğuldizge kuramının yardımıyla biçimlendiği konusunda görüş birliği sergilemektedir."*[16]

Even-Zohar "The Position of Translated Literature Within the Litterary Polysystem (Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu)" adlı makalesinde çoğuldizge kuramını ana hatlarıyla açıklar. Bu çalışmasında Even-Zohar, çeviri yazının edebiyat çoğuldizgesi içerisindeki işlev ve konumundan bahseden çalışmaların azlığından yakınır. Even-Zohar çeviri yazının çoğuldizge içerisindeki yerini ve ilişkilerini şöyle açıklar: "Başka sözlerle belirtmek gerekirse, bence çeviri yazın yalnız başlı başına bir dizge değil, çoğuldizgenin tarihine tam anlamıyla katılan, onun bir parçası olan, çoğuldizge içindeki bütün ortak dizgelerle ilişkiler içinde bulunan bir dizgedir."[17]

Kuramla ilgili olarak Even-Zohar merkez-çevre ilişkisini şöyle dile getirir: "Çeviri yazının *merkez* konumda olması, etkin bir biçimde çoğuldizgenin *merkezini biçimlendirmesi* demektir. Böyle bir durumda çeviri yazın büyük ölçüde yenilikçi güçlerin bir parçasıdır ve edebiyat tarihinde önemli olaylar olurken bu konumda bulunuyorsa, bu olaylarla özdeşleştirilebilir… Bundan başka, yeni yazınsal örnekler meydana çıkmakta iken, çeviri, bu yeni örneklerin geliştirilmesini sağlayan

[16] Şehnaz Tahir Gürçağlar, *a.g.e.*, s. 206-207.
[17] Itamar Even-Zohar, "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu" (çev. Saliha Paker), Çeviri Seçkisi II Çeviri (bilim) Nedir?, Yay. haz. M. Rifat, 2012, 2. baskı, s. 126.

araçlardan biri durumuna da gelebilir. Yabancı eser yoluyla yerli edebiyata, daha önce olmayan özellikler girer."[18]

Even-Zohar bu değişimin kolay olmadığının ve normal şartlarda çeviri yazının edebiyat çoğuldizgesi içerisinde çevresel konumda olma ihtimalinin daha yüksek olduğunun altını çizmiştir:

> *"Ancak bu alanda gerek kendi yaptığım, gerek başka araştırmacıların yaptığı çalışmalar, çeviri yazının "normal" olarak çevresel konumu almaya yatkın olduğunu göstermektedir… Gerçekten de uzun sürede hiçbir dizgenin değişmeyen bir güçsüzlük, "dönüm noktası" , ya da bunalım durumunda kalacağı düşünülemez… Kural olarak, değişme olabilmesi için önce bir durgunluk dönemi gerekir."*[19]

Even-Zohar çoğuldizge içerisindeki olası bir bunalım ya da durgunluk söz konusu olduğunda çeviri yazının çoğuldizgedeki yerini çevirmen normlarına bağlar. Even-Zohar'a göre çevirmen yerli uzlaşımları çiğnemeyi göze alarak kaynak esere bağlı kalarak yeni bir akımı kendi edebiyat çoğuldizgesine sokarsa ve bu yeni akım üstün gelirse çoğuldizge içerisinde merkez konuma yerleşir. Nitekim çeviri yazının bir edebiyat çoğuldizgesi içerisinde merkezde yer alması genel olarak çok da olağan bir durum değildir.[20]

"Çoğuldizge kuramı"nın kültür- edebiyat-çeviri üçgeni arasındaki ilişkiyi ele alması ve çeviri yazının belirli bir ulusun edebiyatında yarattığı etkiyi açıklamasından ötürü çalışmada tercih edilen kuram olmuştur. "Çoğuldizge kuramı"nın özellikle çeviri yazının farklı ulusların edebiyatlarında yarattığı değişim ve dönüşümleri incelemek için tercih edilen bir kuram olduğunu söylemek mümkündür. Çeviri yazını, bir ulusun edebiyatını etkileyip, o ulusun edebiyatında

---

[18] Itamar Even-Zohar, *a.g.e.*, s. 128.
[19] Itamar Even-Zohar, *a.g.e.*, s. 130.
[20] Itamar Even-Zohar, "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu" (çev. Saliha Paker), Çeviri Seçkisi II Çeviri (bilim) Nedir?, Yay. haz. M. Rifat, 2012, 2. baskı, s. 130-131.

değişim ve dönüşümler yaratabilir ya da edebi türlerin yerleşme ve gelişmesinde katkı sağlayabilir. Edebiyatta meydana gelen bu değişim ve dönüşümler edebiyatın bağlı olduğu kültürde de bazı değişim ve dönüşümlere neden olabilir.

1.1. Çeviri Eyleyenleri Olarak Dergiler

Kökleri çok eskilere (almanak, el ilanı vs.) uzanmakla birlikte gerçek anlamda dergiler, batıda matbaanın gelişiminden sonra ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise radyo ve televizyon gibi genel iletişime yönelik iletişim araçlarının rekabetine karşın giderek artan sayı ve çeşitlilikte yayınlarını sürdürmeye devam etmektedir.[21] "Alman Felsefeci Jürgen Habermas, *Kamusallığın Yapıdönüşümü* adlı eserinde: 17. yy. da kahvehanelerde, salonlarda oluşmaya başlayan "ilk edebi kamu" ların daha sonra kültür ve sanat eleştirilerinin yer aldığı dergiler etrafında toplandığından bahsetmiştir." [22]

Dergiler, kültürel, eleştirel, siyasal, ekonomik ve bilimsel üretimi çeşitlendiren ve okuyucu kitlesinin artmasını sağlayan en etkili araçlar olmuştur. Dergilerin toplumsal hayata sağladığı büyük katkılar vardır ve bu katkı herkes tarafından bilinir. "Dergiler, daha önce farklı şekillerde de çıkmışlardır ancak dergilerin gelişmesi 19. yüzyılın başarısıdır ve birçok şey gibi dergiler de moderniteyle yakından ilgilidir. Modernite aslında 16. yüzyılda başlayan bir süreçtir ve bu süreç burjuvazinin oluşumuyla iç içedir. Burjuvazinin oluşturduğu genel izlek, biri toplumsal/siyasal, öteki kültürel iki aksta gelişir. Kültürel eksende kendisini gösteren burjuva yordamı bugün karşılaşılan Batı kültürünün ve onunla iç içe olan modernitenin en belirleyici özelliklerini taşır.[23]

---

[21] Filiz Balta Peltekoğlu, "Dergiciliğin Gelişimi ve Türkiyede Kadın Dergileri", *Marmara İletişim Dergisi,* Sayı:9, 1995, s.114.

[22] Sema Ç. Baycanlar, "Süreli Yayınlar ve Edebiyatımız "1950'lerden Günümüze Genel Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu*, Adana, 20-22 Ekim 2012, s.289.

[23] Hasan Bülent Kahraman, "Bir Nehir Serüveni: Dergicilik, Varlık, Dün-Bugün", *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi,* 2010, s.10.

Weber'in meşhur tanımına göre, bu kültür Protestan ahlakından etkilenir ve burjuvazinin etkisiyle "kamuoyu" kavramı oluşur. Burjuvazinin kamuoyunu ve onun içerdiği bireyleri yaratan süreçlerinin başında basın ve yayın gelir. Türkiye'de basın ve yayın denildiğinde hatırlanan, her zaman yayıncılığın kendisi olmuştur. Müteferrika'dan bu yana değişmeyen tartışma budur. Matbaanın bize geç gelmesi ve çeşitli dönüşümleri geciktirip yavaşlattığından her zaman söz edilir ve matbaanın Osmanlıya daha erken gelmesiyle Türk modernleşmesini daha erken tarihlerde başlayacağı belirtilir.[24] Bu konuyla ilgili olarak Baycanlar şunları dile getirir:

> *"Edebi kamuların sözlü alandan yazılı alana geçişi ülkemizde Batı ya oranla yaklaşık 200 yıl, ilk resmi süreli yayınımızdan yaklaşık 30 yıl kadar geç ortaya çıkar. Bunun yanı sıra ilk dergilerimiz çoğunlukla fen alanlarına yönelir ve ansiklopedist karakter taşır."* [25]

Ancak önemli olan, matbaanın bulunması veya ithal edilmesi değil, matbaanın hangi amaçla kullanıldığıdır. Kısacası yayıncılığın ideolojisidir. Neyin, ne kadar, hangi amaçla basılacağı daha önemlidir. Burjuvazinin attığı en önemli adım yayıncılık ideolojisindeki dönüşümdür. Bu süreç İncil'in Almanca baskısıyla başlayan bir süreçtir ve bu süreç Fransız Devrimi'nin getirdikleriyle pekişir. 19. yüzyılda çeşitli hareketliliklerin yaşanması iki şeyin keşfine sebep olur. İlk olarak, kitle kavramı bu yüzyılda yepyeni bir anlama ulaşır, Sanayi Devrimi'nin yaşanmasıyla birlikte büyük kitleler hareketlenir, önemli kımıldanmalar yaşanmakla birlikte yeni sosyolojiler doğmaya başlar. İkinci olarak, geç 18. ve erken 19. yüzyıl, "milliyetçilikler çağı" olarak bilinir ve kolektivitenin bu amaç doğrultusunda mobilizasyonu çığırlar açar. O çığırların başında yayıncılık ideolojisi gelir.[26]

---

[24] Hasan Bülent Kahraman, a.g.m., s.10.

[25] Sema Ç. Baycanlar, "Süreli Yayınlar ve Edebiyatımız "1950'lerden Günümüze Genel Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu*, Adana, 20-22 Ekim 2012, s.289.

[26] Hasan Bülent Kahraman, "Bir Nehir Serüveni: Dergicilik, Varlık, Dün-Bugün", *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi,* 2010, s.11-13.

Yayıncılık, "muhayyel cemaatler" demek olan milliyetlerin keşfedilmesinde asal rolü oynar. Geçmiş bilincinin ortaya koyulması, ortak belleğin keşfi, yeni semboller düzeninin ayaklandırılması bu sürece bağlanır. "*Milliyetçilik*" kavramı buradan hareketle doğarken "yayıncılık" da yeni bir anlayışın eşiğine gelir ve beraberinde dergiciliğin doğuşunu getirir. Dergicilik, kollektivitenin en somutlaşmış biçimi olarak ortaya çıkar. Zaten dergiciliğin kendisi bir kolektivitedir ve ortak bir kimlik oluşturma amacını güder. Ayrıca dönemin yavaş yavaş kımıldattığı "kitle kültürü" de bu oluşumda etkili olur. Dergiciliğin işlevsel bir sonucu olarak kısa bir süre sonra, önceki dönemlerde görülmemiş ölçüde sanatsal ve kültürel akımların hızlandığı görülür. Türkiye'de kültürün Tanzimat'la birlikte başlayan macerası bu çerçeve içinde ele alınabilir.[27] Bu durumu Olcay Önertoy şu şekilde açıklar:

> *"1729-1825 yılları arasında imparatorlukta 151 basımevi olduğu ve bunlardan yaklaşık sekiz tanesinin gazete ve dergi bastığı bilinmektedir.*[28] *Bu rakamlara rağmen süreli ya da süresiz yayınların 19. yüzyıldan itibaren toplumsal hayatın gelişimini sağlayan bir araç olduğu bu etkinin gün geçtikçe arttığı bilinen bir gerçektir. Tanzimat döneminden beri süreli yayınlar okuyucu ile edebiyat dünyası arasındaki en önemli araçlardan biri olmuştur. Bu dönemde özellikle gazeteler edebi yaşamın bir parçası haline gelmiştir."* [29]

1876 yılında Türkiye, 19. yy. da başlayan "yeni" modernleşme çığırını bütün eksikliklerine rağmen yakalamaya başlar. 1876 sonrası, en geniş anlamıyla bizde de kollektivitenin ve onunla iç içe olan bireyin keşfedildiği dönemdir. Yayıncılık kitlesel anlamını bu dönemde kazanır, hepsinden daha da önemlisi "edebiyat" bu dönemde keşfedilir. Tanzimat, yeni bir bilincin doğuşudur. Bu

---

[27] Hasan Bülent Kahraman, "Bir Nehir Serüveni: Dergicilik, Varlık, Dün-Bugün", *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi,* 2010, s.11-13.

[28] Özel, azınlıklara ya da yabancılara, askeri ve sivil okullara, kurumlara, ait olan matbaaların yaklaşık sayısından bahsedilmektedir.

[29] Olcay Önertoy, *Tanzimat Döneminde Edebiyat Anlayışı*, Konya 1981, s. 81-85.

dönemde kitleye dönük projeler hazırlanır. Bu projelerin başını "*periyodikler*"[30] çeker. Bunlar günlük gazeteler ve dergilerdir. Artık Tanzimat'ın Yeni Adam'ı doğmaya başlamıştır. Bu yeni adam "kamuoyu" dur. Türkiye, Tanzimat'la birlikte batının yaşadıklarını aynen yaşamaz. Kendine özgü koşulları vardır. Onların başında bütün bu oluşumun bir aydın tasavvuru olması gelir. Kitle henüz yaratılmakta olan bir şeydir. Tam anlamıyla vücut bulmamıştır. Bulan kısmı ise aydına aittir ve bütünüyle kültüreldir. Proje dalgalanmalar gösterir, kesintiler oluşur ancak 1908 ve 1923 sonrası ona yeni biçimini verir.

Dergicilik, 1908 sonrası doruğuna çıkmış ve gelişmeye başlamıştır. Dergicilik Türkiye'de bilincin gerçek anlamda kurulduğu, toplumsallaşmanın da kültürel oluşumların da en ileri düzeyde yaşandığı evredir. Koloğlu'nun *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi* adlı kitabında da bahsettiği gibi bu gelişim, 24 Temmuz 1908 günü İstanbul basınının gazetelerini sansürün denetimine sunmadan ertesi gün piyasaya sürmesiyle tamamlanır. Böylelikle İstanbul basını "kendi eylemiyle" basın rejimini değiştirmiş olur. II. Meşrutiyet sonrası, artık dergiler dönemi niteliği kazanır. 1908 başında tüm ülkede 120 olan gazete ve dergi yerine, Meşrutiyet'in ilk yedi ayında 730, yani altı misli imtiyaz başvurusu yapılır. Bu artış ülkenin çeşitli bölgelerinde dinamik basın ve kamuoyu oluşturma merkezleri yaratır.[31] Dergicilik bu dönemde siyasalın da dolaylı keşfidir. Çünkü Türk modernleşmesi asla öncelikle ve zorunlulukla siyasal olan bir politika izlemez. Siyasalın keşfi sosyalin ve kültürelin üstündendir. Cumhuriyet döneminde de bu değişmeyen bu gerçeğin önemi düşünülecek olursa dergiciliğin önemi de kendiliğinden anlaşılır. Bu bağlamda II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet, dergiler aracılığıyla iki önemli hamle yapar. Bunların ilki çeviri hareketleridir. Her Rönesans döneminde olduğu gibi Türkiye de bu gerçekle karşılaşır, kişiliğini bu çemberden atlayarak geliştirir. Bu eylemin dergicilik üstündeki etkisi yadsınamaz. İkinci hareket ise, dergiciliğin kitle

[30] Periyodik (süreli yayınlar) anlamına gelir. (sozluk.gov.tr, 2019)
[31] Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006, s.87.

kültürünün toplumsal bağlamdaki anlamını temellendirmesidir. Kadın dergileri, magazinler, moda dergileri sürecin köşe taşlarıdır.[32]

Cumhuriyet dönemi bu karmaşa içinde açılır ve dergilerle bu bağlamda karşılaşır. Cumhuriyet bir anda ortaya çıkan bir oluşum değildir. Arkasında önemli bir birikim vardır. Kendisinden önceki dönemin kültürel birikimini de devralır. Cumhuriyet, bu dönemde *'yerlilik' ve 'yabancılık'* arasında bir tercihte bulunmak zorunda kalır. Ancak yerliliği de yabancılığı da içselleştirir. Ancak, 1930 sonrasının dergileri neyi savunursa savunsun *'sentez arayışı'* içerisindedir. Bu arayış kültürün siyasallaşmaya başladığı noktadır. Bütün dergiler bu çerçeve içinde ikiye ayrılır ve belli bir kampın öncüsü, savunucusu olmaya çalışır. Bu, Cumhuriyet Dönemi Türk kültürünün yazgısıdır. İşte, Varlık dergisinin önemi burada başlamaktadır. Varlık, bu bağlamda Cumhuriyet döneminin en kritik kararlarından birisinin dışında kalır. Varlık yerliliği ve yabancılığı aynı potada eritme çabasının sembolü olmak ister. Öncelikli olarak kendisi için bu küçük bir hedef gibi görünse de aslında daha büyük bir hedefin aracı, daha da doğrusu ideolojisidir. Varlık yeni kültürün kurucu unsurlarından birisi olmayı seçer. Bunu da Kahraman'ın *"içkin sentez"* olarak tanımladığı yöntemle yapar. Yani, ağırlığı bir yana koymayarak, yerlilik ve yabancılığı birbiri içinde eritmiş yapıları sergilemeye çalışır.[33]

Birinci bölümde de belirttiğim üzere, Varlık'ın yayımlanmaya başladığı tarih 1930'lardır. Bu dönemde yeni bir ideoloji ortaya çıkmış ve en katı halini almıştır. "Cumhuriyetin ilk yılları, siyasetle kültür faaliyetlerinin iç içe girdiği bir süreçtir. Devrimler sürecinin oluşturduğu atmosfer yanında bunun önemli sebeplerinden birisi de aktüel şartların, teşebbüs sahiplerini ekonomik olarak devlete bağlı kılmasıdır. Varlık dergisi de böyle bir ortam içinde hâkim kültür anlayışını

[32] Hasan Bülent Kahraman, "Bir Nehir Serüveni: Dergicilik, Varlık, Dün-Bugün", *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi,* 2010, s.11.
[33] Hasan Bülent Kahraman, "Bir Nehir Serüveni: Dergicilik, Varlık, Dün-Bugün", *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi,* 2010, s.16.

toplumsal platformda yaygınlaştıracak ve kökleştirecek bir hareketin parçası kimliğiyle yayın hayatına başlamıştır."[34]

1940'larda da ideolojiden kaynaklı yoğun ve baskıcı tutumlar devam eder. Bütün bu olumsuzluklara karşın Varlık, daima belli bir ılımlılığı korur. Bu sön derece önemli bir husustur çünkü bu ılımlılık belli dengelerin gözetilmesi anlamına gelir. Bu denge *yerli ve yabancı edebiyat"* arasında konumlanır. Varlık, telif ve tercümeyi adeta birer Cumhuriyet ideolojisi olarak benimser.[35]

Öyle ki, benimsemiş olduğu ideolojiyi daha ilk sayısından itibaren hayata geçirir Varlık. Dergi, telif eserler yanında Türk Kültür Rönesansı'nın başlangıcı saydığı tercüme eserlere de, yayın politikası gereği olarak, sayfalarında genişçe yer verir. Dergide telif yazılara, şiirlere, Batı'nın şaheserleri ile edebi hareketlerine ve pek çok çeviriye yer verirler. 1330 sayı boyunca birçok çeviri hem de ilk kez Varlık dergisi aracılığıyla okura ulaşır. Rumence, Bulgarca, Macarca, İspanyolca, Fransızca, Almanca ve İngilizceden yapılan çevirilerin yanına Çinceden, Rusçadan yapılan çeviriler de eklenir. Baudelaire, Çehov, Gorki, Maupassant, Hemingway, Dauded, Kafka, Bunin, Böll, Brochert, Eliot, Zola, Unamuno, Stendhal, Turgenyev, Falaubert, Prevert, Istrati, Dickens, Bataille, Brecht, Eluard, Joyce ve Gogol dilimize kazandırılır. Burada altının çizilmesi gereken şey, hiç kuşkusuz ki, şudur: Varlık, *"tercümeyi"* Türk Kültür Rönesans'ının başlangıcı, temeli sayar. Kendine adeta böyle bir *misyon* yükler."[36] Ayrıca, Yaşar Nabi Nayır'ın Hasan Ali Yücel'in liderliğinde yürütülen Tercüme Bürosu'nda kısa bir süre görev alıp oradan ayrılmasıyla Varlık, bir anlamda o anlayışın dergiciliğine de soyunur zaman içinde. Yaşar Nabi'ye göre;

> *"Nesir olsun, şiir olsun tercüme faydalı bir şeydir, düşünüş ve duyuş farkları ancak bu yoldan milletler arasında*

[34] Fırat Karagülle, "Varlık Dergisi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* Cilt IV, Sayı 8, 2006, s. 611.
[35] Hasan Bülent Kahraman, *a.g.e.*, s.14-16.
[36] Murat Batmankaya, "Varlık -Uzun Bir Koşu", *Varlık Dergisi*, sayı 1330, İstanbul 2018, s. 22-23.

mübadele edilir ve millî kültürlere yeni ve taze görüşler bu yoldan aşılanır."[37]

Varlık, Batı kültürünün eski-yeni kaynaklarını yayımlamayı bir kültür politikası olarak belirler ve bu noktada pek çok faaliyette bulunur. Bu itibarla bakıldığında görülür ki Varlık, bazen ufak tefek sapmalarla beraber esas çerçeveden ayrılmadan kendisini çok partili dönem öncesi resmî anlayışla öylesine bütünleştirir ki bunun bir neticesi olarak Hasan Ali Yücel'in Tercüme Bürosu'ndan ayrılmasından sonra yarım kalan bu politikaları bizzat kendi üzerine alır. 1946 yılında kurulan Varlık Yayınları'nın Batı klasiklerinden yaptığı çeviriler aslında bu politikanın bir devamıdır.

Varlık Yayınları'nın Türk kültür hayatına tercüme ve telif eserlerle de önemli katkıları olur. 1947 yılı ve sonrası özellikle tercüme hikâyelerin de arttığı bir süreçtir. Tercümeler 1966-1969 arası 29 sayı yayımlanan Cep Dergi-Dünyaya Açılan Pencere 'de çıkar. Varlık'ta ise sadece yerli yazarlara yer verilir. 1 Nisan 1969'dan itibaren de "Dünyaya Açılan Pencere" ismiyle derginin sadece bir bölümde tercümelere rastlanır.[38]

Yayınlanan çeviri eserlerin yetişmekte olan Türk gençlerine ve onların edebiyata olan susuzluğuna iyi gelir. Reşat Nuri Güntekin şöyle anlatır o günleri:

"Varlık'ın bir hizmeti de yayınlamakta olduğu kitaplardır. Ankara Caddesi, baştan başa kitapçı dükkânlarıyla donanmıştır. Arı kovanları gibi işlediklerine ve kaplarından durmadan balyalı hamallar girip çıktığına göre elbette ehemmiyetli bir şeyler alınıp satılıyordur. Fakat Varlık'ın her yıl ortaya döktüğü elli altmış ince

[37] Yaşar Nabi Nayır, "Şiir Tercümeleri", *Varlık Dergisi*, sayı 310-311, 1-15 Haziran, s. 320-321.
[38] Fırat Karagülle, "Varlık Dergisi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* Cilt IV, Sayı 8, 2006, s. 614-623.

kitap olmasaydı edebiyatın kapısına galiba "Dükkânımız muvakkaten kapalıdır" levhasını asmak lazım gelecekti." [39]

Bir dergi olarak "Varlık" izlediği yayın politikası ve yayınladığı eserlerle 1933 yılından günümüze kadar kültür ve edebiyat tarihimizde tartışılmaz bir yere sahiptir. Bilhassa çıktığı ilk yıllarda edebiyat ve sanat alanındaki boşluğu doldurmuş, yurdun dört bir yanındaki yazarları Cumhuriyet'in sunduğu değerler etrafında bir araya getirmiş ve genç sanatçıların elinden tutmuştur. Bunların dışında edebiyata verdiği önemle, ulusal edebiyatın oluşumuna hazırladığı zeminle, edebiyata dair açtığı tartışmalar ve yaptığı önerilerle, güzel sanatlara verdiği emekle, ilk defa batı dışında kalan dillerin edebiyatlarına yer verip çeviriye verdiği değer ve Varlık Yayınlarının faaliyetleri ile ucuz ve ulaşılması kolay bir edebiyat birikimini günün gençlerine sunmuştur. Sahip olduğu anlayıştan ödün vermeden yayıncılık hayatını sürdürmüş ayrıca pek çok değerli şair ve yazarı edebiyat hayatımıza kazandırmıştır.

1.2. Dergiler Yoluyla Repertuvarların Oluşturulması ve Kültür Planlaması

Gideon Toury, kültür ve kültür dinamikleri alanında "planlama" nın önemli bir yeri olduğunu vurgulamıştır. Toury'e göre kültür planlaması, "toplumsal ve bireysel yaşamda yeni seçeneklerin (yeni repertuarın) bilinçli bir şekilde yaratılması" durumudur. Bu bağlamda planlamayı "bir kültür içerisinde mevcut olana yönelik bilinçli olarak yapılan her türlü müdahale olarak" tanımlamak mümkündür. Yeni bir kültürün oluşturulmaya çalışıldığı dönemlerde planlama alternatif davranış örneklerinin söz konusu kültüre aktarıldığı bir süreçtir. Ve bu süreç içerisinde genellikle oluşturulmaya çalışılan repertuar mevcut kültüre tanıtılmaya çalışılır.

[39] Yaşar Nabi Nayır, "Şiir Tercümeleri", *Varlık Dergisi*, sayı 310-311, 1-15 Haziran, s. 320-321.

Repertuar seçeneklerini tanıtan kişi ya da gruplar da değişimin aracıları olarak hareket ederler.[40]

Planlama girişiminde önemli olan sürecin başarılı olup olmayacağıdır. Buna paralel olarak da planlayıcıların gücü elinde bulundurmaları ve ilgili alanlarda iktidar sahibi olmaları gerekir. Daha çok repertuarın oluşturulması meselesi ile meşgul olan ve özellikle belirli bir iktidar desteğinden yoksun entelektüellerin bu yöndeki çabaları özellikle bireysel olarak yürütüldüğünde isteksiz gözüken alıcı kültür ya da baskın olan kültür tarafından başlangıçta anlamsız gibi değerlendirilse de çeşitli kanallar yoluyla kabul ettirilebilir hale getirilip daha çok kişiye ulaştırıldığında hedeflenen değişimlerin yaratılabileceği bir ortam sağlanmış olur.[41] Kültür planlaması sürecinde yaratılmaya çalışılan yeni bir kültür zihniyetine dönük gerekli olan repertuarın oluşturulması için farklı birçok yöntem olduğunu söyleyen Even-Zohar, bu yöntemlerden en önemlisinin ithal etmek (import) olduğunu belirtir ve ithalin hedef kültürde var olmayan ve o hedef kültürün bazı üyelerince oluşturulmaya çalışılan repertuarın yaratılmasında en çok tercih edilen yöntem olduğunu iddia eder.[42]

Repertuvar kavramı, Even-Zohar'ın "kültür kuramı bağlamında en önemli kavram"dır. Söz konusu kavramı Even-Zohar şu şekilde tanımlar: "bir insan grubunun, bir grubun üyesi olan bireylerin, yaşamın düzenlenişinde kullandıkları bir seçenekler bütünü."[43] Even-Zohar için repertuvar, belirli bir ürünün hem oluşturulması ya da üretimini ya da tüketimini belirleyen kurallar ve malzemeler toplamıdır.[44] Dolayısıyla çevirinin repertuvar oluşturulmasında rolünü tartıştığımızda çevirinin iki düzlemdeki rolünü tartışmış oluruz:

---

[40] Saliha Paker, *Translations: (re) Shaping of Literature and Culture*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, s. 149.
[41] Itamar Even Zohar, "Culture Planning And Cultural Resistance in the Making and Maintaining of Entities", *Sun Yat-sen Journal of Humanities 14* (April 2002): 45-52.
[42] Itamar Even Zohar, "The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer." Amsterdam 1997, Target, Vol. 9, No. 2, s. 358
[43] Itamar Even Zohar, a.g.m., s. 3.
[44] Itamar Even Zohar, a.g.m., s. 3.

1. bir ürünün üretimini ve tüketimini yönlendiren kurallar düzleminde;
2. bu ürünün yine üretimini ve tüketimini yönlendiren ürünler düzleminde.

Dolayısıyla çeviri, ürünlerin başka bir sistemden ithal edilmesinde devreye girerken, ithal edilen ürünlerin tüketileceği mekanizmanın -eğer böyle bir mekanizma yoksa- oluşturulmasında rol oynar. Edebiyatı ele alacak olursak, örneğin roman bir edebiyat türü olarak İngiltere'den Fransa'ya nasıl çevirilerle ihraç edilmişse, Osmanlı İmparatorluğu'na da yine çevirilerle girmiştir. Çeviriler birer model oluşturmuş ve sonrasında roman türünde yapıtların ortaya konmasına önayak olmuştur.[45]

Even-Zohar, çeviriler yoluyla repertuvar oluşturulmasından söz ederken, işleyen bir mekanizmanın kurulmasını kasteder. Ayrıca Even-Zohar, bir dizge içinde tek bir repertuvarın değil birden fazla repertuvarın olabileceğine ve repertuvarlar arası etkileşimin söz konusu olduğuna işaret eder. Even-Zohar, repertuvar oluşturulmasını bilindiği gibi hedefli bir planlama (kültür planlaması) çerçevesinde değerlendirir ve planlamanın başarılı olup olmadığı meselesinin kolayca değerlendirilemeyeceğini söyler.[46]

Ayşe Banu Karadağ'ın makalesinde de belirttiği üzere, repertuvar oluşturulma aşamasında birtakım planlamalar söz konusudur. Erken Cumhuriyet döneminden itibaren ulusal bir repertuvar oluşturmak için birtakım mekanizmalar kurulmuş ve beraberinde çeviri etkinlikleri başlatılmıştır. Cumhuriyet döneminde "dergiler aracılığıyla" bu kültür planlaması devam etmiş ve birtakım dergiler ulusal bir repertuvarın oluşumunda önemli bir mekanizma olarak ön sıralarda yerini almıştır. Ulusal repertuvar, bir başka deyişle polisistem, ulusal yazın, çeviri yazın, tarih gibi bir ulusun kültürel varlığını oluşturan öğelerin toplamıdır. Repertuvar içinde yer alan bu öğelerin her birinin ayrı ayrı bir sistem olarak ele alınması ve bu sistemlerin hem kendi içlerindeki ilişkilerin hem de birbiriyle olan ilişkilerin (alışverişlerin) incelenip bir sitemler topluluğu (polisistem) olarak değerlendirilmesi

[45] Itamar Even Zohar, a.g.m., s .6-7.
[46] Itamar Even Zohar, "The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer." Amsterdam 1997, Target, Vol. 9, No. 2, s. 358

1970'lerde Itamar Even-Zohar'ın geliştirerek günümüze kadar getirdiği "yazın birbiriyle sürekli ilişki içinde olan, birçok sistemden meydana gelen bir sistemler topluluğudur" kuramına dayanır.[47]

Bu kurama göre, repertuvar içinde yer alan sistemlerden biri olan yazın da kendi içinde ulusal yazın, çeviri yazın gibi farklı sistemleri barındırır. Ulusal yazın, bir ulusun kendi yazarlarının ürettiği yerli eserlerin toplamıdır. Çeviri yazın da, çevrilmiş yazınsal yapıtlardır. Ancak Even-Zohar'ın da belirttiği gibi çeviri yazın sadece çevrilmiş yazınsal yapıtların toplamı değil, yapısı ve işleviyle bir sistem olan metinler topluluğudur. Çünkü çevirilerde de yazında var olan kültür ve dil bütünlüğü, uyumu vardır. Çeviri eserler de yazın sistemi içinde, ulusal yazının yanında yer alır ve ulusal yazının kendi içinde merkeze yerleşecek nitelikte eserler üretemediği dönemlerde devreye girerek, merkeze yerleşir. Bu şekilde onu etkileyerek biçimlendirir. Bu duruma 3 koşul neden olabilir. Bu koşullar ulusal yazının:

1. Henüz 'genç' ve yerleşme sürecinde olması,
2. 'Çevresel' ve/veya 'güçsüz' durumda olması,
3. Dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşamasıdır.[48]

Birinci durumda, genç ve yerleşme sürecinde olan ulusal yazın kısa zamanda tüm yazın türlerinde önemli metinler üretemediğinden, başka ulusal yazıların repertuvarlarından çeviri yoluyla aldığı eserlerin katkısıyla kendi repertuvarını oluşturur. Even-Zohar, kültür repertuvarları oluşumu konusunda şunları söyler:

> *"Kültür oluşumunun başlangıç aşamasında repertuvarının sınırlı olması olmasından ötürü diğer erişilebilir kültürleri kullanmaya eğilimli duruma gelebilir."* [49]

---

[47] Itamar Even Zohar, "Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies", 1978 Leuven: Acco.

[48] Itamar Even-Zohar, "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazınının Durumu", *Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir?*(haz.Mehmet Rifat)*, Sel Yayıncılık, 2012, s. 128.

Bu durum Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yeniden yapılandırılmaya çalışılan Türk Yazın repertuvarında harf devriminden sonra görülür. Henüz genç olan yeni Türk Yazını yerleşme sürecinde olduğu için tüm sistemi dolduramamıştır. İlk olarak 1933 yılında Varlık dergisiyle bu etkinlik başlatılmıştır. Dergide, ulusal edebiyatın oluşumu için pek çok yerli yazarın yazıları yayımlanmakla kalmamış batıda yazılmış eserler dergi aracılığıyla "çeviriler vasıtasıyla" ulusal edebiyata kazandırılmaya çalışılmıştır. Daha sona 1940'da Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosu'nun çıkarttığı Tercüme Dergisi'nde öncelikle Batı'da aydınlanmaya yol açtığı düşünülen Yunan ve Latin dünyanın temsilcisi Fransız Klasik yazınından, ardından da İngiliz Klasik yazınından çevirilere yer verilmiştir.[50] Bu etkinlik 19 Mart 1947'ye kadar sürmüş ve Tercüme dergisi 42 sayı ve 7 cilde ulaşmıştır. Bu çevirilerle birlikte Türk yazınında ciddi bir değişim olmuş, daha önce Doğu yazını (Fars, Arap vb.) içeren repertuvara Batı yazını eklenmiş ve yeni eklenen bu çeviri eserler de Türk yazınına yeni bir boyut getirerek onu yönlendirmiş, hatta biçimlendirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Tercüme Dergisi'nin Batı ile Türkiye arasında bir köprü kurduğu ve Hasan Ali Yücel'in de söylediği gibi medeniyetin bir bütün olarak algılanmasını sağladığı söylenebilir.

İkinci durumda, ulusal yazın güçsüz ve/veya çevresel konumdadır. Kaynakları sınırlı olan ve bu yüzden çevresel konumda kalan ulusal yazın, merkezde yer alabilecek nitelikteki eserleri üretemez ve bu boşluğu çeviri yazın doldurur. Bu gibi durumlarda merkeze yerleşen çeviri yazının ulusal yenilik hareketini başlatma olasılığı da yüksektir. Bunun sonucu olarak ulusal yazın yabancı yazına göre şekillenir çünkü çeviri yazın ulusal yazın için örnek oluşturur. Kendi içinde yeni bir seçenek bulamayan yerli yazın da doğal olarak bunu daha güçlü olan yabancı bir yazından çeviri yolu ile 'ithal' eder.[51]

---

[49] Itamar Even-Zohar, a.g.m. s. 128.

[50] Mine Yazıcı, Yüksek Lisans, *Çeviri Eğitimi: Kuramsal Yaklaşımda ve Uygulamada Kaynak Odaklılıktan Erek Odaklılığa Geçiş*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviri Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998, s. 47.

[51] Itamar Even-Zohar, "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazınının Durumu", *Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir?*(haz.Mehmet Rifat)*, Sel Yayıncılık, 2012, s. 128.

Üçüncü ve son durum ise ulusal yazının devingenliğini yitirmesi, dönüm noktaları yaşaması ve yerleşmiş örneklerin yeni kuşaklar için artık geçerli olmadığı dönemlerdir. Bu dönemlerde çeviri yazın, merkez konumlu yazınlarda bile merkeze yükselebilir. Ulusal yazın içinden kabul edilebilir hiçbir örnek çıkmadığı zamanlarda oluşan 'yazınsal boşluk' yabancı yazından çeviri yolu ile kendi sistemi içine aldığı eserlerle dolar ve çeviri yazın merkeze yerleşir. Bunalımlar dolayısıyla temas halinde olduğu yabancı yazınlarda bulunan örnekleri üretemeyen ulusal yazınlarda bu durum sürekli olabilir. Yazınımızda bu tür uzun süreli bunalım dönemleri yaşandığı söylenemez. Ancak daha önce verilen örneklerde de görüldüğü gibi sadece kısa süreli yazınsal boşluklar yaşanmıştır.[52]

Hem ulusal hem de çeviri yazın ulusal repertuarın önemli birer öğesidir. Her ikisi de başlı başına bir 'kurum' dur ve aynı kitle iletişim araçları (gazete, radyo, televizyon, vb.) ve eğitim kurumları (üniversiteler dahil tüm okullar) gibi ulusal repertuarın oluşmasında önemli bir rol oynarlar. Farklı ulusların farklı repertuarları arasında oluşturduğu köprü ile çeviri yazın daha da büyük bir önem kazanır çünkü bu köprü sayesinde insanlar dolayısıyla uluslar arasındaki iletişim ve paylaşım artar.[53]

Türk Yazın geçmişine bakıldığında dergilerin ulusal repertuvarların oluşum sürecinde oldukça önemli bir rol oynadığını ve yazını etkilediğini, tercüme faaliyetlerinin repertuvarın gelişiminde önemli bir destekçi olduğunu söyleyebiliriz.

1.3. Dergiler ve Varlık'ta Bulgar Edebiyatından İlk Çeviriler

Dergiler; kültürel, eleştirel, siyasal, ekonomik ve bilimsel üretimi çeşitlendiren ve okuyucu kitlesinin artmasını sağlayan en etkili araçlardır ve toplumsal hayata sağladıkları büyük katkılar vardır. Toplumsal hayata sağladıkları katkıların başında yazın gelir. Dergiler işlevlerini bildikleri ölçüde yazına etkili olur.

[52] Itamar Even-Zohar, a.g.e., s.129.
[53] Figen Toksöz, "Ulusal Repertuar İçinde Çeviri Yazınının Yeri ve Önemi", *Doğuş University Journal*. Vol.1, DU Publications 2000, s. 215.

Bir derginin yazın üzerinde etkisinin olabilmesi için uzun süre yayınlanmasına gerek yoktur. Kısa süreliğine yayınlanan dergilerin de işlevleri olabilir. Kısa süre de olsa yayımlanan "Yaprak" adlı dergiyi bu duruma örnek verebiliriz.

Türk edebiyatına, özellikle de Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatına dikkatle bakıldığında 1930'lu yıllardan başlayarak yeni bir atılımın, yeni bir nefesin kültürel yaşamımıza egemen olduğu rahatlıkla görülür. Bu yeni nefesin altında ise devletin yeni yaklaşımını ve desteğini görmemek olanaksızdır. Bu atılımın bir göstergesi olarak 1930-1940 yılları arasında 20'ye yakın önemli sanat-edebiyat-düşünce dergisinin yayın yaşamına başladığı belirtilebilir.[54] Dönemin özelliklerini belirmek bakımından dergi çıkaran bazı isimler: Necip Fazıl, Faruk Nafiz, Cahit Tanyol, Nihal Atsız, Orhan Seyfi, Peyami Safa, Hüseyin Cahit, Ahmet Kutsi, Mustafa Nihat, Orhan Burian, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu. Hatta bu sayılan isimlerden birkaçı birden çok dergi çıkarmışlardır. Görüldüğü gibi, dünyanın ve Türkiye'nin değişen koşulları içinde, Türk edebiyatında, hemen her akım, yansımasını bulmuş; Aydede, Ülkü, Hayat, Ağaç, Yaprak, Yeni Adam, Yeni Ufuklar, Yeditepe… gibi dergiler çıkartılmıştır.[55]

Varlık bu atılım ortamı içinde yayın yaşamına başlayan ve daimiliğini sürdüren bir dergi olarak Türk edebiyatında önemli bir yer sahibi olmuştur. Uzun yaşamlı dergilerin etkinliğini koruması zordur. Derginin belli bir kişinin yönetiminde kaldıkça gelişebilmesi yöneticisinin özelliklerine bağlıdır. İşte, Yaşar Nabi Nayır öyle bir yöneticidir ki bu kadar kişi arasında kendi dünya görüşüne ve edebiyat anlayışına uygun bir dergiyi 40 yılı aşkın bir süre yürütür.[56] Güneş Buharalı, derginin yayın hayatının uzun sürmesi ile ilgili Yaşar Nabi'ye şu soruyu yöneltir:

---

[54] Emre Kongar, *"Varlık Açısından Bir Yeniden Değerlendirme: Resmî Soyağacının Bir Parçası", Yaşar Nabiye Saygı*, Varlık Yayınları, İstanbul 1992, s. 85-86.
[55] Rauf Mutluay, 100 Soruda Türk Edebiyatı, İstanbul 1974, s. 164.
[56] Emre Kongar, "Yaşar Nabi Nayır'ın Türk Edebiyatındaki Yeri: Varlık Dergisi ve Varlık Yayınları" (in: *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık ve Varlık Dergisi),* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2010, s. 24.

"Varlık, uzun süre sağlıklı bir biçimde yayınını sürdüren bir dergi. Böylesine uzun süre, böyle güzel bir dergiyi sürdürebilmeyi neye borçlusunuz?"

Yaşar Nabi, "Sabri Esat'a sorsak (rahmetli dostum) bir toplantıda Yaşar'ın Varlık'ı bugüne kadar getirmesinin nedeni O'nun inatçı olmasından ileri gelir" [57] diye yanıtlar.

Nabi'nin inatçı kişiliği altta yatan sebeplerden biridir illaki. Ancak asıl sebep olarak inatçılığını görmek pek doğru olmaz. Nabi'nin başarısının altında Balkanlar'daki toplumsal karmaşayı yaşaması, ardından İstanbul'a geldiğinde karşılaştığı umut havasından aldığı güç ve Batılı bir anlayış da yatar. Bir sürü olanaksızlıklar içerisinde dergi işine girişir, Varlık'ı sürekli geliştirme çabası verir. Başarılı da olur.

Yaşar Nabi'nin bir edebiyatçı kimliğinin olması, aynı zamanda bir çevirmen kimliğinin de olması ve çeviriyi oldukça önemsemesi öncesinde derginin içeriğinde çeviri eserlere yer verilmesine olanak sağlar. Derginin çıkmasıyla birlikte Varlık dergisi ilk sayıdan itibaren çeviri eserlere sayfalarında yer verir. Dünya edebiyatıyla Türk edebiyatının kültürel alışveriş içinde olmasını ister ve çeviri faaliyetlerine destek olur. Doğudan batıya hemen her dilden çeviri yapılır. "Batı" ağırlıklı olan bu çeviriler eskisine kıyasla sadece çok bilinen milletlerin edebiyatları olmaz Avrupa'nın diğer ülke edebiyatlarına da dergide yer verilir. Daha derginin ilk sayılarında Balkan dillerinden çeviri eserler karşımıza çıkar. Derginin ilk sayılarından itibaren başlayan ve sürekli devam eden Balkan ülkelerine ait edebi eserlerin çevirileri dikkat çeker. Dergide, tüm Balkan ülkeleri edebiyatlarına ait eserlerin çevirilerinin yer verilmesinde Yaşar Nabi Nayır'ın Balkan kökenli olmasının katkısı büyüktür. Mustafa İsen, "Balkan Edebiyatlarını Ülkemize Tanıtan

[57] Adnan Binyazar, "Yaşar Nabi ve 'Varlık'", (in: *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık ve Varlık Dergisi),* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2010, s. 49.

Aydın: Yaşar Nabi Nayır" adlı makalesinde de Nabi'nin katkılarından bahseder ve şunları söyler:

> *"... Balkan topraklarında doğmuş ve o coğrafyada olan biteni bilen bölge aydınları fark etti. Bu isimlerin başında Yaşar Nabi Nayır (Üsküp 1908-İstanbul 1981) gelmektedir. Sadece şair ve yazar olarak değil, aynı zamanda çok önemli bir yayıncı olarak hem dergisinde hem de kitapları arasında Balkan edebiyatlarına önemli yer ayırdı."*[58]

Nayır'ın Balkan edebiyatlarına önem verip onlarla ilgili eserleri Varlık dergisinde yayımlaması, Türk okurlarının komşu ülke edebiyatını tanımasına ve öğrenmesine vesile olur. Bu durumla ilgili İsen görüşlerinde, Nayır'ın bir bakıma Balkan edebiyatların tanıtılmasında öncül rolü oynamasından, sanat eserleri yanında Balkanlara olan ilgisini çok erken yıllarda bölgeyle ilgili yazdığı makalelerle de gösterdiğinden bahseder. Ayrıca, onun açtığı yoldan ilerleyen yıllarda başka yayınevlerinin de yürüdüğünü, Balkanlardaki Türk aydınlara ait eserlerin Türk okuyucuları ile buluşmaya başladığını, Varlık Yayınları'nın bu zamana kadar 2.925 kitap yayımladığını ve bu kitapların 32 adedinin Balkanlar ile ilgili olduğunu dile getirir. Bu rakamın başlangıçta yetersiz gibi görünüyor olsa bile, yayınevi hem öncü olması hem de Türkiye'deki bu alana yönelik sessizliğe karşı en çok eseri neşretmesi bakımından dikkate değer olduğunu ve bu tutumun doğrudan Yaşar Nabi'nin bölge doğumlu olması ile izah edilebileceğini vurgular.[59]

Yaşar Nabi'nin arkadaşı olan, aynı zamanda Cumhuriyet döneminin büyük şairlerinden biri olan Behçet Necatigil de Balkan edebiyatları üzerine araştırmalar, çeviriler yapar ve Varlık dergisinde hem şair hem çevirmen kimliği ile karşımıza çıkar. *Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler* başlıklı makalesinde/denemesinde Balkan Ülkeleri olan Arnavutluk, Bulgaristan, Macaristan,

---

[58] Mustafa İsen, "Balkan Edebiyatlarını Ülkemize Tanıtan Aydın: Yaşar Nabi Nayır", (in: *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık ve Varlık Dergisi),* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2010, s. 72.
[59] Mustafa İsen, "Balkan Edebiyatlarını Ülkemize Tanıtan Aydın: Yaşar Nabi Nayır", (in: *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık ve Varlık Dergisi),* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2010, s. 73.

Romanya, Yugoslavya, Sırbistan, Hırvatistan, Bosna Hersek, Slovenya, Makedonya, Karadağ ve Yunan edebiyatlarından bahseder ve bu ülke dillerinden Türkçeye çevrilen eserlerin künyeleri hakkında Türk okuyucularına bilgiler verir.[60]

Cumhuriyet döneminde, Balkan ülkeleri ile ilgili eserlerin edebiyatımıza girişinde, çevrilmesinde en önemli faktör olarak sadece Yaşar Nabi'yi ve onun yazar/şair/çevirmen arkadaşlarını görmek doğru olmaz. Balkan ülkelerinin Türkiye ile komşu olmaları ve ister istemez kültürel etkileşim içinde olmaları da Balkan edebiyatlarının Türk edebiyat dizgesine girişinde etkili bir faktör olur. Ulusal kültürlerin bir başka kültürle ilişkisinden Yordanka Bibina şu şekilde bahseder:

> *"Her ulusal kültürün başka ulusal kültürlerle belirli bağlantıları ve karşılıklı ilişkileri vardır. Aralarındaki etkileşimse, bütün insanlık tarihi boyunca üniversal bir süreç olmuştur… Balkanlardaki kültürel etkileşimin derin tarihsel kökenleri vardır. Bunlar coğrafi bakımdan halkların birbirlerine yakın bulunmalarından ve bir de yüzlerce yıl beraber yaşamış olmalarından ileri gelmektedir."* [61]

Bu bahsedilen faktörler dışında bir diğer önemli faktör Mustafa Kemal Atatürk ve onun döneminde gerçekleştirdiği dostane adımlardır. 1913'te 2. Balkan Savaşı'ndan sonra 1. Dünya Savaşı'na kadar Atatürk'ün Bulgaristan/Sofya'da Türkiye Büyük Elçiliği'nde bir yıl ataşe militerlik görevi yapması, Balkan ülkelerinin özellikle de Bulgar toplumunun ona sempati duyması yadsınamaz niteliktedir. Bu konuyla ilgili Bulgaristanlı akademisyen, araştırmacı, yazar ve Tarih Profesörü Dr. Cengiz Hakov şöyle der:

> *"M. K. Atatürk döneminde Bulgaristan-Türkiye ilişkileri, diğer Balkan ülkelerine kıyasla en iyi düzeydedir. Bunun böyle*

[60] Behçet Necatigil, *Düzyazılar II,* İstanbul 2006, s.267-311.
[61] Yordanka Bibina, "Bulgar Siyasi ve Kültür Alanında Atatürk'ün Düşünceleri ", *Uluslararası 2. Atatürk Sempozyumu*, Cilt II, Ankara 1991, s. 1130.

olmasında en büyük etken, Bulgaristan'da Türkiye Büyük Elçiliğinde bir yıllık ataşe militerlik yapmış olan M. K. Atatürk'tür. Atatürk Bulgaristan toplumu tarafından son derece iyi karşılanmış, her gittiği yerde kendisine sempati ve dostane duygularla davranılmıştır… Mustafa Kemal Atatürk'ün Bulgar dilini anlaması, Bulgaristan'daki hayatı yakından öğrenmesine yardım etmiştir. Bulgaristan onun için en yakın Avrupa'dır ki, burada onun Türkiye'yi reform etme ideleri ve planları olgunlaşmıştır. M. Kemal Atatürk Bulgaristan'dan en dostane duygularla ayrılmış, öyle ki bu duygular Bulgaistan-Türkiye dostluk ilişkilerinin gelişmesini etkilemiştir."[62]

Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy da *Atatürk ve Bulgaristan* adlı yazısında bu konuyla ilgili şöyle der:

"Mustafa Kemal, Balkan Savaşından hemen sonra Türkiye'nin Sofya Büyükelçiliği'nde askerî ataşe görevinde bulunmuş ve daha o zamanki düşünceleriyle Bulgar aydın çevrelerinin dikkatini çekmiştir."[63]

M. Kemal Atatürk döneminde Bulgaristan-Türkiye arasındaki ilişkilerin dostane gelişmesi neticesi olarak 17 Şubat 1941 tarihinde Çarlık Bulgaristan ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Dostluk ve Tarafsızlık Deklarasyonu imzalanır.[64] Sadece dostluk alanında değil kültürel alanda da karşılıklı ilişkiler mevcuttur. Her iki ülkede bulunan Bulgar ve Türk okullarının durumu ve geleceği ile ilgili adımlar atılır. Bulgar ve Türk bilim insanları ve uzmanları arasında bilimsel ilişkiler gelişir, ünlü bilim insanları, müderrisler, gazeteciler vb. karşılıklı ziyaretlerde bulunurlar. Kasım 1931'de Sofya Kooperatif Tiyatrosu Türkiye'de bir turne gerçekleştirir. Bu

[62] Cengiz Hakov, "Mustafa Kemal Atatürk ve Bulgaristan-Türkiye İlişkileri (1923-1938)", *Atatürk IV. Uluslararası Kongresi*, Cilt II, Türkistan, Kazakistan 1999, s. 1009.
[63]Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, "Atatürk ve Bulgaristan", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Aaştırmaları Dergisi,* Adana 2011, s. 1-6.
[64] Cengiz Hakov, "Mustafa Kemal Atatürk ve Bulgaristan-Türkiye İlişkileri (1923-1938)", *Atatürk IV. Uluslararası Kongresi,* Cilt II, Türkistan, Kazakistan 1999, s. 1015.

sanat topluluğu M. Kemal Atatürk tarafından misafir edilir. Atatürk, topluluğun temsilcilerine hayranlığını belirtir, aktörlerin tümüne canı gönülden şükranlarını beyan eder. Topluluk da M. Kemal'e minnettarlığını, saygı ve sevgisini ifade eder.[65]

9 Eylül 1944'ten sonra Bulgaristan, ilk uluslararası kültür temaslarını genellikle edebiyat alanında gerçekleştirir. Bu dönemlerde yabancı ülkelerdeki Bulgaristik'in geliştirilip özendirilmesi yolunda çaba sarf edilir. Savaştan sonraki ilk yıllarda çeviri kitapları, Bulgaristan'la Türkiye arasında kültürel temasların gerçekleştirildiği hemen hemen tek yol olur. Sanat yapılarından başka Türkiye'de bilimsel yapıtların çevirileri de basılır.[66]

Atatürk döneminde kültür antlaşmaları ile başlayan ve devam eden Bulgar-Türk dostluk ilişkileri beraberinde kültürel çalışmaları da getirir. Bu çalışmalar özellikle de edebiyat alanında olur. Bulgar edebiyatı bütün temsilcileri ile 1930'lardan beri Türkiye'de bilinmeye başlar. Bu yaygınlığın oluşmasında iki ülke arasındaki çeşitli bağların payı olduğu gerçektir. Komşu kapısı Bulgaristan'a gidip gelen edebiyatçılarımızın çokluğu, Bulgaristan'da Bulgarca ve Türkçe basılan Türkiye edebiyat ürünlerinin diğer balkan ülkelerinde olduğundan daha kabarık sayıda bulunuşunun, Bulgar edebiyatından Türkçeye çevirilerin de çoğalmasına yol açtığı söylenebilir.[67]

Varlık Dergisi, çıkış yılı 1933'ten başlayarak Bulgar edebiyatına sayfalarına en çok yer veren dergi olur. Başta Türker Acaroğlu olmak üzere birçok edebiyatçımız zaman zaman Bulgar edebiyatından çeviriler yapar. En geniş tanıtma yazıları dergide yer alır ve bu tanıtım yazılarının çoğu Acaroğlu'nun kaleminden çıkar. Varlık'ta ilk Bulgar hikayesi, L. Nikolava'nın "Kurban" adlı öyküsüdür.[68]

---

[65] Cengiz Hakov, " a.g.e. s. 117.
[66] Yordanka Bibina, "İkinci Dünya Savaşından Sonra Bulgar-Türk Kültür İlişkileri", *Uluslararası 2. Atatürk Sempozyumu*, Cilt II, Ankara 1991, s. 1129.
[67] Behçet Necatigil, *Düzyazılar II,* İstanbul 2006, s.269.
[68] Varlık Dergisi, çev. Ali Haydar, sayı 7, 15 Ekim 1933.

Acaroğlu'nun bildirdiğine göre de ilk kitap K. Konstantinov'un yazmış olduğu "Başıbozuklar Alayı" adlı bir çocuk kitabıdır.[69]

Ayrıca Bulgar edebiyatından Yücel, Seçilmiş Hikayeler, Dost, Cep gibi başlıca Türk dergilerinde de yayımlanmış şiir ve öyküler mevcuttur.

[69] Behçet Necatigil, *Düzyazılar II,* İstanbul 2006, s.269.

2. BÖLÜM
KÜLTÜR REPERTUVARLARI VE ÇEVİRİ YAZINI

Tanzimat döneminde yapılan çeviri eserler edebiyatımızı şekillendirmekle kalmamış yeni bir edebiyat dizgesinin oluşmasına da vesile olmuştur. Bu durum, İsrailli çeviribilim kuramcısı olan Itamar Even-Zohar'ın "Kültür Repertuarının Oluşturulması ve Aktarımın Rolü" [The Making of Culture Repertoire and The Role of Transfer] başlıklı makalesinde geçen "Kültür Repertuvarları" kavramı ile açıklanabilir.

"Kültür repertuarı" kavramı, Even-Zohar tarafından "bir grup ve bu grubun bireysel üyeleri tarafından yaşamın düzenlenişinde kullanılan seçeneklerin tümü ya da bu seçeneklerin kabul görmüş bütünü" şeklinde tanımlanır. Farklı boyutlardaki bu grupların 'yaşamlarının düzenlenişinde' ise kültür repertuarlarının etkisi yadsınamaz. Ayşe Banu Karadağ'ın Even-Zohar'dan aktardığı üzere, repertuarların oluşturulmasında iki temel olasılıktan söz edilebilir:

> *"Her ne kadar grup üyeleri tarafından verili ve çoğunlukla sorgulanmadan kabul edilmiş bir durum olarak görülse de, kültür repertuarları genlerimizin oluşturduğu ya da genlerimizle nesilden nesile geçen bir şey değildir; bunların insanlar, yani grubun üyeleri tarafından oluşturulması, öğrenilmesi ve benimsenmesi gerekmektedir. Oluşturulma, her ne kadar yoğunluk ve hacim açısından değişkenlik gösterse de kalıcılık ve süreklilik arz eder. Oluşturulma, adları ve kaderleri hiçbir zaman bilinmeyecek anonim katılımcılar tarafından "kasıtsız bir şekilde" ya da "kendiliğinden" gerçekleşebildiği gibi,*

kendilerini bu etkinliğe açık bir şekilde adayan tanınmış ve bazen de hatırlı üyelerce "kasten" de yapılabilir."[70]

Ayrıca Even-Zohar, bu oluşumun iki şekilde; dışarıdan alım ve aktarım yolu ile mümkün olabileceğini açıklamaktadır. '*Yazınsal Çoğuldizge içinde Çeviri Yazının Durumu*' *[The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem]* adlı makalesinde Even-Zohar, çevirinin, ulusal kültürlerin şekillenmesinde önemli bir rolü olduğunun altını çizmekte ve devamında "çeviri yazınını yalnız başlı başına bir dizge değil, çoğuldizgenin tarihine tam anlamıyla katılan, onun bir parçası olan ve çoğuldizge içindeki bütün ortak dizgelerle ilişkiler içinde bulunan bir dizge" olarak tanımlamaktadır. Even-Zohar ayrıca, çeviri yazının bulunabileceği iki tür konumdan bahseder: Merkez ve çevre konumlarından. Çeviri yazının merkez konumda olması çoğuldizgenin merkezini büyük ölçüde biçimlendirmesi anlamına gelmektedir. Durum böyle olduğunda, çeviri yazın büyük ölçüde yenilikçi faktörlerle özdeşleşmiş ve bu konumu edebiyat tarihini şekillendiren olayların olduğu bir sürece rastlıyorsa, bu olaylarla birlikte anılıyor demektir.[71]

2.1. Cumhuriyet Dönemi Çeviri Etkinlikleri

Çevirinin toplumsal dönüşümlere öncelik ve eşlik ettiği tarih boyunca gözlenen bir olgudur. Ancak, Cumhuriyet'in çeviri serüvenin kendiliğinden bir etkilenme sürecinden tümüyle farklı, kapsamlı ve iddialı bir proje olduğu söylenebilir. Cumhuriyet oluşumu içinde çeviriye tanınan yer, çevirinin bilginin ve kültürün asıl kaynağı olduğu yargısından yola çıkmaktadır; yani bilinçli ve açık (manifest) olarak çeviriye, çeviriyle gelen yapıtlara üstün statü tanınmıştır.

[70] Itamar Even-Zohar, "The Making of Culture Repertoire and The Role of Transfer", *Translations: (Re)Shaping of Literature and Culture (ed. Saliha Paker)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2002, 166-174

[71] Itamar Even-Zohar, "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazınının Durumu", *Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir?*(haz.Mehmet Rifat)*, Sel Yayıncılık, 2012, s. 128.

Cumhuriyet döneminde çeviri deyince bu konuyla az çok ilgili herkesin aklına ilk gelen şey, 1940'lı yıllardaki Hasan Ali Yücel döneminde devlet eliyle yapılan girişimdir. Gerçekten de Türkiye tarihinde ne daha önce ne daha sonra, seferberlik ruhuyla yapılan böylesi bir girişim olmamıştır.[72]

Türkiye'de Tanzimat ile kendini iyice belli eden Batı'ya yönelme hareketi içinde resmi teşebbüslerle yabancı dillerden yapılan tercümelerin tarihi incelenirse, Cumhuriyet devrinde, 1940'lı yılların başlarında devlet eliyle düzenli, planlı, çeşitli yönleriyle çok geniş bir işe girişildiği görülür. Bunun hazırlıkları da 1-5 Mayıs 1939 tarihleri arasında "Maarif Vekilliği" tarafınca tertiplenen Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nde başlamıştır. Bedrettin Tuncel'in belirttiği üzere bu hazırlıklar, 1938 yılının 28 Aralık gününden beri 'Maarif Vekili' olan Hasan Ali Yücel'in *tercüme* işini *en önemli medeniyet ve kültür davası* olarak ele almasından itibaren başlamıştır.[73]

Ancak Batı klasiklerinin Türkçeye çevirisi Cumhuriyet'in ilanı sonrasında gündeme gelen yeni bir konu değildi. 19. yüzyıldan beri Osmanlı'da Batılılaşma yanlıları, Batı düşüncesinin temelini oluşturan başlıca eserlerin sistematik bir şekilde seçilip çevrilmesi için çağrıda bulunuyordu. Daha 1897 yılında Ahmed Midhat Efendi düşünce aktarımında çeviriyi önemli bir araç görüyordu. Tercüman-ı Hakikat gazetesinde kaleme aldığı yazısında Avrupa klasiklerinin Türkçeye çevrilmesinin önemini vurgulamıştı.[74]

Ayrıca Saliha Paker de '*Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler'* adlı makalesinde Tanzimat'tan beri süregelen çeviri etkinliğinin

[72] Turgay Kurultay, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Çevirinin Ağır Yükü ve Türk Hümanizması", *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi,* Sayı 11, İstanbul 1999, s. 14.
[73] Bedrettin Tuncel, "Hasan-Ali Yücel ve Tercüme" (in: *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler*, Haz. Mehmet Rifat),* İstanbul 2008, s. 33.
[74] Ramazan Kaplan*, Klasikler Tartışması*, Ankara 1998, s. 7.

Cumhuriyet'ten sonraki çağdaş edebiyatımızı canlandırmaya devam ettiğini ve buna dair pek çok gösterge olduğunu belirtmiştir.[75]

1938 yılında Hasan Âli Yücel, Akşam gazetesine yazdığı "Klâsikler Nasıl Doğar?" başlıklı yazısında adeta bir iki yıl sonra kapsamlı tercüme faaliyetlerine girişeceğinin ilk işaretlerini vermekte ve şöyle demektedir:

> *"Latinler Eski Yunan'ı örnek aldı. Yunanlıların kültür bakımından hangi milletle temas ettikleri ve o milletlerin eski Grek Edebiyatına hangi noktalardan üstün olduğu hala müphem bir mevzuudur… Homeros, Odese ve İlyada'dan, Dante'den, Goethe'den geniş olarak bahsettiği yazısında; "Klâsik eser bu bakımından şaraba benzer. Güzel üzümden yapılmış bir şarap, istikbâlinden ne kadarını maziye mal ederse, kıymetinden o kadar kâr eder."*[76]

Yine, Cumhurbaşkanı İsmet Paşa'nın 1 Ağustos 1941'de söylediği, bütün Batı klâsiklerinin başında yer alan şu cümleleri tercüme faaliyetlerinin yönünü tayin etmektedir:

> *"Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek, tabiî yoldur. Bu*

[75]Saliha Paker, "Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler: Çoğuldizge Kuramı Açısından Bir Değerlendirme", *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* (Haz. Mehmet Rifat)*, İstanbul 2008, s.26.

[76] Hasan Âli Yücel " Klâsik Nasıl Doğar?", Akşam Gazetesi, 5 Eylül 1938.

sebeple tercüme külliyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz."[77]

Cumhuriyetin ilanından sonra gerek devlete gerekse özel sektöre ait yayınevleri, Batı klasiklerini Türkçeye çevirmeye yönelik tek tük girişimlerde bulundular. Bunlar arasında Maarif Vekâlet'inin 1920'li yıllarda yayımladığı, Batı klasiklerini özet halinde tanıtan çevirilerin yanı sıra *Remzi* ve *Vakit* yayınevlerinin çıkardıkları çevirileri hatırlamak gerekir. Ama yazar ve akademisyenler bu çevirilerin gelişigüzel seçildiğinden ve özensiz çevrildiğinden çeviri klasikler ihtiyacını karşılayamadığı durumunu şikâyete devam ettiler.[78] Dolayısıyla, 1940'lara kadar sistematik bir çeviri hareketinden bahsetmek mümkün olmayabilir. Ahmet Hamdi Tanpınar, 1939 yılında Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir yazısında şöyle der:

"Vakıâ dilimize şimdiye kadar birçok eserler tercüme edildi. Fakat rasgele seçilen ve hiçbir programa tâbi olmadan yapılan bu tercümeler ihtiyacı karşılamak şöyle dursun bu işin zaruretini dahi duyuracak miktarda değildir. Bütün bir edebiyat mazisinden dilimizin haberi yoktur. Tektük birkaç roman, beş on felsefe kitabı ve birkaç elemanter bilgi eseri. İşte bir asra yaklaşan bir müddet zarfında dilimizin kazançları..."[79]

Tanpınar, konuya devletin el atması gerektiğini ancak bu şekilde sorunun çözülebileceğini, tercüme meselesinin sadece iyi niyet meselesini olmadığını, para ve program meselesi olduğunu gündeme getirmiştir. Eğer bir Türk irfanı yaratılmak

[77] Bilal Elbir. Ömer Karakaş, "Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri", Turkish Studies, C. 2, Sayı 4, Ankara, 2007.
[78] Şehnaz T. Gürçağlar, *Türkiye'de Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960,* İstanbul 2018, s. 70.
[79] Ahmet H. Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler,* İstanbul 1998, s.77.

isteniyorsa, bu işe bir devlet programı ile ve memleketin bütün imkânlarının seferber edilerek girilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[80]

1930'ların sonunda aydınlardan gelen bu çağrılar nihayet karşılık bulmuş ve Maarif Vekili Hasan Ali Yücel meseleye el koymaya karar vermiştir. Yücel'in başkanlığında 1939 yılında toplanan Birinci Türk Neşriyat Kongresi, devlet destekli bir çeviri kurumunun oluşturulmasına giden süreçte bir dönüm noktası olmuştur. Birinci Türk Neşriyat Kongresi, çeviri hareketinin temellerinin atıldığı ve çeviri konusunun derinlemesine tartışıldığı bir ortam sağlamıştır. Bu çalışmada kongre katılımcılarının çeviriyi ele alış biçimleri ve çeviri üzerine oluşan söylemler ele alınmıştır. Katılımcılar tarafından sıkça dile getirildiği gibi, çeviriye yüklenen işlev, kültürün oluşturulmak istenmesiydi; ve çevirinin dünyanın köklü uygarlıklarının en önemli yapıtlarını dilimize kazandırarak kültürümüzü bu kültürlere yaklaştırması öngörülüyordu. Bu amaç, dönemin Maarif Vekili Hasan-Ali Yücel'in kongre açılışında yaptığı konuşmada şöyle dile getiriliyordu:

> *"Garp kültür ve tefekkür camiasının seçkin bir uzvu olmak dileğinde ve azminde bulunan Cumhuriyetçi Türkiye, medenî dünyanın eski ve yeni fikir mahsullerini kendi diline çevirmek ve alemin duyuş ve düşünüşü ile benliğini kuvvetlendirmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet, bizi geniş bir tercüme seferberliğine davet ediyor."* [81]

Hasan-Ali Yücel'in sözünü ettiği "terceme seferberliği" nin belirli bir çatı altında planlanması ve yürütülmesi gerekir; bu da Tercüme Bürosu'nun doğuşuna yol açar. Yapılan ön çalışma sonucunda daha çok Batı klasiklerinden oluşan bir liste hazırlanır, listede yer alan kitapların çevirmenlere dağıtılması, çevirilerin denetlenmesi ve yayın işlerini yürütecek sürekli bir Tercüme Bürosu'nun kurulması önerilir. Milli Eğitim bakanlığının bünyesinde kurulan büro, özel yayıncıların çeviri

[80] Ahmet H. Tanpınar, a.g.e., s.77.
[81] Şehnaz T. Gürçağlar, "Tercüme Bürosu Nasıl Doğdu. Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve Çeviri Planlaması" (in: *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler**, Haz. Mehmet Rifat), İstanbul 2008, s. 51.

etkinliklerini de düzenler. Henüz tasarı halindeyken bile Tercüme Bürosu'ndan beklenen işlev ve çalışma ilkeleri açık olarak belirtilir. Yapılan tartışmalardan ve Neşriyat Kongresi üzerine yazılan makalelerden anlaşıldığı kadarıyla dönemin aydınlarının çeviri konusunda son derece belirgin beklentileri ve tutumları vardır. Çeviriye yüklenen ana işlevler: Türk Dilini zenginleştirmesi ve Batı kültürünü aktararak eğitici bir görev üstlenmesidir. Kimilerine göre kongrenin düzenlendiği 1939 yılına dek çeviri etkinlikleri bu işlevleri yerine getirememişti. Tercüme Encümeni kongreye sunduğu raporda şöyle demiştir:

> *"Memleketimizin irfan hayatı için tercümenin bugün büyük bir ehemmiyeti olduğu herkesçe malumdur. Tercüme, hem memleket, medeniyet âleminin fikirlerini ve hassasiyetini dile getirmek, hem de dilimizi zenginleştirmek hususunda hizmet edecektir. Bunun için tercüme işinin bugünkü perişan halinde bırakılmayıp bir usul ve nizam altına alınması muvafık olacaktır."*[82]

Tercüme Encümeni'nin kongreye sunduğu raporda da belirtildiği gibi Tercüme Bürosu'ndan beklenen şey, ülkedeki çeviri etkinliğini hızlandırması ve daha nitelikli hale getirmesidir.[83]

2.2. Tercüme Bürosu

Cumhuriyet döneminde artık hem toplumsal hem de çeviri açısından yeni yönelimler olmuştur. Türkiye'nin en yoğun ve verimli çeviri faaliyetleri, 19 Mayıs 1940 yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosunda

[82] Şehnaz T. Gürçağlar, "Tercüme Bürosu Nasıl Doğdu. Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve Çeviri Planlaması", *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler*(Haz.Mehmet Rifat)*, İstanbul 2008, s. 51.
[83] Şehnaz T. Gürçağlar, "Tercüme Bürosu Nasıl Doğdu. Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve Çeviri Planlaması" (*in: Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler**, Haz. Mehmet Rifat), İstanbul 2008, s. 51.

gerçekleşmiştir.[84] 1940 yılı, Türk kültür tarihinde bir dönüm noktası olmuş, Cumhuriyet Türkiye'sinin yazınsal ve ekinsel anlamda yeniden doğuşunu başlatmıştır.[85]

1940 yılında çeviri etkinliğini daha akılcı yöntemlerle düzenlemek amacıyla Tercüme Bürosu kurulmuştur. Büro'nun kurulma amacı ile ilgili görüşlerini Vedat Günyol kendi sözleriyle şu şekilde belirtmiştir:

> *"Yüzyıldan beri sürüp gelen çeviri davamızın, Batıyla kısa yoldan buluşup tanışmamızın kaçınılmaz koşulu olan çeviri davamızın, rasyonel bir düzeye oturtulmasıydı. Cumhuriyete gelinceye kadar, aydınlarımız, kişisel çabalarıyla verimli bir bileşim sağlayamamışlardı. Hasan Ali Yücel'in deyişiyle bu işler başka ülkelerde büyük etkinliği olan yayıncıların bilgili önayak oluşlarıyla gerçekleşiyordu. Ne var ki bizde böylesi girişimler yoktu. Onun için, özel girişim ve kuruluşlarla yürütülmesi gereken bu büyük kültür davasının devlet eline geçmesi, bu nedenlerle kaçınılmazdı.*
>
> *Tercüme Bürosu, Atatürk'ün devletçilik politikasına uygun olarak, dünya klasiklerinin çevirisini, düzenli bir biçimde ele alıyordu. Hasan Ali'ye göre, o güne gelinceye dek, yüz yıldır nice nice yapıtların çevrilmesi ve basılması için emek verilmişti ama dünyanın belli başlı başyapıtları, ulusal kitaplığımızda yerini bulamamıştı. Buda gelişi güzel çalışmanın yürekler acısı bir kanıtıydı.*
>
> *Tercüme Bürosu, işte böylesi bir dağınıklığa, gelişi güzelliğe son vermek, dünya klasikleriyle doğrudan ve dolaysız buluşup tanışmak amacıyla kurulmuştu."*[86]

---

[84] Gürsel Aytaç, "Türkiye'de Edebi Çeviri Etkinliği", (in:*Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, (Ed. Öner Yağcı), Ankara 1999, s. 348.

[85] Suat Karantay, " Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler" (in: Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler*, Haz. Mehmet Rifat), İstanbul 2008, s.68.

Nurullah Ataç, Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol, Arza Erhat, Orhan Veli, Melih Cevdet gibi önde gelen yazar ve çevirmenlerle yoğun bir çeviri etkinliği başlatılmıştır. Hasan Âli Yücel aynı yıl yayın hayatına başlayan Tercüme dergisinin bir sayısına yazdığı Önsözde bu etkinliği dünyayı anlamanın, yaşamı tanımanın, kendimizi bulmanın bir aracı olarak görür. Düşünsel gelişmemizin ancak geniş bir hümanist kültürü edinmemizle olanaklı olabileceğini, yoksa eğitim düzeyi ne olursa olsun yetiştireceğimiz insanların dar kafalı ve şaşı görüşlü olacaklarını belirtir. Böylece çeviri etkinliğinin amacı da bu düşüncesiyle belirlenmiş olur.[87]

Kurulan Tercüme Bürosu faaliyetlerinin önemini Hasan Ali Yücel, "kültür davası" olarak tanımlayarak vurgulamıştır. Bu kültür davasının devlet eline geçmesinin önemine dikkat çekmiş ve bu anlayışla dünya klasiklerini tercüme ettirerek Milli Kütüphaneye ve ülkeye kazandırmayı amaçlamıştır. Birçok edebiyatçı, eğitmen Tercüme Bürosunun bünyesinde hem üye hem de çevirmen olarak görev üstlenmiştir. Kayaoğlu'na göre tarihte Türk devletleri içerisinde devlet eliyle gerçekleştirilmiş en büyük çeviri faaliyeti Hasan Ali Yücel önderliğinde yürütülmüş olandır. Bu sadece devletin üstlendiği görev bağlamında değil, zamanın toplumuna, kültürüne yaptığı etki bakımından da Kayaoğlu tarafından bu denli önemli görülmüştür. Yine Kayaoğlu'na göre;

> *"Tarihimizde devlet eliyle yapılan tercüme hareketleri içerisinde (müspet ve menfi yönleriyle) en verimlisi İsmet İnönü döneminde Hasan Ali gayretleriyle gerçekleştirilen tercüme hareketidir. Bu hareketin, hem bir devlet politikası olması hasebiyle, hem de nesiller üzerinde icra ettiği tesir açısından ehemmiyeti büyüktür."*[88]

---

[86] Tacettin Kayaoğlu, *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul 1998, s.298.
[87] Mehmet Gündoğdu, "Cumhuriyet Dönemi Çeviri Etkinlikleri", *Çeviri Bülteni,* 1999, s.8.
[88] Tacettin Kayaoğlu, *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul 1998, s.200.

Tercüme Bürosu'nda Sabahattin Eyüboğlu, Nurullah Ataç, Sabahattin Ali, Orhan Veli, Melih Cevdet, Hasan Ali Ediz, Azra Erhat, Salah Birsel, Talat Sait Halman, Vedat Günyol, Tahsin Saraç, Cemil Ziya Şanbey ... gibi tanınmış yazar, şair ve çevirmenler, Nusret Hızır, Sabri Esat Siyavuşgil, Melahat Özgü, Orhan Burian, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suat Sinanoğlu, Samim Sinanoğlu... gibi öğretim üyeleri ve öğretmenler çalışmışlardır.

Osmanlı döneminde gerçekleşen çeviri etkinliğinin tersine, Tercüme Bürosu çatısı altında yapılan çeviriler, bilinçli yöntemler kullanılarak oluşturulmuştur.[89] 1940'ta kurulan Tercüme Bürosu da bu anlayışla uygun biçimde sanatsal değeri yüksek olan ve evrensel değerleri temsil eden klasik yapıtları çevirmeyi amaçladığından, çeviri için seçilen yapıtların farklı kültürlerden/dillerden[90] oluşmasına dikkat edilmiştir.[91] Yücel, çevirileri salt ulusal yazın geliştirilmesinde bir araç olarak değil, evrensel değerlerin paylaşıldığı bir kaynak olarak bütün kültürler için gerekli gördüğünü, bir benzetme yaparak bu sözleriyle ifade etmektedir:

> *"(...) Kuvvetli bir kesafetli bir tercüme devresi geçirmeyen kültürler, rahmetsiz kalmış topraklar gibi kurumaya, verimsiz kalmaya mahkûmdurlar."*[92]

Farklı medeniyetlerin kültürlerinin özümsenmesinin klasiklerin çevrilerek gerçekleştirilebileceğine dikkat çeken Erol Güngör bu medeniyet projesini şöyle değerlenirmektedir:

---

[89] Suat Karantay, C*umhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi,* Ankara 1999, s. 340.

[90] Çevrilen yapıtların ait olduğu yazına bakıldığında bu çeşitliliği görmek olasıdır. 1940-1966 yılları arasında çevrilen toplam yapıtların sayısal oranlarına göre sıralaması şöyledir: Fransız (228), Alman (103), Eski Yunan (79), Rus (75), İngiliz (56), Şark İslam (39), Latin (29), İtalyan (24), İskandinav (20), Çin (5), Amerikan (5), Latince Klasikler ve Hint (2'fler), Babil ve Danimarka yazınından (1'er) yapıt çevrilmiştir.

[91]Murat Katoğlu,"Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat" (in: *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Ed. Öner Yağcı), Ankara 1999, s. 348.

[92] Suat Karantay, C*umhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi,* Ankara 1999, s. 267.

"Klâsikler hareketi Batı medeniyeti hakkında yeni bir anlayış getiriyordu! Bu yeni anlayış Atatürk devrindeki tarih ve medeniyet tezine açıkça karşı olmamakla birlikte, onun yerine geçmek üzere, ortaya atıldı. Batı medeniyetinin kökü Orta Asya'dan, iç deniz denilen şeyin kurumasıyla göç eden eski atalarımızın dünyanın çeşitli yerlerinde, bu arada Mezopotamya ve Anadolu'da kurdukları medeniyetler değildi. Bugünkü Avrupa medeniyeti Yunan-Latin kaynaklarına dayanıyordu. Onu öğrenebilmek ve ona katılabilmek için bu kaynakları Sofokles'den İbsen'e, Eflatun'dan Bergson'a kadar okumak gerekiyordu. Klâsikler hareketi Türkiye'ye Batı kültürünü yerleştirme yolunda, Atatürk inkılâpları kadar radikal bir tavrın eseriydi. Atatürk zamanında Türklerin Batı medeniyeti içinde bağımsız bir hüviyet taşımaları, hatta çağdaş medeniyetinin üstüne çıkmaları ve Batılılaşması milliyetçilikten ayrılmıyordu. 1938–46 devrinin hümanizması devletin bütün kültür ve eğitim müesseseleri ile desteklenerek yayıldı."[93]

Türkiye'nin aydınlanmasında 1939-1966 yılları arasında Tercüme Bürosu'nun çalışmalarıyla önemli bir yere sahip olan çeviri etkinliği ve seferberliği, dünya tarihinde az rastlanır bir olgudur. Devletin en üst kademesinden başlayarak desteklenen bu hareket, hiç kuşkusuz Türk toplumunun dünyaya bakışını da etkilemiştir. Türkiye'nin aydınlanmasında en büyük kazanımlardan biri olan ve Cumhuriyet'in her yıl kutlandığı tarihte onunla bir anlamda bütünleşmiş olan çevirilerin yayımlanması, kitabın topluma sunulan bir armağanı olarak algılanmasına yol açmıştır. O dönemde çevirilere verilen önem, bir zamanlar Türkiye'de kitaba verilen önemin açık bir göstergesidir. Kitapların yakıldığı, toplumların birbirini yok etmeye çalıştığı, kendi çıkarları için başka toplumları sömürdüğü, yoksulluğun dünyada egemen olduğu bir dönemde, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin hümanist evrensel değerleri savunarak çeviri ile yabancı kültürleri kendine örnek alması, onları

[93] Bilal Elbir-Ömer Karakaş, "Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür VE Edebiyatında Hümanizmin Etkileri*", Turkish Studies,* Sayı 4, Ankara 2007, s. 390.

anlamaya çalışması, çeviri olgusunun Atatürk'ün "Yurtta Barış, Dünyada Barış" anlayışına uygun biçimlendiğini kanıtlamaktadır.[94]

Tercüme Bürosu'nun, yapılan çevirilerin dışında, çeviri ve onun sorunsallarını konu edinen bir dergi çıkarması, Türk yazının gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır. Bütün çeviri çalışmalarının özetlerinin yer aldığı bu dergi sayesinde yüzlerce çeviri eser ve düşünce edebiyatta yeni ufuklar açmıştır. Tercüme Bürosu, yaptığı faaliyetlerle Türk yazın ve kültürüne çok değerli hizmetlerde bulunmuştur. Tüm ülkeye dağıtılan ve düşük fiyatlarla satılan çeviri yapıtlar, kültürel bir yenilenmeye giden yolu açmıştır.[95]

2.3. Tercüme Dergisi ve Edebiyatımıza Etkisi

Tercüme Bürosu'nun kurulması, BTNK (Birinci Türk Neşriyat Kongresi)' nın ardından kurulan Tercüme Heyeti tarafından kararlaştırılmıştır. Büronun görevlerinden biri de çeviri üzerine iki ayda bir yayınlanacak bir dergi hazırlanması şeklinde belirlenmiştir. Bahsedilen dergi Tercüme Dergisi'dir. Derginin belli amaçları vardır. Bu amaçları Nurullah Ataç şöyle betimlemiştir:

> *"Başlıca gayemiz Türk okurlarına, başka dillerde yazan muharrirlerin, bilhassa Avrupa'nın irfanları her tarafa yayılmış muharrirlerin en iyilerini tanıtmaktı. […] Maksadımız falan veya filan dilin hususiyetleri üzerine durmak değildi. En çok kendi*

[94] Faruk Yücel, "Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Çevirinin Rolü", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı 2, Ankara 2006, s.218.
[95] Suat Karantay, "Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler" (in: *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* Haz. Mehmet Rifat)*, İstanbul 2008, s.72.

dilimizin hususiyetlerini düşündük; bir metnin aslını aksettirmekten ziyade onun Türkçesini vermek istedik."[96]

Derginin sonraki sayılarında Bedrettin Tuncel, Tercüme dergisinin asıl görevinin çeviri sorunlarını tartışarak bir çözüme ulaştırmak olmamakla birlikte, ilk çıktığı yıllarda bu sorunlar üzerinde yeri geldikçe durulduğunu, asıl görevlerinin yabancı dillerdeki fikir ve yazın ürünlerinden iyi örnekler vererek okurlara hizmet etmek olduğuna inandığını belirtmiştir.[97]

Derginin ilk sayısı 19 Mayıs 1940 tarihinde yayınlanmış, dergi iki ayda bir olmak üzere yılda altı defa çıkmıştır. Toplam 18 ciltten oluşan derginin 1940'tan 1966 yılına kadar toplam 64 sayısı çıkmıştır. Toplam 87 sayı görünmesine karşın, gerçekte 64 sayı yayınlamıştır. Tercüme Bürosu'nun resmi yayın organı olan ve devlet tarafından finanse edilen dergide belirli aksaklıkların olması ve birleştirilmiş sayıların yer alması, "büyük bir olasılıkla çeşitli rejimlerde uygulanan kültür politikalarından etkilenmesi" şeklinde belirtilmiştir. Dergide ilk gecikme, 19 Eylül 1943 tarihli sayıda görülmüştür. Bu tarihten itibaren bu gibi gecikmeler/aksamalar daha sık görülmüştür.[98] Aksamaların bir diğer sebebi olarak Hasan Ali Yücel'in görevden ayrıldıktan sonra, özellikle de 1950 yılında, gerçekleşen siyasal değişiklikler ve farklı eğitim-kültür politikalarının benimsenmesi düşünülebilir.[99]

Derginin tirajı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Her cildinde yazar adına göre oluşturulmuş bir alfabetik indeks yer almaktadır. Dergi, 'Tercümeler' ve 'Tetkikler/İncelemeler' olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Zaman zaman da 'Ecnebi Mecmualar'/'Yabancı Dillerdeki Dergiler', 'İktibaslar'/'Toplamalar', 'Yurtta Tercüme', 'Vesikalar', 'Klasikler Arasında', 'Haberler', 'Tercüme Edilecek Parçalar', 'Çeviriler/Tercümeler Arasında' gibi değişen başlıklara yer verilmiştir. Ayrıca dergide, 'Çeviri Eleştirisi' bölümü de

[96] Nurullah Ataç, "İkinci Yıla Girerken", *Tercüme*, Sayı 7, 19 Mayıs 1941, C. II, s. 1-2.
[97] Bedrettin Tunçel, "Kısa Notlar", *Tercüme,* Sayı 60, 1955, s.134-135.
[98] Jutta Sauer, "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: Tercüme", *Kebikeç*, Sayı 5, 1997, s.37.
[99] Suat Karantay, "Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler", Metis Çeviri, 1991, Sayı 16, s.99.

bulunmaktadır. Tercüme Bürosu'nun bu başlıklar altında yayımladığı çeviriler, çoğunluğu Tercüme Bürosu üyelerinin yaptığı, çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan makalelerin, yabancı dillerdeki çeşitli dergilerden yapılan özet çevirilerin ve M.E.B ile özel yayınevleri tarafından yayımlanan yapıtların tanıtım yazılarının, yazın ve çeviri alanındaki incelemelerin ve güncel haberlerin yer aldığı yazılardan oluşmuştur. İlk bölümde, özellikle Avrupalı yazarların şiir, roman, öykü, oyun, günlük gibi yapıtlarından ve felsefi-bilimsel yazılarından, lirik, epik ve dramatik çeviriler yer almaktadır. Eski Yunan ve Latin yapıtlarından çevirilerle başlayan bu bölümü bazen Arapça ve Farsçadan yapılan çeviriler, daha sonra da İngilizce, Fransızca ve Almancadan yapılan çeviriler izlemektedir. Diğer dillerden yapılan çeviriler de aralara serpiştirilmiş halde bulunmaktadır. Ayrıca derginin yayım süresince önce tüm çevirilerin yaklaşık yarısını (%45) sonra ise yaklaşık dörtte birini (%23) oluşturan bilimsel yayınlar ve felsefi yazılar da Türkçeye aktarılmıştır.[100]

Dergide çıkan çevirilerin 311 'i paralel bir okumayı sağlamak için, sağ tarafta Türkçe çevirisi, sol tarafta özgün metin olacak şekilde yan yana (karşılıklı) basılmıştır. Karşılıklı basımlarda şiirin ağırlığı daha fazladır (yaklaşık %54). Dergiye bütünsel bir yaklaşımla bakıldığında bir dönemin üretken yazar/şair, öğretmen/öğretim üyeleri ve çevirmenleri ile daha sonraki dönemlerde adı çok duyulacak yazar/şair, öğretmen/öğretim üyeleri ve çevirmenlerinin adları bir arada görülmektedir. Tercüme dergisinde 19 ölü veya yaşayan dilden çeviriler yapılmıştır. Bu çevirilerin yaklaşık 334'ü Fransızca, 239'u Almanca, 132'si İngilizce, 69'u Eski Yunanca, 50'si Latince, 34'ü Rusça, 26'sı Farsça, 13'ü İtalyanca, 8'i Arapça, 6'sı İspanyolca ve 3'ü Çince, 2'si Macarca, 1 'i Babil dili, 1 'i Sanskritçe, 1 'i Danca ve sadece ikinci dilden olmak üzere Hintçe, Eski Mısırca, Japonca ve Suriye dilinden Türkçeye aktarılmıştır. Ayrıca Türkçeden de Rusça ve çeşitli batı dillerine 33 çeviri yapılmıştır.[101]

---

[100] Özlem Ayav-Sosi Dolanoğlu-Müge Gürsoy-Bülent İktüren ve Turgay Kurultay "Sayısal Verilerle Türkiye'de Çeviri Dergileri", *Metis Çeviri*, Sayı 20-21, Yaz-Güz 1992, s. 138.

[101] Özlem Ayav-Sosi Dolanoğlu-Müge Gürsoy-Bülent İktüren ve Turgay Kurultay "Sayısal Verilerle Türkiye'de Çeviri Dergileri", *Metis Çeviri*, Sayı 20-21, Yaz-Güz 1992, s. 138.136-137-138-139.

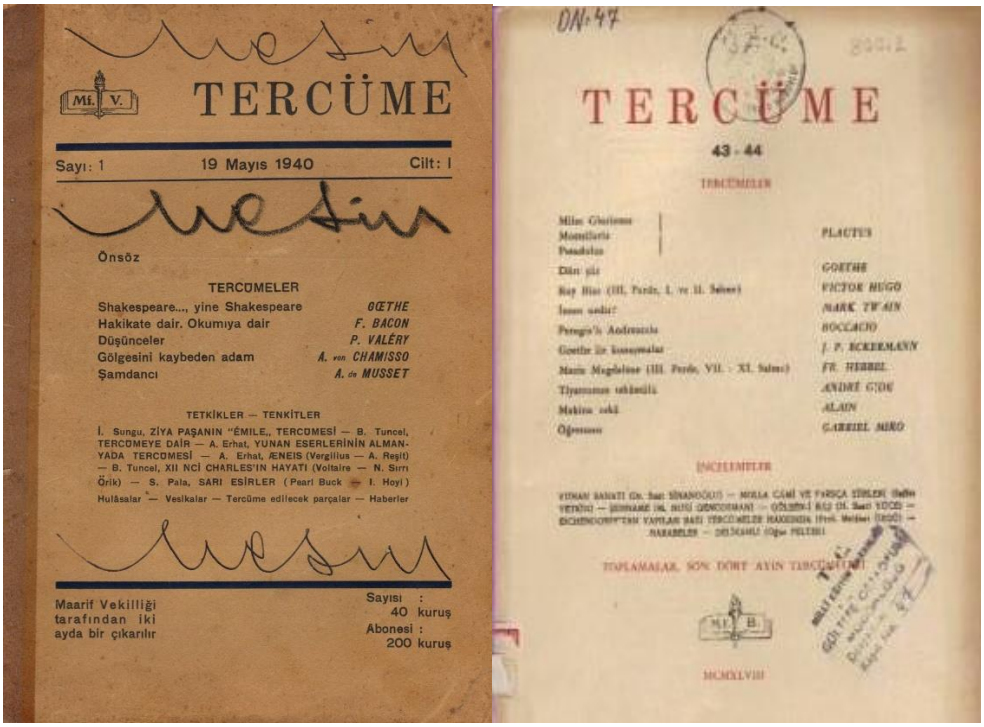
Tercüme dergisinde yayımlanan çevirilerin dillerine bakıldığında, sadece Batı dilleri edebiyatından eserlerin çevrilmediğini, aynı zamanda Balkan kökenli veya diğer dil ailelerine mensup dillerden de çevilerin yer aldığı söylenebilir.

'Tetkikler/İncelemeler' başlığı altında yer alan ikinci bölüm çoğunlukla çeviri üzerine bölüm ve eleştirel yazılardan oluşmakla birlikte, yabancı yazarların yine çeviri konusundaki yazılarından seçiler parçaların çevirisi ile Tercüme Bürosu ve yayınları hakkında güncel haberleri de içermektedir. Bu bölüm, özellikle Tercüme'nin ilk çıktığı kurucusu Hasan Ali Yücel'in bakan olduğu yıllarda, o sıralarda yayımlanan çeviri kitaplar ile Tercüme'de yayımlanan yazılar üzerine güncel çeviri etkinliklerinin tartışıldığı bir bölüm olmuştur.

Dergi içerisinde kuramsal yazılar ve çeviri eleştirilerinin çevirileriyle birlikte yer alması, nitelikli çevirilerin artmasına da katkıda bulunmuştur. Ayıca, zaman zaman çeviri ve çeviri eleştirisi üzerine, genel konuları ya da belli çeviri sorunsallarını içeren yazılar belli bir birikime ulaşınca eleştirel değerlendirilmeler yapılmış, ortak birtakım ölçütler belirlenmesi gereği vurgulanmıştır. Böyle bir tutum sergileyen *Tercüme Dergisi*'nde yabancı yazarların çeviri konusundaki görüşleri günü gününe izlenmiş ve konuyla ilgilenenler çeviri hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

Yücel' in bakanlığı sırasında, 19 Mayıs 1940-19 Temmuz 1946 arasında (33 dergi), çeviri alanına ait 99 yazı çıkmıştır. Tercüme dergisinde 226 çevirmenin çevirisi çıkmıştır. Çeviri yapanlar yazar, şair, akademisyen, öğretmenler ve çevirmenlerdir. Akademisyen olan çevirmenlerin derginin yayım sürecinde akademik yükselmelerine de tanık olunmaktadır.[102]

[102] Jutta Sauer, "Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: Tercüme", *Kebikeç*, Sayı 5, 1997, s. 44.

TERCÜME

Sayı: 1 — 19 Mayıs 1940 — Cilt: I

Önsöz

TERCÜMELER

Shakespeare..., yine Shakespeare	GŒTHE
Hakikate dair. Okumıya dair	F. BACON
Düşünceler	P. VALÉRY
Gölgesini kaybeden adam	A. von CHAMISSO
Şamdancı	A. de MUSSET

TETKİKLER — TENKİTLER

İ. Sungu, ZİYA PAŞANIN "ÉMILE,, TERCÜMESİ — B. Tuncel, TERCÜMEYE DAİR — A. Erhat, YUNAN ESERLERİNİN ALMANYADA TERCÜMESİ — A. Erhat, ENEIS (Vergilius — A. Reşit) — B. Tuncel, XII NCİ CHARLES'IN HAYATI (Voltaire — N. Sırrı Örik) — S. Pala, SARI EŞİRLER (Pearl Buck — I. Hoyl)

Hulâsalar — Vesikalar — Tercüme edilecek parçalar — Haberler

Maarif Vekilliği tarafından iki ayda bir çıkarılır

Sayısı : 40 kuruş
Abonesi : 200 kuruş

DN:47

TERCÜME

43 - 44

TERCÜMELER

Milet Ghetsemé	PLAUTUS
Montluris	
Pseudolus	
Dört şiir	GOETHE
Kuş Hint (III. Perde, I. ve II. Sahne)	VICTOR HUGO
İnsan sadist	MARK TWAIN
Peregrin'in Andreuccio	BOCCACIO
Goethe ile konuşmalar	J. P. ECKERMANN
Manin Magdelone (III. Perde, VII. - XI. Sahne)	FR. HEBBEL
Tiyatronun tekâmülü	ANDRÉ GIDE
Mahiye zekâ	ALAIN
Öğretmen	GABRIEL MIRÓ

İNCELEMELER

TOPLAMALAR. SON DÖRT AYIN TERCÜMELERİ

MCMXLVIII

Günyol'un aktardığına göre, bir kültür devrimi anlayışıyla başlayan çeviri furyası, 1946 yılına kadar Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel döneminde büyük bir gelişme gösterdikten sonra yerine Şemsettin Sami Sirer'in gelmesiyle gerici bir anlayışla baltalanmış; 1947-1950 arası Suut Kemal Yetkin'in iktidarla uyuşma politikası ile de ağır aksak bir tempoda sürmüştür. Bu dönem gerçekleştirilen yoğun çeviri etkinliğiyle birlikte nitelik ve nicelik açısından iyileşen ve çeşitliliği artan çeviriler, başta belirlenen amaç doğrultusunda dili ve kültürü geliştirip zenginleştirmede büyük bir rol oynamış, felsefe, bilim ve yazın alanındaki uyanışı hızlandırmış, kıpırtıları pekiştirmiştir.[103]

Millî Eğitim Bakanlığı'nca *"Dünya Edebiyatından Seçmeler"* adı altında Türkçeye çevrilmesi amaçlanan yapıtlar, gerek yapıtların seçimi, gerekse çeviri tekniği ve uygulaması, kitapların biçimlenmesi ve sunuluşu bakımından, her yönüyle Türkiye'de bugüne kadar örneği görülmemiş bir çalışma yöntemini göstermiştir. Azra Erhat'ın yıllar sonra o dönemde yapılanlara ilişkin değerlendirmesi şu şekilde olmuştur:

[103] Suat Karantay-Yurdanur Salman, "Vedat Günyol'la Söyleşi", *Metis,* Sayı 2, 1988, s. 13

> *"Tercüme Bürosu, Tercüme Dergisi ve Klasikler çevirileri Türkiye'de bir çığır açmıştır. ... Bu çığır kültür ve edebiyatımıza yenilik getirmekle kalmadı, yayın hayatımızı da bir düzene soktu."*[104]

Bu çeviriler yoluyla Türk okuru ilk kez çeşitli uluslara özgü yazın türleriyle tanışmıştır. Çevirilerin, özellikle Tercüme dergisinde yayımlanan çevirilerin yaratıcı etkisi, Azra Erhat'ın yukarıda belirttiği gibi, kısa bir süre sonra şiirde ve çağdaş Türk yazınında da görülmeye başlamıştır.

Tercüme'nin çeviri alanında ilk dergi olması ve yayım hayatını uzun bir süre devam ettirmesi edebiyatımız için çok önemli bir adımdır. Bu dönemde planlama faaliyetlerini yalnızca Tercüme Bürosu çerçevesinde düşünmek yanıltıcı olur. Devlet 1930'lu ve 1940'lı yıllarda özel yayıncılık faaliyetlerine de dolaylı bir biçimde de olsa müdahale ediyordu. Bazı özel yayıncılara çevrilecek kitap seçimlerinde kılavuzluk etmesinin yanı sıra mali yardım sağlayarak çeviri faaliyetlerinin seyrinde önemli bir rol oynuyodu.[105]

Cumhuriyet Dönemi'nde bir devlet yayını olan Tercüme Dergisi dışında yayın çıkaran özel yayınevleri de bulunmaktaydı. Devlet yayıncılığa iki kanaldan katkıda bulunuyordu. Bir yandan kitap yayımlıyor, bir yandan da 1930'lu yıllarda özel yayınevlerine destek sağlıyordu.[106] *Maarif Vekaleti* çeviri edebiyat eserleri de yayımlıyordu. Ancak 1940 yılında Maarif Vekaleti'nin edebiyat alanındaki yayınları son derece sınırlı düzeydeydi. Telif ve çeviri kitapların büyük çoğunluğunu özel yayınevleri yayımlıyordu.[107]

1938 ile 1950 yılları arasında Türkiye'de *"edebiyat"* kategorisinde 5.948 kitap basılmış, bu kitapların 2.123'ü çeviri eser oluşturmuştur. Söz konusu çeviri

---

[104] Azra Erhat, "Tercüme Bürosu", *Yazko Çeviri*, Sayı 7, Temmuz-Ağustos 1982, s. 11.
[105] Şehnaz T. Gürçağlar, *Türkiye'de Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960,* İstanbul 2018, s. 192.
[106] Server İskit, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, İstanbul 1939, s.251.
[107] Şehnaz T. Gürçağlar, *a.g.e.*

kitapların 1.431'i özel yayınevlerince, 692'si Maarif Vekaleti'nce yayımlanmıştır. İşaret edilmesi geeken başka bir nokta ise, özel yayınevlerince basılan kitapların Tercüme Bürosu kitaplarından, büronun en üretken olduğu dönemde bile, on kat fazla sayıda olmasıdır. Yine de Tercüme Bürosu, 1940'ta kurulmasının ardından, Türkiye'de saygın edebiyat çevirisi poetikasının şekillenmesinde belirleyici bir ol oynamıştır.[108]

1940 ve 1950'lerde devlet tekelinde yayım yapan Maarif Vekaleti Batı edebiyatı klasiklerini yayımlama işine devam ederken, özel yayınevleri arasında genel eğilim, çağdaş saygın edebiyat eserlerini yayımlamak yönünde olmuştur. Buna; saygın eserler yayımlayan bir kuruluş olarak bilinen Remzi Kitapevi'nin bile, belirli yazarların eserlerine odaklanarak çağdaş edebiyat alanına ağırlık vermeyi tercih etmesi önek verilebilir.[109]

Tercüme'nin yayınladığı dönemde çeviri eserlerin varlığı, yeni ders kitaplarının hazırlanması, bu kitapların okullarda okutulmaya başlanması, hatta o dönemde nevi şahsına münhasır olarak kurulmuş olan Köy Enstitüleri'nde okutulması, Atatürk'e ve Cumhuriyet'e inanan, doğumuna tanıklık ettiği yeni Türkçeyi kullanmak ve geliştirmek konusunda heyecan duyan, yıllardır özlemini duyduğu dünyaya açılma, uluslararası, kültürlerarası etkileşime girme arzusu taşıyan Cumhuriyet kuşağının, "az zamanda çok yol kat etmesini" sağlamıştır. O dönemde yetişen gençlerin dergiyi okuyup benimsemeleri, derginin bir "Aydınlanma Unsuru" olduğunun göstergesidir.[110]

Böyle bir bakış açısıyla yayın hayatına 1933 yılında Başlayan Varlık Dergisi bu misyonu devam ettiren en önemli dergilerden biri olmuştur. Dergide çıkan çeviriler ve az da olsa telif eserler kısa bir sürede diğer dünya edebiyatları gibi Türk edebiyat dizgesine kendini kabul ettirmiştir. Yapılan çeviriler ve telif eserler Türk

---

[108] Şehnaz T. Gürçağlar, a.g.e., s.192-193.
[109] Şehnaz T. Gürçağlar, a.g.e., s. 200.
[110] Nazik Göktay, *Türk Çeviri Tarihinde Tercüme Dergisi Ve Metis Çeviri Dergisinin Yeri* (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransız Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Adana 2005, s. 104.

edebiyatını ve kültür dizgesini etkilemiş ve modern edebiyatın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Tüm bu yayınlar Türkiye'de kültür repertuvarlarının oluşumuna da zemin hazırlamıştır.

3. BÖLÜM
VARLIK DERGİSİ VE ÇEVİRİ

Düşün ve Sanat Dergisi tanımlamasıyla Varlık, 15 Temmuz 1933'de Nahit Sırrı Örik, Sabri Esat Siyavuşgil ve Yaşar Nabi Nayır iş birliğiyle Ankara'da yayın hayatına başlamıştır. Başlangıçta üç ortaklı gibi görünse de derginin esas kurucusu Yaşar Nabi'dir ve ölümüne kadar derginin hem yazı işleri müdürlüğünü hem de sahipliğini üstlenmiştir.

Yaşar Nabi Nayır, Varlık'ın hem kurucusu hem de dergiyi fikirleriyle yönlendiren en önemli isim olmuştur. Dergi yöneticiliğinin yanında yazar ve şair kimliği de vardır. Edebiyatın pek çok türünde eserler vermiş şiirleriyle *Yedi Meşale* topluluğunda yer almıştır. Hikâye, roman, eleştiri, makale gibi edebî türlerin yanında çeviriyle de uğraşmıştır. Çeviriyi önemsemiş ve çeviri işi ile yakından ilgilenmiştir. Zaman zaman yazdığı yazılarda çeviriye ilişkin görüşlerini belirtmiş, hatta yol göstermiştir. Öteden beri yapıla gelen çevirilerin ışığında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Birçok makalesinde çeviri konusunu ele almış, manzum çeviriler üzerinde durmuş, klâsiklerin nasıl çevrilebileceği hususunda yazılar kaleme almıştır.[111] Nabi'nin kanaatine göre, çeviri çok yararlıdır ve milletlerin kültür seviyelerinin artmasına katkıda bulunur:

[111]Mustafa Özcan, "Yaşar Nabi Nayır'ın Çeviriye Dair Görüşleri", S*elçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Konya 2004, s. 15-29.

> *"Nesir olsun, şiir olsun tercüme faydalı bir şeydir, düşünüş ve duyuş farkları ancak bu yoldan milletler arasında mübadele edilir ve millî kültürlere yeni ve taze görüşler bu yoldan aşılanır."*[112]

Yaşar Nabi, çeviride izlenecek yöntemle ilgili olarak da yorumlarda bulunmuş, geçmişteki çeviri faaliyetlerini gözden geçirmiştir. Çevirinin millî kültüre yeni ufuklar açtığını, bir dilin bünyesi üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Edebi değeri olmayan ve kültür repertuvarı oluşturmayacak eserlerin çevirisine karşı çıkmıştır. Çeviride edebî değer aramış ve çevirmenlerin özenle seçilmesini ve çeviri metinlerde sadakati vurgulamıştır. Nayır'ın eleştirdiği, daha önce yapılan çevirilerde çoğunlukla uyarlama veya metnin kısaltılmaya gidilmesi yöntemidir. Yaşar Nabi, bu konuyla ilgili görüşlerini *'Tercümeye* Dair II' başlıklı yazısında şu şekilde açıklamıştır:

> *"Ülkemizde son yıllarda kuvvetli bir çeviri dönemi başlamıştır. Millî kütüphanemize her ay ciltlerce değerli eserler girmektedir. Birinci Neşriyat Kongresi'nin kararlarının uygulamaya konulmasından sonra bu hamlenin birkaç kat daha ivme kazanacağını düşünülmektedir. Bunun yanında edebî metinlerin çevirisini kendilerine verdiğimiz kişilerin iyi seçilmesi gerekmektedir. Onların yapacağı çevirilerin hem sadakat bakımından hem de sanat yönünden bir değer taşıması şarttır."*[113]

Ayrıca Nayır, son zamanlarda ülkemizde görülen çeviri faaliyetinden söz etmiş, gazete ve dergilerin çeviri sorununu aktüalite konusu haline getirmelerinden duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Ancak çeviri işinin hassasiyet gerektiren bir olgu olduğunu vurgulamıştır.

---

[112] Yaşar N. Nayır, "Şiir Tercümeleri", *Varlık Dergisi*, Sayı 310/311, Ankara 1946, s. 320-321.
[113] Yaşar N. Nayır, "Tercüme Meselesi", *Varlık Dergisi*, Sayı 142, Ankara 1939.

Varlık dergisinde çeviriler de yapan Yaşar Nabi, "Tercümeler İşinde Hassas Olmalıyız" başlıklı yazısında çeviriler konusunda çok 'sevindirici manzaralarla' karşılaştığından bahsetmiş, Batının belli başlı sanat eserlerinin birbiri ardınca dilimize çevrildiğini bildirmiştir. Artık Türkçe 'ye çevrilen eserlerde 'yüksek bir edibin imzasının arandığını, değerli edebî eserlerin kütüphanelerimizi süslediğinden' bahsetmiştir. Bu durumu millî kültürümüzde bir 'kalkınma işareti' olarak saymıştır.[114]

Çeviri faaliyetlerinde giderek görülen iyileşmede hiç şüphesiz Maarif Vekâlet'inin olumlu katkıları olmuştur. Yaşar Nabi, Birinci Neşriyat Kongresi'nde alınan kararlar sonucunda ülkede çeviri faaliyetinin hızlandırıldığını ve programlaştırıldığını belirtmiş, çeviriye verilen değeri görmekten duyduğu hazzı dile getirmiştir. Ayrıca, çevirisi yapılacak eserlerin seçiminde de en başta dünya klâsiklerinin konulmasını önermiştir.[115]

Sonuç olarak Yaşar Nabi, çeviri faaliyetimiz üzerine ciddi bir biçimde eğilmiş, çeviri sorunlarıyla boğuşmuş, bizzat çeviriler yapmış ve bu alanda hem devletimize, hem özel sektöre yol göstermiş,[116] çeviri işini, eğitimimizin bir parçası olarak değerlendirmiş, bu yolda oluşturulmak istenen kütüphanenin bir an önce zenginleşmesi gerektiğini vurgulamıştır. Devletin çeviri faaliyetine ilişkin düzenleyici rolü üzerinde durmuştur.[117]

3.1. Derginin Yayın Hayatına Girişi, Amacı ve İlkeleri

Kültür yaşamımızın en önemli göstergelerinden biri olan Varlık Dergisi, 1933 yılının Temmuz ayında, Yaşar Nabi Nayır tarafından "Varlık Edebiyat ve Sanat Dergisi" adı altında ilk yayın yaşamına başlamıştır. İlk sayısından bugüne kadar Türk

[114] Yaşar N. Nayır, "Tercümeler İşinde Hassas Olmalıyız". *Ulus Gazetesi*, 1937.
[115] Yaşar N. Nayır, "Tercüme Hakkında", *Varlık Dergisi*, Sayı 178, Ankara 1940, s. 229-231.
[116] Yaşar N. Nayır, *Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul 1937, s. 114.
[117] Yaşar N. Nayır, "Kitaplarımız ve Kitapçılığımız", *Varlık Dergisi*, Sayı 94, Ankara 1937, s. 337-338.

edebiyatının tüm önemli değerlerine -şair/yazar/ sanatçılara- sayfalarında yer vermiştir. Pek çok ünlü yazar ve şairin ilk yapıtları Varlık dergisinde yayımlanmıştır. Cumhuriyet sonrası kültür hayatı üzerine yapılacak bir araştırma için başvurulacak temel kaynaklardan birinin Varlık Dergisi olduğu söylenebilir. 1933 yılında yayın hayatına başlayan dergi, alanında, o yıllardan günümüze kadar aralıksız olarak yayımlanan tek süreli yayın olma özelliğine sahiptir. [118] Bu gözle değerlendirildiğinde derginin, geçmişten günümüze kültürel, siyasal, toplumsal çizgide önemli bir fonksiyona sahip olduğu söylenebilir.

Varlık Dergisi'nin 15 Temmuz 1933 tarihli ilk sayısında yayınlanan "Varlık Ne İçin Çıkıyor" başlıklı yazıda Varlık'ın çıkış nedenleri, amaçları ve ilkeleri ortaya konur:

> *"Memlekette bir tek hakiki sanat mecmuası yok. İnkılabın her sahada varlıklar yaratmak isine girişmiş olduğu bir devirde acısı hissedilen bu boşluğu doldurmak, duyulan bir ihtiyaca cevap vermek gayesiyledir ki, Varlık çıkıyor."*[119]

"Varlık" dergisinin çıktığı ilk yıllarda ülkede kültürel atılımlar yaşanmış, eski değerlerin ortadan kaldırılması ve yerlerine sanat ve düşün dünyasını oluşturan yeni değerlerin empoze edilme çabaları zaman zaman kargaşalara yol açmıştır. İşte tam bu ortam ve kargaşa içerisinde Varlık çıkmaya başlamıştır. Ülke özellikle kültürel anlamda yokluklar içerisindedir. Yaşar Nabi boşluğu doldurmak, yeni neslin sanat alanında yapabileceklerini göstermek arzusundadır. Aynı zamanda dil ve edebiyat üzerine de düşüncelerini dile getirmiş ve konu ile ilgili şunları söylemiştir:

> *"... Varlık, Cumhuriyeti en büyüğümüzden emanet alan bir Türk gençliğini, yaratıcı bir inkılap neslinin sanat sahasında da*

[118] Fırat Karagülle, "Varlık Dergisi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt IV,* Sayı 8, 2006, s.1
[119] Yaşar Nabi Nayır, "Varlık Ne İçin Çıkıyor", *Varlık Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1940, s. 16.

var olduğunu göstermek ve onun için çalışmak istiyor. Lüzumundan çok ağır yazılarla okuyucularımızı yormaktan çekineceğiz. Sanatın allameliğinden fazla kendisini vermeye çalışacağız. Faydasız, kötü, zaif ve hasta yazılar sayfalarımızda yer bulamayacaktır. Telif yazılara daima en fazla yer ayırmakla beraber Garp'ın şaheserlerini ve edebi hareketlerini okuyucularımıza tanıtacağız. Ve gözlerimizi, şimdiye kadar yapıldığı gibi yalnız Fransa'ya çevirmeyeceğiz, bütün Garp dillerinden ve edebiyatlarından sırasıyla eserler neşredeceğiz. Varlık, yardımlarını temin ettiği yazı arkadaşlarından mümkün olduğu kadar öz Türkçe yazmalarını rica etmiştir. Dil hareketleri için yazılacak yazılara da daima sayfalarını açık tutarak, dil özleşmesi isinde yararlı bir varlık göstermek istiyor. Varlık, okuyucu avlamak için bilmeceler, merakı tahrik edici yazılar usulüne müracaat etmeyecektir. Bir mecmuadan bütün bekledikleri bunlardan ibaret olanlar varsın okuyucularımız arasından eksik olsun, yeter ki biz, inandığımız ve bağlandığımız memleket davasına en küçük bir hizmette bulunmuş olalım. Varlık'ın bir de iddiası vardır: Mecmuamız Türk edebiyatının bugün en olgun ve erişkin devresinde olduğunu neşredeceği eserlerle ispat edecektir."[120]

Cumhuriyetin onuncu yılını doldurmasına yakın Varlık Dergisi yayın hayatına başlamıştır. O zamana kadar ülkede pek çok dergi, gazete yayın yapmaya başlamış; ancak ülkede okuma yazma bilenlerin az olması, ekonomik koşulların elverişsizliği sebebiyle çoğu dergi/gazete henüz bir yaşını doldurmadan ortadan kaybolmuştur. Yaşar Nabi, Varlık'ın nasıl bir toplumsal ortam içinde kurulduğunu 40. yıl dolayısıyla kaleme aldığı yazısında şöyle anlatır:

[120] Yaşar Nabi Nayır, "Varlık Ne İçin Çıkıyor", *Varlık Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1940, s. 16.

"Cumhuriyetimiz onuncu yılını doldurmamıştı daha Varlık çıktığında. Çocuk çağımdan o güne kadar sayısız edebiyat dergisi pişirilmiş, kotarılmış, piyasaya sürülmüş ama bir iki ay, bilemedim bir iki yıl geçmeden defteri dürülmüştü. 500 basılan kitapların tozlu kitapçı vitrinlerinde, on yıl sonra da güneşten solup kavrulmuş bir görünüşte boynu bükük durmakta devam ettiği bir ortam! On beş milyonluk nüfusumuz içinde okuma yazma bilenlerin sayısı yüzde onu bulur mu, bulmaz mı diye tartışıldığı bir dönem. 1911'den 1922'ye on iki yıl sürmüş aralıksız savaşlar sonunda milyonlarca değerli evlâdı ile birlikte varını yoğunu yitirmiş bir ülke… Okuma, yazma bilenlerin de kitaba, dergiye verilecek parası mı, kitap arayacak hâli mi kalmış. Abdullah Cevdet'in "Körler diyarında mum tacirleriyiz" diye nitelendirdiği yıllar… Üstelik harf devrimi yapılalı da ancak beş yıl olmuş. Devrimlere ayak uyduramayan, yeni harfleri yeterince sökemedikleri için okumaktan tat alamayan oldukça önemli sayıda yurttaş da hâlâ eski harfli kitaplarla beslenmekte ayak diriyor. Atatürk'ün karamsarlıkları dağıtan umut aşılayıcı sözleri çınlıyor kulaklarda. İşte bu yaratıcı soluğun dürtüsüyle doğdu Varlık…"[121]

Derginin benimsediği bir diğer ilke öz Türkçe harekete vereceği destek olmuştur. Bu konuda, öncelikle, yazarların duyarlılıkları artırılmaya çalışılmış ve onlardan yardım istenmişti. Varlık dergisinin bu önsözde belirtilen hususlardan kesinlikle taviz vermediği söylenebilir. Atatürk Türkiyesinin kültürel kalkınmasına katkıda bulunma hedefinden hiçbir zaman şaşmadığı düşünülmektedir. 1933 yılında yayın hayatına başlayan dergi, alanında, o yıllardan günümüze kadar aralıksız olarak yayımlanan tek süreli yayın olma özelliğine sahip olmuştur. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde derginin, geçmişten günümüze kültürel, siyasal, toplumsal

[121] Yaşar Nabi Nayır, "Kırkıncı Yılımız", *Varlık Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1973, s. 3.

çizgide önemli bir fonksiyona sahip olduğu görülmektedir. Farklı kuşakları besleyen derginin değişen siyasal ve kültürel konjonktürle de ilintili olarak rağbet oranı, süreç içinde farklılık göstermekle birlikte, her zaman dikkate değer nitelikte olmuştur.

Dergi ilk sayısını "On Beş Günlük Sanat ve Fikir Mecmuası" ibaresi ile çıkarmış, bu ibare 132. sayıya kadar aynı kalmıştır. Ancak derginin 1939 yılında çıkan 132. sayısından itibaren ibare "Milliyetçi ve Memleketçi Fikir Mecmuası" sloganıyla okuyucunun karşısına çıkmıştır.

Sloganın değişiminde İkinci Dünya Savaşı ve etkilerinin olduğu söylenmiştir. Tüm dünyada yaşanan olaylar sonucunda dergi kendince üçüncü bir fikir sunmuştur: memleketçilik ve milliyetçilik. Dergi, Atatürk devrimlerinin ışığında, altı ilkeden birine hizmet etmeyi amaç edinmiştir.[122]

Derginin içerisinde çoğunlukla edebiyat, sanat ve düşünce alanında yazılan yazılara yer verilmiştir. Bunların yanı sıra tefrika roman, hikâye, piyes, gezi yazısı, şiir, tahlil, tanıtım yazıları, mülakat, hatıra gibi edebiyatın pek çok türünde eserler yayınlanmıştır. Ayrıca Türk ve dünya edebiyatının seçkin örneklerine de yer verilmiştir.

[122]Varlık, 1939- Varlık Kabuk Değiştiriyor/İkinci Dünya Savaşı Yılları, https://www.varlik.com.tr/tarihce.aspx, (10.01.2019).

3.2. Varlık Dergisinin Dünya Edebiyatları ile İlişkisi

Varlık yayımlanmaya başlandığı 15 Temmuz 1933 tarihinden itibaren içeriğinde dünya edebiyatlarına yer vereceğini, batı dilleri ve edebiyatlarından eserler sunacağını belirtmiştir:

> *"... Telif yazılara daima en fazla yer ayırmakla beraber garbin şaheserlerini ve edebî hareketlerini okuyucularımıza tanıtacağız. Ve gözlerimizi, şimdiye kadar yapıldığı gibi yalnız Fransa'ya çevirmeyeceğiz, bütün garp dillerinden ve edebiyatlarından sırası ile eserler neşredeceğiz."*[123]

Dergide, dış dünyada olup bitenleri merak edenler için Garp Edebiyatı adlı bir köşe açılmıştır. Bu anlayış, türlü adlarla, ufak değişikliklerle neredeyse Varlık'ın tüm sayılarında sürmüştür. İlk sayılarında Sabahattin Rahmi'nin Fransız şair Kontes Do Noay'dan iki şiir çevirdiği görülmüştür. Ardından, Eitenne Tömerkeny adlı bir Macar yazarın "Akşam Karanlığı" adlı bir hikayesi okuyucunun karşısına çıkmıştır. 1330 sayı boyunca Rumen, Macar, Bulgar, İspanyol, Fransız, Alman, İngiliz, Çin, Japon, Rus edebiyatlarından birçok çeviri hem de ilk kez Varlık Dergisi aracılığıyla okurlara ulaşmıştır.[124] Dergi, farklı milletlere ait edebiyat ortamı ile ilgili bilgiler vermiş, okuyucunun dış dünya hakkında rahat bilgi edinebilmesine olanak sağlamış, farklı kültürlerin tanımasına ortam oluşturmuş ve böylece okuyucuya adeta bir ayna görevi üstlenmiştir.

Dergide Baudelaire'den şiir; Çehov, Gorki, Maupassant, Hemingway, Daudet ve Gogol'dan hikâye çevirileri yapılmış, dünya edebiyatının önemli isimlerinden seçkiler sunulmuş, ayrıca, İspanyol, Alman, Rus vb. yabancı edebiyatları irdeleyen birçok makaleye de yer verilmiştir. Bu yönüyle dergi, karşılaştırmalı edebiyat incelemelerine zengin bir mutfak oluşturmuştur. Dünya edebiyatının genel seyri üzerine okuru aydınlatan çalışmalarla derginin çıkışında

---

[123] Yaşar Nabi Nayır, "Varlık Ne İçin Çıkıyor", *Varlık Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1940, s. 16.
[124] Murat Batmankaya, "Varlık -Uzun Bir Koşu", *Varlık Dergisi*, Sayı 1330, İstanbul, s. 22.

vurgulanan sadece Fransa'yla sınırlanmış edebiyat anlayışı tabusu böylelikle son bulmuştur. Derginin ilerleyen sayılarında Shakespeare, Dostoyevski, Tolstoy, Jack London gibi dünya edebiyatının önde gelen isimlerinin yazılarına da yer verilmiştir.[125]

Varlık, dergi içeriğinde yer alan dünya edebiyatını tanıtmaya yönelik atılımlarla yetinmemiş "Cep Dergisi" olarak adlandırdığı bir dergi daha çıkarmıştır. *1 liralık "Cep Kitapları"* ile çok satan eserleri Türkiye'nin dört bir köşesine ulaştırarak okumayı sevdirme misyonunu da yerine getirmiştir. Türkiye'yi dünya edebiyatı hakkında bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Bu bilgilendirme tabii olarak çeviriler yoluyla gerçekleşmiştir. Böylece, dergi güçlü bir adım daha atarak okurlarını dünya ile birleştirme misyonuna devam etmiştir.

3.3. Derginin Çeviri İle İlişkisi

Varlık dergisinin çeviri ile ilişkisi, 1939'lu yıllarda Türkiye'de Hümanist kültür döneminin yaşanmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Ardından Hasan Ali Yücel döneminde yapılan çeviri etkinliklerinin edebiyatımıza Varlık dergisinin katkıları aracılığıyla girişi görülmüştür.

1930'larda hümanizm, felsefecilerimizin, edebiyatçılarımızın ilgi duyduğu özel bir konu olmuştur. Hilmi Ziya Ülken, 1931' de "Aşk Ahlakı"nı, 1933' de "İnsani Vatanperverlik" te, bütüncül bir hümanizmi araştırmak istemiştir. Yine Ülken, 1935'te yayımladığı "Uyanış Devirlerinde Tercüme'nin Rolü"nde '*uygarlık sürekli bir hümanizmdir'* gibi konuları işlemiştir. Atatürk'ün öldüğü yıl olan 1938'lerin sonunda da Nurullah Ataç muassır medeniyetlerin seviyesine erişmek için Eski Yunan ve Latin kaynakların çevrilmesi gerektiğini vurgulamıştır:

[125] Fırat Karagülle, "Varlık Dergisi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt IV,* Sayı 8, 2006, s. 615-616.

> *"Eski Yunan ve Latin yapıtlarının çevrilmeleri gerekir. Çünkü onlar uygarlık tarihini, kavramamız için zorunludur. Bugünkü dilimiz, Batı kültürünün birçok kavramlarını düşünmeye elverişli değildir. Avrupa ulusları bu kavramların hemen hepsini Yunan-Latin sözcükleri ile düşünmüşlerdir. Bizim de o yola girmemiz iyi olacaktır" demektedir. Ataç'ın anlattıklarından hareketle muasır medeniyeti yakalamak için Yunan Latin kaynaklarının çevrilmesi gerekmektedir."*[126]

Hasan Âli Yücel, 1938 yılında Akşam gazetesine yazdığı "Klâsikler Nasıl Doğar?" başlıklı yazısında adeta bir iki yıl sonra kapsamlı bir tercüme faaliyetlerine girişeceğinin ilk işaretlerini vermiş ve o da Latin ve Yunan eserlerinin çevrilmesine vurgu yapmıştır:

> *"Latinler Eski Yunan'ı örnek aldı. Yunanlıların kültür bakımından hangi milletle temas ettikleri ve o milletlerin eski Grek Edebiyatına hangi noktalardan üstün olduğu hala müphem bir mevzuudur… Homeros, Odese ve İlyada'dan, Dante'den, Goethe'den geniş olarak bahsettiği yazısında; "Klâsik eser bu bakımından şaraba benzer. Güzel üzümden yapılmış bir şarap, istikbâlinden ne kadarını maziye mal ederse, kıymetinden o kadar kâr eder."*[127]

Hümanizmanın bir kültür politikası olarak benimsenmesi şüphesiz Hasan Âli Yücel'in Maarif Vekilliği döneminde olmuştur. Maarif Vekili Yücel, yeni kültür politikasını şu cümlelerle izah etmiştir:

> *"Kültür anlayışımızda milliyetçiliğin tecellilerinden biri de Cumhuriyet'in daha ilk zamanlarında, Arapça ve Farsçayı*

[126] Arslan Kaynardağ, *Türkiye'de Hümanizma Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi,* Ankara 2002, s. 141.
[127] Hasan Ali Yücel, "Klasik Nasıl Doğar?", *Akşam Gazetesi,* 5 Eylül 1938.

kaldırmamız olmuştur. Bu boşluğu o da seneler sonra ve bu yakınlarda Latince ve Yunanca ile doldurmaya başladık."[128]

I. Maarif Şûrası'nda bir taraftan milli kültürden bahsedilirken, diğer taraftan Türk kültürünün hümanist Batı Kültürü'ne göre yönlendirileceğinden söz edilmiştir. Böylece millilik ile gayri millîlik birbiri ile yan yana getirilip şaşırtıcı bir görüntü ortaya konmuş ve millî kültür adı altında bütün itirazlara rağmen millî kültürün yerini alacak olan hümanist kültür anlayışı adeta dayatılmıştır.[129] Kongrede de Tercüme İşleri Komisyonu'nca Türkçeye tercüme edilmesi teklif edilen eserlere bakıldığında klasik Batı eserlerinin yanısıra "hümanist kültüre" ilgisi olanlara bilhassa önem verildiği hissettirilmiştir.

İlk Neşriyat Kongresi'nde, toplam, 183 eserin Türkçeye çevrilmesine karar verilmiş olup, bunların sadece 7 tanesi Şark klasiği olmuştur. Tercüme edilen Şark-Türk klâsikleri içerisinde, "Hümanist" kültür felsefesine hizmet eden aynı zamanda Türk Hümanizmasının yerli temsilcileri olarak görülen Mevlânâ ve Yunus Emre eserleri yer almıştır.[130] *"Mevlana"* adlı eserin bizzat Hasan Ali Yücel tarafından çevrildiği örnek verilebilir.

Görüldüğü üzere, Varlık Dergisi Türk okuruna dünya kültürünü çeviriler yoluyla tanıtma misyonunu üstlenmiş ve böylece kültür repertuvarına hizmet etmiştir. Üstlenmiş olduğu bu ciddi sorumlulukla, ulusal edebiyatın oluşum sürecine önemli katkılarda bulunarak Varlık Yayınları ile bu görevini devam ettirmiştir.

---

[128] Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçleri, c. I. Ankara 1946, s.13.
[129] Osman Kafadar, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma,* Ankara 1997, s. 21.
[130] Bilal Elbir-Ömer Karakaş, "Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri", *Turkish Studies,* C. 2, Sayı 4, Ankara 2007, s. 389.

3.3.1. Varlık Yayınları

1946'da Ankara'daki Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosundaki görevinden istifa eden Yaşar Nabi Nayır, İstanbul'a yerleşmiş ve Varlık'ı da İstanbul'da çıkarmaya devam etmiştir. 1946 yılında ise Varlık Yayınları'nı kurmuştur. Varlık Yayınları'nın ilk yayını Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" adlı şiir kitabıdır ve kitap bir liraya satışa sunulmuştur. Yayımcılık, dergicilikten sonra Yaşar Nabi'nin yaptığı en önemli kültür hizmetlerinden biri olmuştur. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından başlatılan ancak 1946 yılında başlatılan ancak muvaffak olunamayan dünya klasiklerinin yayımlanması işi 1946'da Yücel'in Tercüme Bürosu'ndan ayrılmasıyla beraber Varlık Yayınları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Oktay Akbal bu konu hakkında şunları söylemiştir:

> *"O bir liralık cep kitaplarıyla bütün Türkiye'nin okumak, yazmak, aydınlanmak, öğrenmek isteyen kuşaklarını besleyen, yetiştiren bir yol gösterici… Koskoca Bakanların yapamadığını tek başına başarmış bir kişi, bir gerçek 'Varlık'."*[131]

Bir (1) liralık "Cep Kitapları" ile Türkiye'nin dört bir köşesine ulaşan yayınlar, okumayı sevdirme misyonunu yerine getirip Cumhuriyet kuşaklarının kültürel gelişimini beslemiştir. Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık, Sait Faik Abasıyanık, Nurullah Ataç, Ziya Osman Saba, Oktay Akbal, Mahmut Makal, Necati Cumalı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Orhan Kemal, Haldun Taner, Tahsin Yücel gibi yazar ve şairlerin kitaplarını art arda yayımlarken; Batı edebiyatından da Dostoyevski, Turgenyev, Gogol, Kafka, Tolstoy, Steinbeck, Hemingway, Balzac, Malraux, Zola, Gide, Camus, Sartre gibi ünlü yazarların yüzlerce çevirisini Türk okuruna ulaştırmıştır.

---

[131] Kezban Habibe Büyükbayrakdar, *Varlık Dergisi'nin Düşün Ve Edebiyat Dünyamıza Katkıları (1938-1941 Dönemi),* (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun 2009, s. 31.

Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı, Yaşar Nabi'ye 1979'da Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü'nü sunarken yaptığı konuşmada onu şu sözlerle değerlendirmiştir:

> *"Varlık düzeyindeki bir dergiyi 46 yıldır aralıksız çıkarmak kadar önemli bir hizmeti de 33 yıl içinde yayımladığı 2000 kadar kitapla yerine getirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ünlü klasikler dizisi günün birinde durmuş, ama Varlık ve Varlık Yayınları sürmüştür. Bizim kuşaklarımız için devletin gereğince yerine getiremediği bir görevi Varlık Yayınları aracılığıyla Sayın Nayır' ın yerine getirdiğini söylersem burada bir abartma payı aranmamalıdır. (...) Yıllar boyu, Varlık Yayınları düşünen kafaların dünyaya açılan penceresi olmuştur."* [132]

Varlık yayınları ile yüzlerce eserin Türk okuruyla buluşmasını sağlayan Yaşar Nabi, Türk yazınının özellikle 1940-60 arasındaki gelişimine damgasını vurmuş, yayıncılıkta devlet gibi sistemli ve özverili çalışarak kültür dünyamıza önemli bir hizmet vermiştir denebilir. Konur Ertop, Varlık yayınlarının yapmış olduğu kültür hizmeti konusunda şunları söyler:

> *"Varlık'ın kitap yayınları 20 yıl kadar edebiyatımızın en önemli etkinliğini oluşturmuştur..."* [133]

Batı edebiyatından yapılan birçok çeviri eser bizde Milli Eğitim Bakanlığı'nın Dünya Klasikler dizisi kadar önemli ve etkin bir hareket yaratmıştır. İvo Andriç, Erskine Caldwell, Albert Camus, Truman Capote, Dosteyevski, Freud, Andre Gide, Gogol, Knut Hamsun, Ernest Hemingway, Panait Istirati, Franz Kafka, Jack London, Andre Malraux, Henry de Montherland, Jon Stienbeck vb. gibi yazarlardan yüzlerce çeviri yayımlanmıştır. Varlık yayınları daha önce pek çok örneği verilmiş klasikler dizilerinde kendi alanlarının en başarılı araştırmacıları tarafından hazırlanmış yapıtlarla eski edebiyatı bugünün okuyucusuna tanıtmada da

---

[132] Adnan Binyazar, "Yaşar Nabi ve 'Varlık'", (in: *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık ve Varlık Dergisi),* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2010, s. 58.
[133] Konur Ertop, "Kitap Yayınları", *Yaşar Nabi'ye Saygı*, İstanbul 1982, Varlık Yay., s.70.

önemli bir hizmet görmüştür... Bütün bu kitaplar ancak devletin bir kültür politikası içinde yer verebileceği kadar küçük fiyatlarla satışa sunulmuştur. En etkin oldukları 1950-1960 yılında her ay 7-8 cilt birden yayımlanarak değişik beğeni ve anlayışlara zengin ve doyurucu metinler getirmişlerdir."[134]

Varlık Yayınları'nın, günümüzün pek çok "gerçek değeri" ni ilk kez okurlara sunma görevini üstlendiği söylenebilir. Bir yayınevi olarak Türk okurunu pek çok yabancı yazarla da tanıştırmıştır. Panait İstrati'nin başını çektiği bu yabancı yazarlar arasında Hemingway, Steinbeck, Caldwell isimleri de yer almaktadır. Emin Özdemir, bu konuyla ilgili görüşlerini Milliyet Gazetesi'nde şu şekilde dile getirmiştir:

> *"Öte yandan, yazınımızın değişik türlerini okura indirmede de onun girişiminin büyük payı vardır. Bir okur ortamı olmuşsa, bu okur dilimi İstrati'den Jack London'a, Jack London' dan John Steinbeck'e değin adlarla beslenmişse bu Yaşar Nabi Nayır'ın Türk okurunu iyi tanıyan gerçekçi girişimiyle olmuştur. Varlık' ın cep kitapları dizisi, yararlı kitaplar dizisi, Türk ve dünya klasiklen dizisi, çocuk kitapları dizisi bunun somut örnekleridir.*[135]

Adnan Binyazar, *Yaşar Nabi ve Varlık* adlı yazısında da Varlık dergisinin, yayınlarının edebiyatımıza etkilerinden bahsetmiş ve şunları söylemiştir:

> *"Varlık, dergisiyle, yayınlarıyla bir dönüm noktasıdır. Bugün yayıncılıkta vardığımız dünya çapındaki aşama, Varlık deneyiminden çok şey öğrenmiştir. Yayımlanan kitapları görünce, Türk insanını her anlamda saran umutsuzluk umuda dönüşüyor,*

[134] Konur Ertop, a.g.m., s.70.
[135] Cumhuriyet Gazetesi, "Yaşar Nabi Nayır İçin Ne Dediler?, 21 Mart 1981.

tıpkı Varlık'ın çıktığı yıllarda toplumu ayakta tutan "umut" gibi…
Bu "umut", Türk aydınlanmasının yeniden doğuş umududur."[136]

Binyazar'ın da belirttiği gibi Varlık Yayınları kurulduğu 1946 yılından itibaren sayısız eser vermiş ve yayınevinin çıkardığı yayınların edebiyatımıza büyük katkıları olmuştur.

3.3.2. Varlık Yayınları Adı Altında Çıkan Eserler

Varlık Dergisi, Hasan Ali Yücel'in Tercüme Bürosu'ndan ayrılmasından sonra yarım kalan ve Cumhuriyet dönemi kültür politikasıyla paralellik arz eden Batı edebiyatlarına/klasiklerine ait eserlerin çevrilmesi politikaları bizzat üstlenir.[137] 1946 yılında kurulan Varlık Yayınevi'nin Batı klasiklerinden yaptığı çeviriler bu politikaların devamı niteliğinde olur. Varlık Yayınevi adı altında dünya klasiklerinden pek çok çeviri eserle birlikte Türk yazarların kaleme aldığı telif eserler de Türk okurlarına tanıtılır. Bu eserlerin en çok tanıtıldığı dönemin 1946 ile 1960 yılları arasında olduğu söylenebilir. Çünkü, derginin bu belirtilen tarihlerde çıkan her sayısının son sayfasında bir liste yer alır ve böylece Varlık Yayınevi'nin yayımladığı pek çok telif/çeviri eserler okurlarının bilgisine sunulur. Aşağıda, 1946 ile 1960 yılları arasında Varlık Yayınevi tarafından yayımlanan kitapların küçük bir listesi örnek teşkil etmesi bakımından sunulmuştur.[138]

---

[136] Adnan Binyazar, "Yaşar Nabi ve 'Varlık'", (in: *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık ve Varlık Dergisi),* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2010, s. 56.
[137] Fırat Karagülle, "Varlık Dergisi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* Cilt IV, Sayı 8, 2006, s. 614.
[138] *Varlık Dergisi*, 1950: Sayı 354/Ocak, Sayı 356/Mart.
1951: Sayı 377/Aralık
1953: Sayı 400/Kasım

Yazar Adı	Eser Adı
Cahit Sıtkı	*Otuz Beş Yaş*
Orhan Veli	*Fransız Şiiri Antolojisi*
John Fischer	*Sovyet Cennetinin İçyüzü*
Yaşar Nabi	*İsviçreli Robenson (Wissten)*
Âdem Şakar	*En Güzel Dünya Masalları*
Panait Istrati	*Sokak Kızı*
James Hilton	*Yalnız Değiliz*
John Steinbeck	*İnci*
Orhan Kemal	*Baba Evi*
Curzio Malaparta	*Can Pazarı*
Erskine Caldwell	*Din Ticareti*
Orhan Azizoğlu	*Amerikan Hikayeleri Antolojisi*
Behçet Necatigil	*Çevre*
Panait Istrati	*Kira Kiralina*
Albert Camus	*Yabancı*
Dostoyevski	*Beyaz Geceler*
Haldun Taner	*Şişhaneye Yağmur Yağıyordu*
Anton Çehov	*Memurun Ölümü*
Lev Tolstoy	*Hacı Murat*
Ziya Osman Saba	*Geçen Zaman*
Sait Faik	*Lüzumsuz Adam*
Yaşar Nabi Nayır	*Fransız Hikayeleri Antolojisi*
Gurzio Malaperte	*Can Pazarı*
Dostoyevski	*Ev Sahibesi*
Ernest Hemingway	*50.000 Dolar*
Benjamin Constant	*Adolphe*
Suut Kemal Yetkin	*Günlerin Götürdüğü*
Yakup Kadri	*Hep O Şarkı*
Alberto Moravia	*Aylaklar*

G. de Maupassant	*Kar Topu*
Ivan Turgenyev	*Bahar Seli*
Nurullah Ataç	*Okuruma Mektuplar*
Talip Apaydın	*Yarbükü*
Panait Istrati	*Hayat Yollarında*
Gogol	*Taras Bulba*
Ernest Hemingway	*Kilimanjoro'nun Karları*
Edgar A. Poe	*Altın Böcek (2.Baskı)*
Anton Çehov	*Memurun Ölümü*
Dostoyevski	*Amcanın Rüyası*
Andre Gide	*Pastoral Senfoni*
Erdal Öz	*Odalarda*
Tahsin Yücel	*Mutfak Çıkmazı*
Puşkin	*Yüzbaşının Kızı*
Stendhal	*Castro Rahibesi*
G. Flaubert	*Madame Bovary*
Homeros	*Odysseia*
Stefan Zweig	*Acımak*
Oscar Wilde	*Dorian Gray'in Portresi*
John Steinback	*Uğurlu Perşembe*
Goethe	*Genç Werther'in Acıları*
Anotele France	*Kırmızı Zambak*
M. Challeye	*Dinler Tarihi*
Ülkü Tamer	*Büyük Sözler*

Örnek listeden de anlaşıldığı üzere, ulusal edebiyatın oluşumuna sadece yabancı eserlerinin Türkçeye çevrilmesi durumu değil, Türk yazarlarının vermiş olduğu başlıca yapıtlar/eserler de etkili olmuştur. Listede bir kısmı yer alan, diğer kısmına da derginin internet sayfasından erişilebilen eserler, Varlık Yayınları ve Varlık Dergisinin kırk sekiz yıl boyunca devam ettirdiği özverili çalışmanın bir

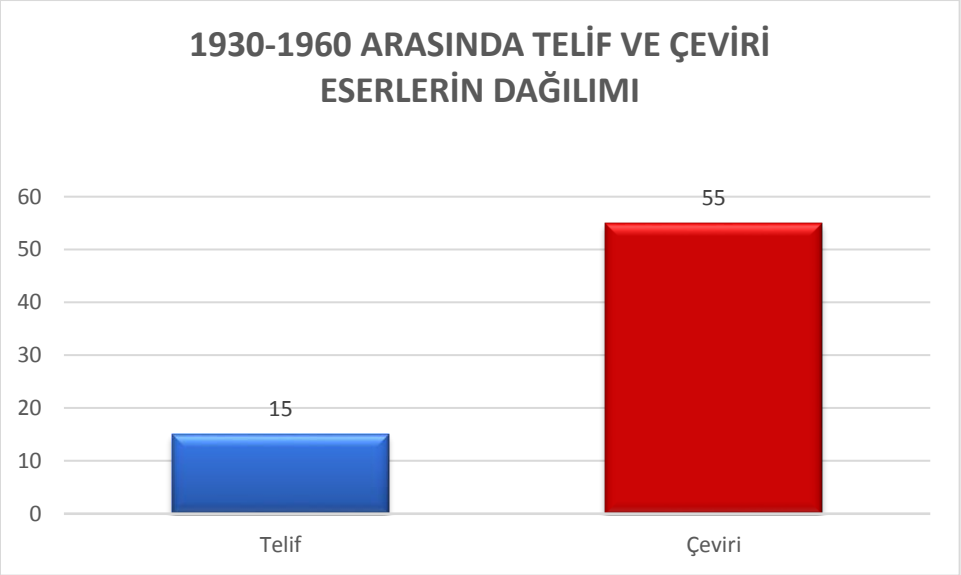
göstergesi olarak nitelendirilebilir. Derginin ülkenin yazın ve düşünce hayatına süreklilik sağlaması, önemli yapıtları izleme ve onlara yetişme çabası içerisinde olması okuyucuları tarafından dünyaya açılan bir pencere konumunda görülmesini ve her zaman gururla anılan bir konumda olmasını sağlamıştır. Tabi bu süreçte Yaşar Nabi'nin bir devlet gibi titizlikle çalışıp yayıncılık sektöründe çıkardığı bu büyük yayınlar kültür hayatımızın gelişimine ve ulusal edebiyatımızın oluşum sürecine büyük katkılar sağlamıştır.

4. BÖLÜM
VARLIK DERGİSİ'NDE BULGAR EDEBİYATINDAN TÜRKÇEYE YAPILAN ÇEVİRİLER

4.1. Telif-Çeviri Eser Dağılımı

Aşağıdaki tablo 1930-1960 yılları arasında–Varlık Dergisi'nde yayınlanan Bulgar Edebiyatı'na ait çeviri ve telif eserlerin dağılımını göstermektedir.

Tablo 1

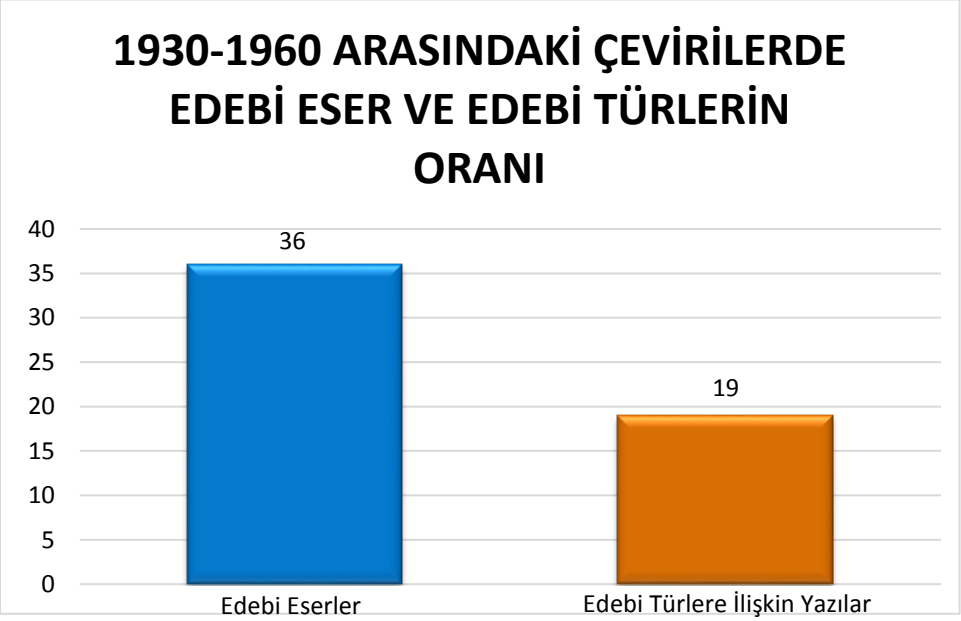

1930-1960 yılları arasında telif ve çeviri eserlerin dağılımı incelendiğinde, 1930- 1960 yılları arasında 55 adet çeviri ve 15 adet telif eser yayımlanmıştır. 1930-1960 yılları arasında yayınlanan Varlık Dergisi'nden elde edilen veriler değerlendirildiğinde, çeviri eserlerin telif eserlerden fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Toplam eserlerin %79'unu oluşturan 55 adet çeviri ve %21'ini oluşturan 15 adet telif eser yayınlanmıştır.

4.2. 1930-1960 Yılları Arasında Çevirilerde Edebi Eser ve Edebi Türlere İlişkin Yazılar

Aşağıdaki tablo 1930-1960 yılları arasında yayınlanan Varlık Dergisi'nde yayınlanan Bulgar Edebiyatı çevirilerinin *edebi eser* ve *edebi türlere* göre dağılımı göstermektedir.

Tablo 2.

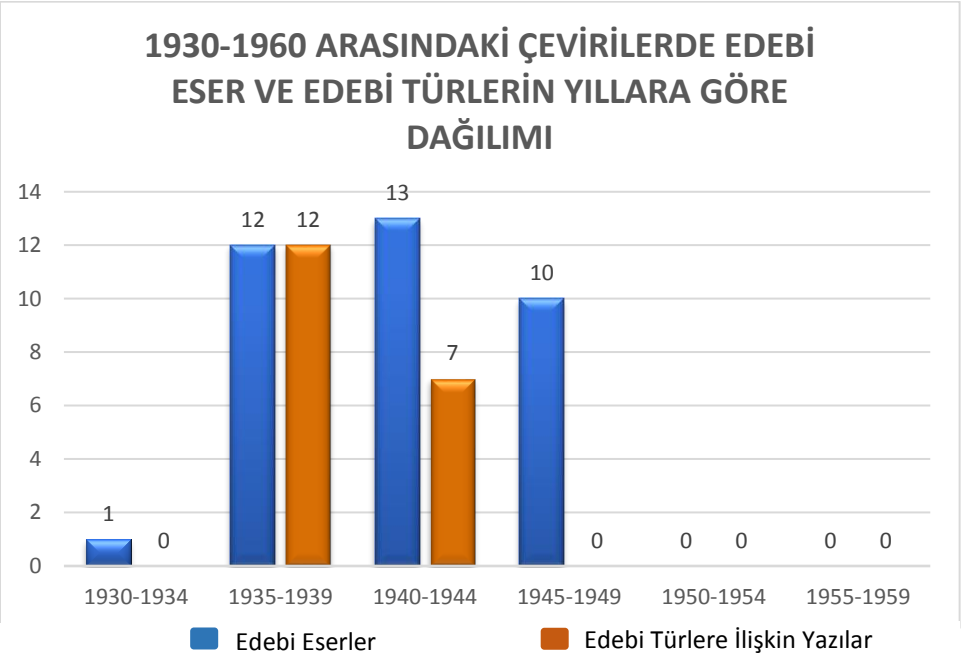

1930-1960 yılları arasındaki çevirilerde edebi eser ve edebi türlerin oranı incelendiğinde, 1930-1960 yılları arasında Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'na ait çeviri eserlerin 36'sı edebi eser, 19'u ise edebi türde yayınlanmıştır. Varlık Dergisi'nden elde edilen verilere göre edebi eser türündeki eserler edebi türlere oranla daha fazladır.

4.3. 1930-1960 Çevirlerde Edebi Eser ve Edebi Türlerin Yıllara Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda 1930-1960 arasında Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'na ait çevirilerde edebi eser ve edebi türlerin yıllara göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 3

1930-1960 arasındaki çevirilerde edebi eser ve edebi türlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 1930-1934 yılları arasında yapılan çevirilerde 1 adet edebi eser, 1935-1939 yılları arasında 12 adet edebi eser ve 12 adet edebi türlere ilişkin yazılar türünde, 1940-1944 yılları arasında 13 adet edebi türde, 7 adet edebi türlere ilişkin yazı türünde, 1945-1949 yılları arasında iser 10 adet edebi eser türünde çeviri eserler yayınlanmıştır.

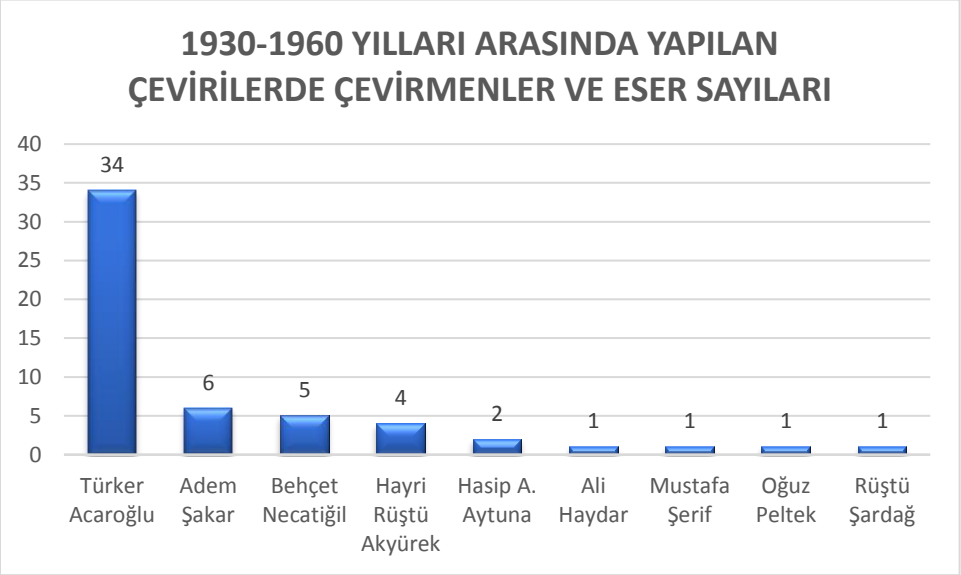
1950 ve 1959 yılları arasında edebi tür ve edebi türlere ilişkin yazılarla ilgili çeviri eserler yayımlanmamıştır. 1930-1934 yılları arasında ve 1945-1949 yılları arasında edebi türlere ilişkin yazılar türünde çeviri eserler yayınlanmamıştır. Veriler değerlendirildiğinde, edebi eserlerin edebi türlere ilişkin yazılara göre daha fazla yayımlandığı ve 1949'dan 1959'a kadar olan süreçte edebi eser ve edebi türlere

ilişkin yazılar türünde çeviri eserlerin Varlık Dergisi'nde yayımlanmadığı sonucuna ulaşılabilir.

4.4. 1930-1960 Yılları Arasında Yapılan Çevirilerde Çevirmenler ve Eser Sayıları

Aşağıdaki tabloda 1930-1960 arasında Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'ndan çeviri yapan çevirmenler ve çevirdikleri eser sayıları yer almaktadır.

Tablo 4.

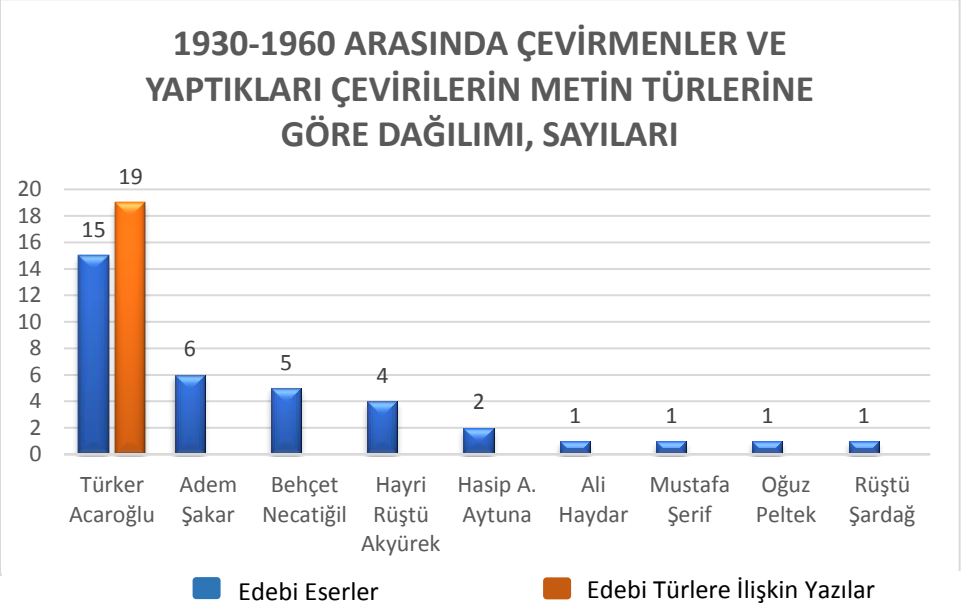

1930-1960 yılları arasında yapılan çevirilerde çevirmenler ve eser sayıları incelendiğinde, Türker Acaroğlu'nun 34, Adem Şakar'ın 6, Behçet Necatigil'in 5, Hayri Rüştü Akyürek'in 4, Hasip A. Aytuna'nın 2, Ali Haydar, Mustafa Şerif, Oğuz Peltek ve Rüştü Şardağ'ın 1'er adet çeviri eserlerinin yayınlandığı gürülmektedir. 1930-1960 yılları arasında Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'ndan Türkçeye yapılan çevirilerin 55 adet olduğu sonucuna varılabilir.

4.5. 1930-1960 Yılları Arasında Çevirmenler ve Yaptıkları Çevirilerin Metin Türlerine Göre Dağılımı, Sayıları

Aşağıdaki tabloda 1930-1960 arasında Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'ndan çeviri yapan çevirmenlerin yaptıkları çevirilerin metin türlerine göre dağılımları ve sayıları verilmiştir.

Tablo 5

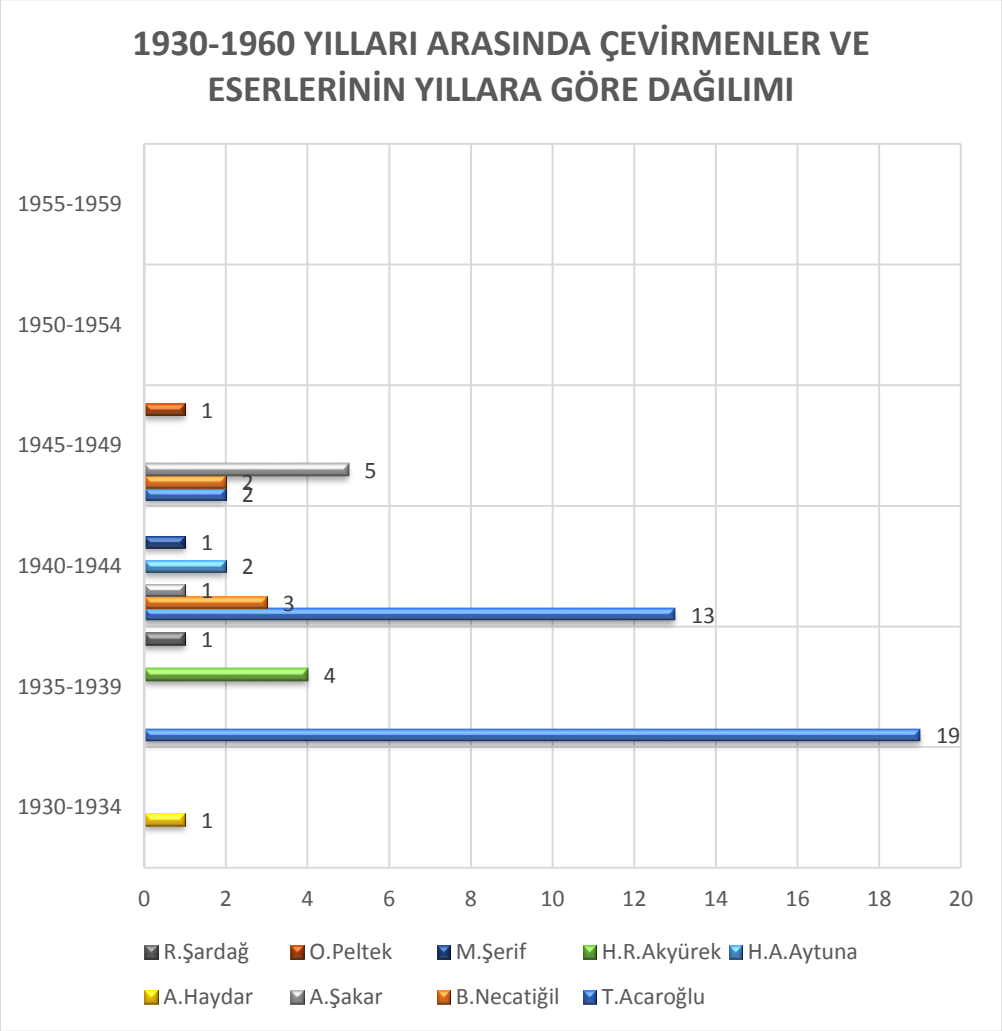
1930-1960 arasında çevirmenler ve yaptıkları çevirilerin metin türlerine göre dağılımı, sayıları incelendiğinde, Türker Acaroğlu'nun 15 adet edebi eser ve 19 adet edebi türlere ilişkin, Adem Şakar'ın 6, Behçet Necatigil'in 5, Hayri Rüştü Akyürek'in 4, Hasip A. Aytuna'nın 2, Ali Haydar, Mustafa Şerif, Oğuz Peltek ve Rüştü Şardağ'ın 1'er adet edebi eser türünde çeviriler yaptıkları gürülmektedir.

1930-1960 yılları arasında Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'ndan Türkçeye yapılan çevirilerin 36'sının edebi eser, 19'unun ise edebi türlere ilişkin yazılardan yapıldığı sonucuna varılabilir.

4.6. 1930-1960 Yılları Arasında Çevirmenler ve Eserlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda 1930-1960 arasında Varlık Dergisi'nde Bulgar Edebiyatı'ndan çeviri yapan çevirmenler ve bu çevirmenlerin çeviri eserlerinin yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 6

1930-1960 yılları arasında çevirmenler ve eserlerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 1930-1934 yılları arasında Ali Haydar 1 eser, 1935-1939 yılları arasında Türker Acaroğlu 19, Hayri Rüştü Akyürek 4, Rüştü Şardağ 1 çeviri eser,

1940-1944 yılları arasında Türker Acaroğlu 13, Behçet Necatigil 3, Âdem Şakar 1, Hasip A. Aytuna 2, Mustafa Şerif 1 çeviri eser, 1945-1949 yılları arasında Türker Acaroğlu 2, Behçet Necatigil 2, Adem Şakar 5, Oğuz Peltek ise 1 çeviri eser vermiştir.

Araştırmada yer alan veriler açık analiz yöntemiyle incelenmiş, tablolar aracılığyla kategorize edilmiştir. Araştırmanın bulguları, her bir tablonun altında yer alan paragaflarda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bulgular yorumlanırken, çalışmanın '*Ekler*' kısmında yer alan Excel tablolarındaki sıralı bilgiler de dikkate alınmıştır. Veriler, 1933 yılından günümüze kadar yayımlanmaya devam eden bir periyodik olan Varlık Dergisi'nin 1933 yılı ile 1960 yıllarında yayımlanmış sayılarından elde edilmiştir.

Çalışma, tezin ön söz bölümünde belirtildiği üzere bu alanda yapılan öncü çalışmalar arasında sayılabilir. Tabi bu alanda nadir olsa da çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki, Bulgaristan doğumlu olup 1931 yılında Türkiye'ye göç eden, çalışmanın bulgularında da önemli bir yere sahip olduğu tespit edilen ve Türkoloji için önemli bir isim olan çok değerli Türkolog Türker Acaroğlu'dur. Bulgar yayınları ve belgelerini kapsayan, genel ve tükel bir kılavuz hazırlayıp alana ilgi duyanların kullanabilecekleri '*Bulgarlar ve Bulgaristan Üzerine Yüzyıllık Türkçe Kaynakça (1878-1978)'* adlı nadide bir eser hazırlamıştır. İkinci ise, Türk Edebiyatı'nda çok önemli bir yeri olan şairimiz Behçet Necatigil'in kaleme aldığı '*Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler'* adlı makaledir. Makalede, Arnavut, Bulgar, Macar, Romen, Yugoslav, Sırp, Hırvat, Bosna-Hersek, Sloven, Makedon, Karadağ, Yunan edebiyatlarına ait kısa bilgilerle birlikte bu edebiyatlara ait çeviri eserlerin nerede, nasıl, hangi türde yayımlandığına dair bilgiler verilmiştir. Makale, çalışmanın oluşum sürecinde fikir vermesi ve çalışmayı yönlendirmesi bakımından önemli bir yere sahiptir.

4.7. Genel Değerlendirme

Ülkemizde yapılan çeviri tarihi çalışmalarına genel olarak bakkıldığında, çoğunluğunun Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Edebiyatı repertuvarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar olduğu gözlemlenebilmektedir. Türk Edebiyatı repertuvarının oluşturulma sürecinde çevirinin öneminin kaçınılmaz olduğu, Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne kadar yapılan tüm çevirilerin, Fransızca başta olmak üzere, genellikle Batı edebiyatlarından yapıldığı söylenebilir. Bu durumun Türk çoğuldizgesini etkilediği ve Türk Edebiyatı'nın şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 1'e bakıldığında, 1930-1960 yılları arasında telif ve çeviri eserlerin dağılımı da göz önünde bulundurulduğunda, Varlık Dergis'nde yapılan Bulgarca çeviri eserlerin telif eserlerden daha fazla olduğu ve toplam eserlerin %79'unu çeviri eserlerin oluşturduğu yorumlanabilir. Bu bilgi doğrultusunda, belirtilen yıl aralığında Bulgarca çeviri eserlerin dergi içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu da bize, Cumhuriyet Dönemi'nde Bulgarcadan yapılan çevirilerin Türk çoğuldizgesinin oluşumunda ne denli büyük bir etkiye sahip olduğunu gösterebilmektedir.

Tablo 2 ve 3'te, 1930-1960 yılları arasında yılları arasında yapılan Bulgarca çevirilerde edebi eserler ve edebi türlere ilişkin yazıların çeviri oranlarına bakıldığında:

- ❖ Dergide Bulgar çoğuldizgesine ait çeviri eserlerin büyük oranda edebi eserlerden oluştuğu (gezi yazısı, şiir, öykü vs.) gözlemlenmektedir. Bu da bize Balkan Antantı'nın imzalanması ile birlikte başlayan Türk edebiyatında Balkanlara yönelik bir ilginin oluşturulma çabası içinde olunduğunun ve bu ilgiyi artık Yaşar Nabi Nayır'ın kurduğu Varlık Dergisi'nin de bizzat teşvik ettiği açık bir şekilde görülebilmektedir. Bunu da dergi üzerinden edebiyat yoluyla bilinçli bir şekilde, öncelikli olarak dergide gezi yazıları ve makaleler yayınlayarak yaptığı

anlaşılmaktadır. Bu durumun kısa bir süre içinde edebiyata da yansıdığı gözlenebilmektedir, özellikle de edebi türde. (hikaye, şiir, araştırma/inceleme yazıları gibi)

Tablo 4'e bakıldığında, 1930-1960 yılları arasında dergide en çok çeviri yapan *çevirmen* olarak karşımıza Türkolog Türker Acaroğlu çıkmaktadır. Bu da bize:

- Dergide çevirilere öncelik verildiğini ve bilinçli olarak dergide yapılan bu tanıtım faaliyetlerinin balkan kökenli ve aynı zamanda Bulgarca bilen birileri tarafından yapıldığını göstermektedir. Ancak tabloda yer alan çevirmenlerden bazılarının balkan kökenli olmayıp ancak ulusal edebiyatın oluşum sürecinde faal olarak yer alan ve dergide yazıları da yayımlanan (Behçet Necatigil, Oğuz Peltek gibi) edebiyatçılardan oluşabilmesi ve bu kişilerin Bulgar Edebiyatı'ndan da çeviriler yapmaları *(ara dilden)* derginin dil bilen ve toplumda önemli bir konuma sahip edebiyatçıların kültür repertuvarlarının oluşum sürecinde ne denli önemli role sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 5'e bakıldığında, 1930-1960 yılları arasında çevirilerin metin türlerine göre dağılımlarına bakıldığında, en çok edebi eser türünde çeviriler yapıldığı görülmektedir. Bu durum bize, tanıtım faaliyetlerinin edebi eserler üzerinden devam ettiğini göstermektedir. Ancak tabloda dikkat çeken:

- Türker Acaroğlu'nun 1930-1960 yılları arasında en çok çeviri yapan çevirmen olması, aynı zamanda edebi eser çevirisi yapanlara kıyasla edebi türlere ilişkin yazılar hakkında daha çok çeviri eser vermesidir. Bu durum tablo 4'te bahsedilen durumun aksi gibi görünse de bunun açıklaması şu şekilde yapılabilir:

  - Türker Acaroğlu'nun Bulgar kökenli olması ve Bulgarcayı bilmesinin yanısıra, sadece edebi eserler konusunda çeviriler yapmakla kalmayıp aynı zamanda edebi türlere ilişkin yazıların da çevirilerini yaparak adeta bir *çevirmen rolü* üstlendiğidir.

Son olarak Tablo 6'da 1930-1960 yılları arasında çevirmenler ve eserlerinin yıllara göre dağılımına bakıldığında, 1939 yılına kadar sınırlı sayıda çevirmenin dergide çeviri yaptığını, 1939'dan 1949'a kadar dergide çevirmen sayısının önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bundan dolayı, Cumhuriyet Dönemi'nde Varlık Dergisi üzerinden yapılan bilinçli tanıtım faaliyetlerinde çevirmenin önemli bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz.

Bulgular değerlendirildiğinde, Varlık Dergisi'nin yayımladığı çeviri eserlerle Türk ulusunun edebiyat beğenisini etkileyip o ulusun edebiyatında değişim ve dönüşüm yarattığını, Even-Zohar'ın kavram saptamalarından hareketle çalışmada bizzat ulaşılan, verileri ortaya koyan tablolarda da açıkça gösterildiği gibi *"çeviri eserlerin edebi eser/türlere ilişkin yazıların yerleşmesine ve gelişimine*" büyük katkılar sağladığı söylenebilir.

Varlık Dergisi'nin çıkış yılı olan 1933'ten başlayarak Bulgar Edebiyatı'na sayfalarında çok fazla yer vermesinin dikkat çektiğini, edebi eser ve edebi türlere ilişkin yazıların "jenerik başlığı" altında verilerek yerel edebiyatın da dergi aracılığıyla görünür kılınmaya çalışıldığı sonucuna varılabilir.

Varlık Dergisi'nin Tercüme Dergisini model alarak dergi içinde öykü, şiir, deneme, inceleme/araştırma yazıları, gezi yazısı gibi telif eserlere de yer verdiğini, diğer dergiler gibi Cumhuriyet döneminde var olan geleneği sürdürmeye çalışma amacı içerisinde olduğunu, bir *agency* olarak, bu süreçte oldukça önemli bir konumda bulunup etkisini dergide çoğunlukla *çeviriler aracılığıyla* gösterdiği çıkarımında bulunulabilir.

SONUÇ

1930'lara bakıldığında, ulusal edebiyatın oluşturulma isteği sık sık karşımıza çıkar. Alan yazı ile ilgili taramalar sonucunda Türk edebiyat dizgesinin şekilnnemesinde Varlık Dergisi'nin büyük bir rol oynadığı görülebilmektedir. 15 Temmuz 1933'te yayın hayatına başlayan dergi, günümüze kadar aralıksız bir şekilde çıkmaya devam etmiş ve halen okularına ulaşmaya devam etmektedir. Yaşar Nabi'nin özverili çalışmalarıyla çıkartılan dergi, başlangıçta Balkan edebiyatları, ardından Batılı devletlerin edebiyatlarına verdiği önem ile ülkedeki edebiyat, kültür ve sanat alanındaki boşlukların büyük bir kısmını doldurmuş, çeviriye verdiği önem ile okurlarına ucuz ve ulaşılması kolay bir periyodik sunmuştur. Geçmişte Türk Edebiyatı'na değerli şair ve yazarları kazandıran dergi, sahip olduğu düşünceden ödün vermeden günümüzde de yayıncılık hayatını sürdürmektedir,

Hasan Ali Yücel zamanında başlatılan ve oluşturulmak istenen ulusal edebiyat bilinci çerçevesinde dergi, Gideon Toury ve Even-Zohar'ın alanyazına kazandırmış olduğu 'kültür planlaması' kavramı bağlamında düşünüldüğünde; Türk kültür repertuvarının oluşturulma sürecinde edebiyatımıza katkılarda bulunduğu saptanmıştır. Bunu da Even-Zohar'ın belirttiği şekilde dışarıdan alım yolu ile yapar. Çevirinin ulusal kültürlerin şekillenmesinde önemli bir rol üstlendiği düşüncesiyle Yaşar Nabi Nayır, yine kendi içerisinde bir dizge oluşturan 'dünya edebiyatı' bağlamında merkez konumunda olan Batı edebiyatından önemli ve değerli eserlerin Türkçeye çevrilmesini sağlar. Yani çeviriye, çeviriyle gelen yapıtlara dergide üstün statü tanınır. Dergi içinde 'Garp Edebiyatı' adlı bir köşe açılır ve bu köşede çeviri eserler hemen hemen her sayıda yayınlanır. Garp edebiyatı başlığı altında sadece batı dillerinin çeviri eserlerine yer vermez, özel olarak Balkan edebiyatına ait çeviri eserlere de yer verir. Ardından Cep Dergisi adlı bir dergi daha çıkartılarak Türkiye'yi dünya edebiyatları hakkında bilgilendirme amaçlanır. Bu bilgilendirmeler de çeviriler yoluyla gerçekleşir.

1946 yılında Tercüme Bürosu'ndaki görevinden istifa eden Yaşar Nabi Nayır, Varlık Yayınları'nı kurup dergicilikten sonra yayıncılık hayatına da giriş yaparak edebiyatımıza önemli bir hizmette daha bulunur. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından başlatılan ancak Yücel'in 1946 yılında Tercüme Bürosu'ndan ayrılmasıyla yarıda kalan *'dünya klasiklerinin yayımlanması işi'*ni Varlık Yayınları devralarak bu özgün misyonu üstlenir. Böylece yüzlerce eser Varlık Yayınları sayesinde Türk okuruyla buluşur ve Türk yazını 1940 ile 1960 yılları arasında gelişimini en üst seviyede yaşar.

Çalışmamızda, Itamar Even-Zohar'ın 1970'li yıllarda geliştirip sunduğu 'Çoğuldizge Kuramı' dikkate alınmıştır. Bu kuramın seçilmesindeki temel amaç; kuramın kültür-edebiyat-çeviri üçgeni arasındaki ilişkiyi ele almasıdır. Yukarıda da belirtildiği üzere çalışmamızın ana ekseninde, Cumhuriyet döneminde başlatılan, gelişimine hızla devam eden ve ulusal edebiyat oluşturulma sürecinde bir rol üstlenmiş periyodik olan Varlık Dergisi'nin tamamen kültür ve düşün dünyamızı geliştirmeye yönelik attığı adımlar göz önünde bulundurulmuştur. Nitekim çalışmamızda da ortaya çıkan sonuçlardan biri: Varlık Dergisi aracılığıyla çevirinin ulusal kültürlerin biçimlenmesinde önemli bir işleve sahip olduğudur. Varlık'ın yayımladığı çeviri eserlerle Türk ulusunun edebiyat beğenisini etkileyip o ulusun edebiyatında değişim ve dönüşüm yarattığı aşikardır. Even-Zohar'ın kavram saptamalarından hareketle çalışmamızda bizzat ulaştığımız verileri ortaya koyan tablolarda ve EK1'de bizzat okuyucuların rahatlıkla görebileceği üzere, 'çeviri eserlerin edebi türlerin yerleşme ve gelişimine büyük katkılar sağladığı' gösterilmektedir.

Ayrıca, tezin üçüncü bölümünde de bahsedildiği üzere, çeviri eyleyenleri olarak dergiler kültür aktarımında önemli bir rol oynar. Çünkü II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet, dergiler aracılığıyla iki hamle yapar. Bunların ilki çeviri hareketleridir. 1930 sonrasının dergileri neyi savunursa savunsun bir sentez arayışı içerisine girer. Bu süreçte bütün dergiler belli bir kampın öncüsü, savunucusu olmaya çalışır. Ancak Varlık, bu sentez arayışından ayrılır. Hem yerliliği hem de yabancılığı aynı potada eritme çabası içerisinde olur ve nitekim başarılı olarak yeni kültürün

kurucu unsurlarından biri olur. Telif ve tercümeyi bir Cumhuriyet ideolojisi olarak benimser. Bu ideolojiyi ilk sayıdan itibaren hayata geçirir. Dergide tercüme eserlere yayın politikası olarak geniş oranda yer verir.

Tabi yapılan bu atılımlar yine üçüncü bölümde bahsedildiği üzere bir kültür planlaması sürecinden geçer. Gideon Toury'in de belirttiği üzere 'kültür planlaması' toplumsal ve bireysel yaşamda yeni seçeneklerin bilinçli bir şekilde yaratılması işlemidir. Yani yeni kültürün oluşturulmaya çalışıldığı dönemlerde planlama, alternatif davranış örneklerinin kültüre aktarıldığı süreçtir. Bu süreçte repertuvar mevcut kültüre tanıtılmaya çalışılır. Burada önemli olan planlama girişiminin başarılı olup olmayacağıdır. Nitekim Varlık dergisi bu planlamada çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği üzere, Yaşar Nabi'nin attığı bilinçli adımlar sayesinde başarılı olur.

Çalışmanın bir giriş bölümünde, derginin daha ilk sayılarından itibaren başlayan ve sürekli devam eden Balkan ülkelerine ait eserlerin çevrilmesi üzerine araştırmalar yapılmış ve bunda Yaşar Nabi Nayır'ın Balkan kökenli olmasının katkılarının büyük olduğu açıkça görülmüştür. Nayır'ın Balkan edebiyatlarına ait eserleri Varlık Dergisi'nde yayımlaması, Türk okurlarının komşu ülke edebiyatını tanımasına ve öğrenmesine vesile olduğu vurgulanmıştır. Ancak çalışmamızda da belirttiğimiz üzere, Mustafa Kemal Atatürk'ün II. Balkan Savaşı'ndan sonra I. Dünya Savaşı'na kadar Sofya'da Türk Büyük Elçiliği'nde bir yıl ateşe-militerlik görevi yapmasının, balkan ülkelerinin özellikle de Bulgar toplumunun ona sempati duymasında önemli ölçüde etkili olmuştur. Bu sempati ve beraberinde getirmiş olduğu anlaşmalar, dostane ilişkiler/deklarasyonlar, kültür temasları, Bulgaristan'a gidip gelen edebiyatçılarımızın çokluğu, Bulgaristanda Bulgarca ve Türkçe basılan Türk edebiyat ürünlerinin diğer balkan ülkelerine kıyasla daha fazla bulunuşu Bulgar Edebiyatından Türkçeye çevirilerin fazla olduğu kanaatine varmamızı sağlamıştır. Buna ek olarak, Varlık Dergisi'nin çıkış yılı olan 1933'ten başlayarak Bulgar Edebiyatı'na sayfalarında çok fazla yer vermesi dikkat çeker. Başta Türker Acaroğlu olmak üzere pek çok edebiyatçımızın zaman zaman Bulgar Edebiyatı'ndan çeviriler yaptığı dergide karşımıza çıkar. Bulgar edebiyatıyla ilgili en geniş tanıtma yazılarının

dergide yer alması ve devamında gelen Bulgar öyküleri, tespitleri doğrular niteliktedir.

Dördüncü ve son bölümde, Varlık Dergisi'nin 1933-1960 yılları arasındaki sayıları taranmış, tarama sonucunda Excel dosyası içerisine eklenmiş bilgiler tablolar halinde, elde edilen veriler dikkate alınarak sunulmuştur.

Varlık Dergisi, Türkçeye ve millî kültüre verdiği değer ve bu konu ile ilgili yayımladığı yazılar ile okuyucunun dikkatini millî kültüre çekmeye çalışmıştır. Çeviri faaliyetleri, etkinlikleri ve dünya edebiyatlarına çektiği dikkat ile gençlerin ufkunu genişletmeyi amaçlamıştır. Çalışmada mümkün olduğu kadar, incelenen tarih aralıkları göz önünde bulundurularak her bakımdan Varlık Dergisi ele alınmaya, edebiyat ve kültür hayatına olan katkıları gösterilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet döneminde Bulgar Edebiyatı'nın Türk edebiyat dizgesine Varlık Dergisi üzerinden girişinin dergide yapılan çeviriler aracılığıyla olduğu tespit edilmiştir. O dönemde yayımlanan Yücel, Seçilmiş Hikayeler, Dost, Cep gibi başlıca periyodiklerin içerisinde de Bulgarcadan Türkçeye yapılan çeviriler yer almış ancak hiçbir periyodik Varlık Dergisi kadar yoğun Bulgarca çeviri eser yayımlamamış, Bulgar edebiyatına Varlık dergisi kadar önem vermediği söylenebilir.

Komşu Bulgar Edebiyatı'nın Türk çoğuldizgesinin oluşum sürecinde önemli etkilerinden bahsedilmiştir. Buradan hareketle Bulgarca ve diğer minor language (yerel diller) konumundaki dillerin de bu süreçte önemli bir etkiye sahip olabilecekleri vurgulanmıştır. Ayrıca *Balkan dilleri gözüyle* hem edebiyatımıza hem de çeviribilim alanına bakabilmenin, bunu bilmenin veya farkına varabilmenin ne denli önemli olduğu çalışmada gösterilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

AKSOY, Berrin (2008). "Cumhuriyet Döneminde Çeviri Anlayışları", M. Rifat içinde, *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler**, İstanbul: Sel Yayıncılık.

AKSOY Bülent (1995). "Cumhuriyet Döneminde Çeviri Anlayışları", *Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler*, (yay.haz.) Mehmet Rifat, Düzlem Yayınları, İstanbul.

ATAÇ Nurullah (1941). "İkinci Yıla Girerken", *Tercüme*, Sayı 7, C. II.

AYAV Özlem- DOLANOĞLU Sosi- GÜRSOY Müge- İKTÜREN Bülent ve KURULTAY Turgay (1992). "Sayısal Verilerle Türkiye'de Çeviri Dergileri", *Metis Çeviri*, Sayı 20-21, s. 138.

AYTAÇ, Gürsel (1999). "Türkiye'de Edebi Çeviri Etkinliği", Ö. Yağcı içinde, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi* (s. 347-349). Ankara: Kültür Bakanlığı.

BATMANKAYA, Murat. (2018). "Varlık" – Bir Uzun Bir Koşu. *Varlık Degisi*, s. 21-31.

BAYCANLAR, Sema Çetin. (2012). Süreli Yayınlar ve Edebiyat Dünyası "1950'lerden Günümüze Genel Bir Değerlendirme". *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri* (s. 288-294). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BİBİNA, Yordanka. (1991). İkinci Dünya Savaşından Sonra Bulgar-Türk Kültür İlişkileri. *Uluslararası II. Atatürk Sempozyumu* (s. 1127-1136). Ankara: Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.

BİNYAZAR, Adnan. (2010). Yaşar Nabi ve Varlık. E. E. Filiz Nayır Deniztekin içinde, *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi* (s. 45-61). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

BÜYÜKBAYRAKDAR, Kezban Hasibe. (2009). Varlık Dergisi'nin Düşün ve Edebiyat Dünyamıza Katkıları (1938-1941 Dönemi) . *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun.

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçleri. (1946). Ankara: Milli Eğitim Basımevi. Cumhuriyet Gazetesi, "Yaşar Nabi Nayır İçin Ne Dediler?, 21 Mart 1981.

ÇETİN Saadet, (2018). "1930'lu Yıllarda Türk Edebiyatında Balkan İlgisi ve Bir Yol Açıcı Olarak Yaşar Nabi Nayır", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.12.

DENİZTEKİN Filiz Nayır- ERCAN Enver (2010). *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

ELBİR Bilal, KARAKAŞ Ömer. (2007). Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri . *Turkish Studies*, 381-392.

ERHAT, Azra. (1982). Tercüme Bürosu. *Yazko Çeviri*, 11.

ERTOP Konur, (1982) "Kitap Yayınları", *Yaşar Nabi'ye Saygı*, İstanbul, Varlık Yay., s.70.

GÖKTAY Nazik, *Türk Çeviri Tarihinde Tercüme Dergisi Ve Metis Çeviri Dergisinin Yeri* (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransız Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Adana 2005, s. 104.

GÜNDOĞDU, Mehmet. (1999). "Cumhuriyet Dönemi Çeviri Etkinlikleri", *Çeviri Bülteni,* s.8-11.

GÜRÇAĞLAR, Şehnaz Tahir,(2003). Çoğuldizge Kuramı, Uygulamalar. Eleştiriler. M. Rifat içinde, *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* (s. 243-264). İstanbul: Dünya Yayıncılık.

_____, (2008). Tercüme Bürosu Nasıl Doğdu. Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve Çeviri Planlaması. M. Rifat içinde, *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler*,* İstanbul: Sel Yayıncılık.

_____, (2016). *Çevirinin ABC'si.* İstanbul: Say Yayınları.

_____, (2018). *Türkiye'de Çevirinin Politikası ve Poetikası 1923-1960.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

HAKOV, Cengiz (1999). "Mustafa Kemal Atatürk ve Bulgaristan-Türkiye İlişkileri (1923-1938)", *Atatürk IV. Uluslararası Kongresi,* Cilt II, Türkistan/Kazakistan, s. 1009.

İSEN, Mustafa (2010)."Balkan Edebiyatlarını Ülkemize Tanıtan Aydın: Yaşar Nabi Nayır", (in: *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık ve Varlık Dergisi),* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

İSKİT Server (1939). *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış,* İstanbul: Maarif Vekilliği.

KAFADAR, Osman (1997). *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma.* Ankara: Vadi Yayınları.

KAHRAMAN, Hasan Bülent (2010). Bir Nehir Serüveni: Dergicilik, Varlık, Dün-Bugün. E. F.-E. Ecan içinde, *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi* (s. 10-19). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

KAPLAN, Ramazan. (1998). *Klasikler Tartışması.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

KARAGÜLLE, Fırat. (2006). Varlık Dergisi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 609-628.

KARANTAY, Suat. (1999). Tercüme Bürosu: Normlar ve işlevler. Ö. Yağcı içinde, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi* (s. 338-344). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____, (2003). Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler. Mehmet Rifat (der.) içinde, *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler* (s. 65-73). İstanbul: Dünya Yayıncılık.

KATOĞLU, Murat (1999). Cumhuriyet Türkiye'sinde E¤itim, Kültür, Sanat. Ö. Yağcı içinde, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi* (s. 331-332). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KAYAOĞLU, Taceddin (1998). *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri,* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

KAYNARDAĞ, Arslan (2002). *Türkiye'de Hümanizma Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

KOLOĞLU Orhan (2006). *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, s.87.

KONGAR, Emre. (2010). Yaşa Nabi Nayır'ın Türk Edebiyatındaki Yeri: Varlık Dergisi ve Varlık Yayınları. F. N.-E. Ercan içinde, *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi* (s. 20-33). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

KURULTAY, Turgay (1999). Cumhuriyet Türkiyesinde Çevirinin Ağır Yükü ve Türk Hümanizması, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 13-37.

MUTLUAY, Rauf. (1974). *100 Soruda Türk Edebiyatı.* İstanbul: Gerçek Yayınevi.

NAYIR, Yaşar Nabi (1937). "Kitaplarımız ve Kitapçılığımız", *Varlık Dergisi*, Sayı 94, Ankara,s. 337-338.

_____, (1937). *Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul 1937, s. 114.

_____, (1937). "Tercümeler İşinde Hassas Olmalıyız". *Ulus Gazetesi*,

_____, (1939). "Tercüme Meselesi", *Varlık Dergisi*, Sayı 142, Ankara.

_____, (1940). "Varlık Ne İçin Çıkıyor", *Varlık Dergisi*, Sayı 1, Ankara 1940, s. 16.

_____, (1940). "Tercüme Hakkında", *Varlık Dergisi*, Sayı 178, Ankara, s. 229-231.

_____, (1946). Şiir Tercümeleri. *Varlık Dergisi*, sayı 310-311, 1-15 Haziran, s.320-321.

_____, (1973)"Kırkıncı Yılımız", *Varlık Dergisi*, Sayı 1, Ankara, s. 3.

NECATİGİL, Behçet (2006). Düzyazılar II, İstanbul: Yapı Kredi Yyınları, s. 267-311.

ÖNERTOY, Olcay. (1981). *Tanzimat Döneminde Edebiyat Anlayışı.* Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

ÖZCAN, Mustafa (2004). Yaşar Nabi Nayır'ın Çeviriye Dair Görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15-29.

PAKER, Saliha (2002). *Translations: (re) Shaping of Literature and Culture,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

_____, (2008). "Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler: Çoğuldizge Kuramı Açısından Bir Değerlendirme", *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* (Haz. Mehmet Rifat),* İstanbul: Sel Yayıncılık.

PELTEKOĞLU, Filiz Balta (1995). Dergiciliğin Gelişimi ve Türkiye'de Kadın Dergileri. *Marmara İletişim Dergisi*, 113-139.

RİFAT, Mehmet. (2012). *Çeviri Seçkisi II Çeviri (bilim) Nedir?*.* İstanbul: Sel Yayıncılık.

SALMAN Yurdanur- KARANTAY Suat (1988). "Vedat Günyol'la Söyleşi", *Metis,* Sayı 2, s. 13

SAUER, Jutta. (1997). Türkiye'de İlk Çeviri Dergisi: Tercüme. *Kebikeç*, 35-49.

Sozluk.gov.tr. (2019, Mart 14). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: http://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

TANPINAR, Ahmet Hamdi (1998). *Edebiyat Üzerine Makaleler.* İstanbul: Dergah Yayınları.

_____, (2007). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi,* Abdullah Uçman (Haz.), İst., YKY, 2007.

TOKSÖZ, Figen (2000). Ulusal Repertuar İçinde Çeviri Yazının Yeri ve Önemi. *Doğuş University Journal*, 213-216.

TUNCEL, Bedrettin (1955). Kısa Notlar. *Tercüme Dergisi*, 134-135.

_____, (2008). Hasan-Ali Yücel ve Tercüme. M. Rifat içinde, *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler** (s. 43-47). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Mine Yazıcı, Yüksek Lisans, *Çeviri Eğitimi: Kuramsal Yaklaşımda ve Uygulamada Kaynak Odaklılıktan Erek Odaklılığa Geçiş*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviri Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998, s. 47.

YÜCEL, Faruk (2006). "Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Çevirinin Rolü", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı 2, Ankara, s.218.

YÜCEL Hasan Ali. Akşam Gzt., 5. E. (1938, Eylül 5). *Klasik Nasıl Doğar?* Akşam Gazetesi.

www.varlik.com.tr.(2019,Ocak10).Varlık:https://www.varlik.com.tr/tarihce.aspx adresinden alındı.

YENİSOY, Hayriye Süleymanoğlu. (1995). "Atatürk ve Bulgaristan", *III. Uluslararası Atatürk Sempozyumu.* KKTC.

YOLDAŞ, Ünal. (2016, Ocak 05). *Çoğuldizge Kuramı.* www.wordpress.com: https://unalyoldasblog.wordpress.com/2016/01/05/coguldizge-kurami-4/ adresinden alındı

YÜCEL, Faruk. (2006). Türkiye'nin Ayd›nlanma Sürecinde Çevirinin Rolü. *Hacettepe Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 207-220.

ZOHAR, Itamar Even (1978). *"The Function of the Literary Polysystem in the History of Literature", Papers in Historical Poetics,* Israel: The Porter Institute for Poetics and Semiotics Tel Aviv University.

_____, (1978). Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies", 1978 Leuven: Acco.

_____, (1997a) "The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer." Amsterdam, Target, Vol. 9, No. 2, s. 358.

_____, (2002). "Culture Planning And Cultural Resistance in the Making and Maintaining of Entities", *Sun Yat-sen Journal of Humanities 14* (April 2002): 45-52.

_____, (2004). Yazınsal Çoğul-Dizge İçinde Çeviri Yazınının Durumu. M. Rifat içinde, *Çeviri Seçkisi II* (s. 125-131). İstanbul: Dünya Yayınları.

_____, (2008). Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu. M. Rifat içinde, *Çeviri Seçkisi II: Çeviri (bilim) nedir?* (s. 125-128). İstanbul: Sel Yayıncılık .

EK - Varlık Dergisi'nde 1930-1960 Yılları Arasında Yayımlanan Bulgarca Eserlerin Listesi

	Kaynak Metin Yazarı	KM yazarı için kullanılan terim	[Erek] Metin Adı	Çevirmenin Adı	Çevirene ilişkin terim	Jenerik terimi	Yıl	Metin Türü/Alanı	Telif/Çeviri
1	L.Nikolova	Yazan	Kurban	Ali Haydar	Türkçeye çeviren	Bulgar Hikâyesi	1933	Hikâye	Çeviri
2	Panço Mihaylov	Yazan	Nikola	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1936	Hikâye	Çeviri
3	V. L. Azov	Yazan	Hüviyet Cüzdanı	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1936	Hikâye	Çeviri
4	Boyan Penev	Yazan	Bulgar Edebiyatında Realizm	Hayri Rüştü Akyürek	Çeviren	Komşu Memleketlerde	1937	Tanıtım	Çeviri
5	Elin Pelin	Yazan	İhtiyar Öküz	Hayri Rüştü Akyürek	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1937	Hikâye	Çeviri
6	G.P. Domusçilev	Yazan	Mensur Şiirler	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1937	Araştırma Yazısı	Çeviri
7	Türker Acaroğlu		Asen Zlatarov Öldü			Bulgar Edebiyatı	1937	Tanıtım	Telif
8	Konstantin Konstantinof	Yazan	Vukuat	Hayri Rüştü Akyürek	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1937	Hikâye	Çeviri
9	Dobri Nemirof	Yazan	En Fakir	Hayri Rüştü Akyürek	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1937	Hikâye	Çeviri
10	Konstantin N. Pektanov	Yazan	Goşo	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1937	Hikâye	Çeviri
11	Stamatov	Yazan	Bir Mahkeme Celbi	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1937	Hikâye	Çeviri
12	Anton Straşimirof	Yazan	Gagauz Hayatı	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1938	Araştırma Yazısı	Çeviri
13	Valdas	Yazan	Bir Misafir	Rüştü Şardağ	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1938	Hikâye	Çeviri

14	Türker Acaroğlu		Sofya'da			Gezi Yazısı	1938	Gezi Yazısı	Telif
15	Hristo Botef	Yazan	Harp ve Ötesi	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1938	Hikâye	Çeviri
16	Türker Acaroğlu		Deliorman Türkleri Hakkında Bir Tetkik				1939	İnceleme	Telif
17	Türker Acaroğlu		Bugünkü Bulgar Edebiyatına Bir Bakış				1939	Tanıtım	Telif
18	Petri Zevrak		Gagauz Türkleri			Bulgar Edebiyatı	1939	Araştırma Yazısı	Telif
19	Petri Zevrak		Gagauz Türkleri			Bulgar Edebiyatı	1939	Araştırma Yazısı	Telif
20	Yaşar Nabi		Gagauzlara Dair Kıymetli Bir Eser			Bulgar Edebiyatı	1939	Araştırma Yazısı	Telif
21	Atanas Manof	Yazan	Gagauzlar	Türker Acaroğlu	Çeviren	Tarihi ve Etnolojik Etüd	1939	Araştırma Yazısı	Çeviri
22	Türker Acaroğlu		Kostov Öldü			Bulgar Edebiyatı	1939	Tanıtım	Telif
23	Türker Acaroğlu		Komşu Bulgar Edb. Bir Yıllık Muhasebesi				1940	İnceleme Yazısı	Telif
24	Mahmut R. Kösemihal		Hıristiyan-Türkler Hakkında Bir Tanıtım			Bulgar Edebiyatı	1940	Tanıtım	Telif
25	Mahmut R. Kösemihal		Gagauz Folkloru			Bulgar Edebiyatı	1940	Araştırma Yazısı	Telif
26	Matvey Vılef	Yazan	Deli Mi Dahi Mi?	Hasip A. Aytuna	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1940	Hikâye	Çeviri
27	Matvey Vılef	Yazan	Nöyhof Çiftliği	Hasip A. Aytuna	Çeviren	Terbiye Bahisleri	1940	Hikâye	Çeviri
28	Elin Pelin	Yazan	Cinayet	Mustafa Şerif	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1940	Hikâye	Çeviri
29	Türker Acaroğlu		Muasır Bulgar Edebiyatında Şiir			Bulgar Edebiyatı	1941	Araştırma Yazısı	Telif
30	Türker Acaroğlu		Osmanlı Türkleri ve Bulgar Edebiyatı			Bulgar Edebiyatı	1942	Araştırma Yazısı	Telif

31	Elin Pelin	Yazan	Angelinka	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1942	Hikâye	Çeviri
32	Türker Acaroğlu		Bulgar Devlet Tiyatrosu Nasıl Kuruldu?			Bulgar Edebiyatı	1943	Araştırma	Telif
33	Yordan Yokov	Yazan	Albena	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1943	Hikâye	Çeviri
34	Anton Straşimirof	Yazan	Mecene'lere Açık Mektup	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1943	Mektup	Çeviri
35	Yordan Yokov	Yazan	Serseri	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1943	Hikâye	Çeviri
36	Elin Pelin	Yazan	Aşk	Behçet Necatigil	Çeviren	Bir Bulgar Hikâyesi	1943	Hikâye	Çeviri
37	Dimitr Şişmanov	Yazan	Svilenka	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1943	Hikâye	Çeviri
38	Vladimir Polianov	Yazan	Para	Behçet Necatigil	Çeviren	Bir Bulgar Hikâyesi	1943	Hikâye	Çeviri
39	Kiril Hristov	Yazan	Meglena Anne	Behçet Necatigil	Çeviren	Bir Bulgar Hikâyesi	1943	Hikâye	Çeviri
40	Elin Pelin	Yazan	Misafir	Adem Şakar	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1944	Hikâye	Çeviri
41	Angel Karaliyçev	Yazan	Dönme Osman	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1944	Hikâye	Çeviri
42	Fani Popova-Mutafova	Yazan	Nogay Han'ın Hükmü	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1945	Hikâye	Çeviri
43	Yordan Yovkov	Yazan	Düğün Misafiri	Behçet Necatigil	Çeviren	Bir Bulgar Hikâyesi	1945	Hikâye	Çeviri
44	Angel Karaliyçev	Yazan	Madara Süvarisi	Behçet Necatigil	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1945	Hikâye	Çeviri
45	Elin Pelin	Yazan	Vaftiz Babanın Misafirleri	Adem Şakar	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1945	Hikâye	Çeviri
46	Kiril Hristov	Yazan	Bir İdealist ve Sinek	Türker Acaroğlu	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1945	Hikâye	Çeviri
47	Elin Pelin	Yazan	Kır Bekçisi	Adem Şakar	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1945	Hikâye	Çeviri

48	Elin Pelin	Yazan	Rüzgâr	Adem Şakar	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1946	Hikâye	Çeviri
49	Elin Pelin	Yazan	Güller	Adem Şakar	Çeviren	Bulgar Edebiyatı	1946	Hikâye	Çeviri
50	Elin Pelin	Yazan	Öbür Dünyada	Oğuz Peltek	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1946	Hikâye	Çeviri
51	Elin Pelin	Yazan	Küçük Hikaye	Adem Şakar	Çeviren	Bulgar Hikâyesi	1946	Hikâye	Çeviri
52	Spiro K. Kostof		Geç Kalmış			Bulgar Edebiyatı	1955	Şiir	
53	Spiro K. Kostof		Son Yaprakta Yazılanlar			Bulgar Edebiyatı	1955	Şiir	
54	Spiro K. Kostof		Acı Bitmezlik			Bulgar Edebiyatı	1955	Şiir	
55			Yaşar Nabi Anlatıyor				1956	Röportaj	